

341.382(472)

ЗБИРКА ЗАКОНА
протумачених и објашњених судском и административном праксом
75. Св. Издаје ГОЈКО НИКЕТИЋ Св. 75.

УГОВОР

О МИРУ СА БУГАРСКОМ

(НЕЈСКИ УГОВОР)

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА, 1
1927

4223

75. Св. ЗБИРКА ЗАКОНА Св. 75.
протумачених и објашњених судском и административном праксом
Издаје ГОЈКО НИКЕТИЋ

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIONU I
DOKUMENTACIONU DELATNOST
Inv. br. 4505
SIGN. _____

УГОВОР
О МИРУ СА БУГАРСКОМ
(НЕЈСКИ УГОВОР)

37301

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА, 1
1927

САДРЖАЈ

Увод	VII
Преамбула	1

Први део. Пакт Друштва Народа.

Пакт Друштва Народа (чланови 1 до 26)	5
Додатак	19

Други део. Границе Бугарске.

Границе Бугарске (чланови 27—35)	20
--	----

Трећи Део. Политичке клаузуле.

Одељак први. Држава Срба-Хрвата-Словенаца (чланови 36—41)	26
Одељак други. Грчка (чланови 42—47)	28
Одељак трећи. Тракија (члан 48).	30
Одељак четврти. Заштита мањина (чланови 49—57)	31
Одељак пети. Опште одредбе (чланови 58—63)	34

Четврти Део. Војне, поморске и ваздухопловне клаузуле.

Одељак први. Војне клаузуле	36
Глава прва. Опште клаузуле (чланови 64—65)	36
Глава друга. Бројно стање и кадрови бугарске војске (чланови 66—70)	37
Глава трећа. Регрутовање и војна обука (чланови 71—72)	39
Глава четврта. Војне школе, наставне установе, друштва и удружења (чланови 73—75)	40
Глава пета. Наоружања, муниција, материјал и утврђења (чланови 76—82)	41
Преглед I. — Највећи састав и бројно стање једне пешачке дивизије	44
Преглед II. — Највећи састав и бројно стање једне коњичке дивизије	45

	Страна
Преглед III. — Највећи састав и бројно стање једне мешовите бригаде	45
Преглед IV. — Најмање бројно стање јединица ма какво било усвојено устројство (дивизија, мешовитих бригада итд.)	46
Преглед V. — Највећи допуштени степен наоружања и снабдевања муницијом	46
Одељак други. Поморске клаузуле (чланови 83—88)	46
Одељак трећи. Клаузуле о војном и поморском ваздухопловству (чланови 89—93)	48
Одељак четврти. Надзорне међусавезничке комисије (чланови 94—100)	50
Одељак пети. Опште клаузуле (чланови 101—104)	52

Пети део. Ратни заробљеници и гробови.

Одељак први. Ратни заробљеници (чланови 105—115)	54
Одељак други. Гробови (чланови 116—117)	57

Шести део. Санкције.

Санкције (чланови 118—120)	58
----------------------------------	----

Седми део. Накнада штета.

Накнада штета (чланови 121—131)	59
Додатак	66

Осми део. Финансијске клаузуле.

Финансијске клаузуле (чланови 132—146)	68
--	----

Девети део. Економске клаузуле.

Одељак први. Трговачке везе	76
Глава прва. Царинско уређење, таксе и ограничења (чланови 147—151)	76
Глава друга. Поступање са пловидбом (чланови 152—153)	78
Глава трећа. Недопуштена конкуренција (чланови 154—155)	79
Глава четврта. Поступање са припадницима Сила савезничких и удружених (чланови 156—159)	80
Глава пета. Опште клаузуле (чланови 160—161)	81

Одељак други. Уговори (чланови 162—175)	82
Одељак трећи. Дугови (члан 176)	89
Додатак (§§ 1—25)	92
Одељак четврти. Добра, права и интереси (чланови 177—179)	97
Додатак (§§ 1—15)	104
Одељак пети. Приватно-правни уговори, застарелости, пресуде (чланови 180—187)	109
Додатак	115
Одељак шести. Мешовити изборни суд (чланови 188—189)	120
Додатак (§§ 1—9)	122
Одељак седми. Индустијска својина (чланови 190—195)	124
Одељак осми. Нарочите одредбе за уступљене области (чланови 196—203)	130

Десети део. Ваздухопловство.

Ваздухопловство (чланови 204—211)	134
---	-----

Једанаести део. Пристаништа, водени путеви и железничке пруге.

Одељак први. Опште Одредбе (чланови 212—217)	136
Одељак други. Пловидба	140
Глава прва. Слобода пловидбе (члан 218)	141
Глава друга. Клаузуле о Дунаву (чланови 219—235)	141
Одељак трећи. Железнице	148
Глава прва. Клаузуле о међународним преносима (чланови 236—240)	150
Глава друга. Возни материјал (члан 124)	151
Глава трећа. Уступање железничких пруга (чланови 242—243)	152
Глава четврта. Прелазне одредбе (члан 244)	152
Одељак четврти. Суђење спорова и ревизија сталних клаузула (чланови 245—247)	152
Одељак пети. Посебна одредба (члан 248)	153

Дванаести део. Рад.

Одељак први. Организација рада	154
Глава прва. Организација (чланови 249—261)	159
Глава друга. Функционисање (чланови 262—282) ..	159

Глава трећа. Општи прописи. (чланови 283—285) ..	167
Глава четврта. Прелазне мере (чланови 286—288) ..	168
Додатак	169
Одељак други. Општа начела (члан 289)	169
<i>Тринаести део. Разне клаузуле.</i>	
Разне клаузуле (чланови 290—296)	171
Додатак	172
<i>Протокол</i>	179
<i>Поступак мешовитог изборног суда</i>	180

Уговором који су Савезничке и Удружене Државе закључиле у Неји на Сени 27. новембра 1919. год., завршује се рат, који је у јесен 1915. год. Бугарска својим бруталним и ничим неизазваним нападом наметнула Краљевини Србији прво, а затим и осталим Савезничким државама.

Базирани на општим принципима, на којима и други уговори о миру израђени у Паризу, овај уговор садржи извешан део одредаба које су опште свима тим уговорима — Пакт о Друштву Народа, одредбе о раду и т. д.

За нас су у овом уговору од нарочитог интереса два питања : питање о границама и питање о накнади штета. Питање о границама је решено на начин да је наша гранична линија на истоку постављена 1833., 1878. и 1913. год. исправљена на основици етнографског момента и стратегијских обзира. Тим исправкама које су у главном учињене на Тимоку, у области Цариброда и области Струмице, ми смо добили извешан део територије, које су досада биле под Краљевином Бугарском.

У потледу накнаде штете овај уговор са Бугарском одступа од принципа и праксе утврђене ранијим уговорима. Он не оставља комисији за накнаду штета да процени и фиксира суму, коју Бугарска има да плати на име накнаде, већ унапред и дефинитивно одређује ту суму : Бугарска је обавезна да у одређеном року исплати Савезничким и Удруженим Силама две милијарде и двеста педесет милиона златних франака.

Остале одредбе (санкције, економске, финансијске, саобраћајне клаузуле ит. д.) осигуравају нашој држави моралне, економске и финансијске користи, које нам, са извесним изменама, условљеним фактичким стањем, осигурава према Аустрији Сен-Жерменски уговор. Ово је природна последица факта да су овде примљени исти општи принципи и исте главне идеје.

Као што је учињено и са осталим државама које су се бориле против Савезничких и Удружених држава и Бугарској је прописано овим уговором разоружања сувоземно и поморско : укида се општа војна обавеза и број бугарске војске своди на 20.000 људи, а њено наоружање на један неопходан минимум.

По одобрењу Краљевске Владе Делегација Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца на Конференцији Мира у Паризу потписала је овај уговор као и протокол 27. новембра 1919. у Неји на Сени.

Краљевска Влада је у смислу чл. 144. Устава спровела овај уговор на мишљење Државном Савету, и Државни Савет је актом својим Бр. 1223 одговорио, да нема ништа против озакоњења одредаба овог уговора.

У жељи да се што пре воспостави мир између нашег Краљевства и Бугарске Краљевска Влада је такође поднела Народном Представништву предлог закона о овом уговору не решавања.

Али услед техничких незгода Народно Представништво није могло по њему донети своју одлуку, — то је Краљевска Влада ратификацију овог уговора извршила 1. маја, 1920. год., путем Привременог Закона.

ПРИВРЕМЕНИ ЗАКОН

од 10. маја, 1920. год.

о Уговору о миру и Протоколу закљученим у Неји на Сени

Сједињене Америчке Државе, Британско Царство, Француска, Италија и Јапан,

Силе назначене у овом уговору као Главне Силе савезничке и удружене ;

Белгија, Кина, Куба, Грчка, Никарагуа, Панама, Пољска, Португалија, Румунија, Држава Срба-Хрвата-Словенаца, Сијам и Чехо-Словачка,

које са горњим Главним Силама сачињавају савезничке и удружене Силе,

с једне стране

и Бугарска,

с друге стране

Узевши у обзир да су Главне Силе савезничке и удружене, на тражење Краљевске Бугарске Владе, дале Бугарској примирје 29. септембра 1918, да би се са њом могао да закључи уговор о миру;

Да су Силе савезничке и удружене подједнако вољне, да рат, у који су неке од њих биле једна за другом увучене непосредно или посредно против Бугарске, а који свој извор има у објави рата упућеној 28. јула 1914. Бугарске против Србије 11. октобра 1925 а који је водила Немачка, савезник Аустро-Угарске, Турске и Бугарске, уступи место чврстом, праведном и трајном миру ;

У том циљу *Високе Стране Уговорнице*, су назначиле своје пуномоћнике и то :

Председник Сједињених Америчких Држава : Поштованог Франка Лајона Полка, државног подсекретара ; Поштованог Хенри-а Уајта, пређашњег изваредног и опуномоћеног Амбасадора Сједињених Америчких Држава у Паризу; Генерала Таскера Х. Блиса, војног представника Сједињених Држава у Вишем Ратном Савету ;

Његово Величанство Краљ Велике Британије и Ирске и Британских Територија преко Мора, Цар Индије : Г. Сесила Хармсворта, члана Парламента, државног подсекретара за Спољне Послове ; Сера Ера Кро-а *К. С. Б., К. С. М. Г.*, опуномоћеног Министра, заменика државног подсекретара за Спољне Послове ;

и :

За Доминион Канаде : Поштованог Сера Џорџа Херлеја Перлеја *К. С. М. Г.* Високог Комесара за Канаду у Сједињеној Краљевини ;

За Слободну Државу Аустралију : Врло поштованог Андрју-а Фишера, Високог Комесара за Аустралију у Сједињеној Краљевини ;

За Јужно-Афричку Унију : Г. Рединалда Андрјуа-Бланкенберга *О. Б. Е.*, вршиоца дужности Високог Комесара за Јужно-Афричку Унију у Сједињеној Краљевини ;

За Доминион Новог Зеланда : Поштованог Сера Томаса Макензија, *К. С. М. Г.*, Високог Комесара за Нови Зеланд у Сједињеној Краљевини ;

За Индију : Сера Ера Кроа, *К. С. Б., К. С. М. Г.* ;

Председник Француске Републике : Г. Жоржа Клемансо-а, председника Министарства, министра Војног ; Г. Стефана Пишона, министра Спољних Послова ; Г. Луја — Лисиена Клоца, министра Фи-

нансија ; Г. Андре-а Тардје-а, Главног комесара за франко-американске Ратне Послове ; Г. Жила Камбона, Француског Амбасадора ;

Његово Величанство Италијански Краљ : поштованог Мађорина Ферариса, сенатора Краљевине ; Поштованог Гуљелма Марконија сенатора Краљевине ; Г. Бакома де Мартино, изванредног посланика и опуномоћеног Министра ;

Његово Величанство Јапански Цар : Г. К. Матсуи-а, изванредног и опуномоћеног Амбасадора Њ. В. Јапанског Цара у Паризу ;

Његово Величанство Белгијски Краљ : Г. Жила ван ден Хевела, изванредног Посланика и опуномоћеног Министра, Државног Министра ; Г. Ролен Жакмена, члана Института за Међународно приватно право, Главног секретара Белгијске делегације ;

Председник Кинеске Републике : Г. Вајкуна Уелингтона Ку-а ; Г. Сао-Ке-а Алфреда Це-а ;

Председник Кубанске Републике : Доктора Рафаела Мартинеза Ортиза, изванредног Посланика опуномоћеног Министра Кубанске Републике у Паризу ;

Његово Величанство Грчки Краљ : Г. Елефтериоса К. Венизелоса, председника Министарства ; Николу Политиса, министра Спољних Послова ;

Његово Величанство Херански Краљ : Г. Рустема Хајдара ; Г. Абдула Хади-а Ауни-а ;

Председник Пољске Републике : Г. Ладислава Грабског ; Г. Станискава Патека, опуномоћеног Министра ;

Председник Португалске Републике : Доктора Алфонза Аугуста да Косту, пређашњег председника Министарства ; Г. Хаима Баталу Рајса, опуномоћеног Министра ;

Његово Величанство Румунски Краљ : Г. Виктора Антонеска, изванредног посланика и опуномо-

ћеног министра Њ. В. Румунског Краља у Паризу; Генерала Константина Коандру, корпусног генерала, краљевог Ађутанта, пређашњег председника Министарства;

Његово Величанство Краљ Срба, Хрвата и Словенаца: Г. Николу Пашића, пређашњег Председника Министарства; Г. Анту Трумбића, Министра Спољних Послова; Г. Ивана Жолгера, доктора права;

Његово Величанство Сијамски Краљ: Његову Светлост кнеза Шароона, изванредног Посланика и опуномоћеног Министра Њ. В. Краља Сијама у Паризу;

Председник Чехо-Словачке Републике: Г. Едуарда Бенеша, Министра Спољних Послова; Г. Стефана Осуекиа, изванредног Посланика и опуномоћеног Министра у Лондону;

Бугарска: Г. Александра Стамболиског, председника Министарства, министра Војног;

Који пошто су измењали своја пуномоћија за која је утврђено да су у доброј и прописаној форми, *сложили су се о овим одредбама:*

Од ступања у важност овога Уговора ратно стање престаће.

Од тога тренутка а са резервом одредаба овога уговора, биће службених веза између Сила савезничких и удружених Бугарске.

Први део. Пакт Друштва Народа.

Високе Стране, Уговорнице,

У циљу да би се развила сарадња између народа и да би им се гарантовао мир и безбедност, сматрајући да је потребно:

примити извесне обавезе да неће прибећи рату, одржавати у пуној светлости међународне односе засноване на правди и части,

строго поштовати наређења Међународног Права која ће се признати у будуће као стварно правило по коме се Владе имају управљати,

створити владавину правде и савесно поштовати све уговорне обавезе у узајамним односима организованих народа,

усвајају овај Пакт којим се образује Друштво Народа.

Чл. 1. — Чланови оснивачи Друштва Народа јесу они међу потписницима чија се имена налазе у Додатку овоме Пакту, као и оне државе, такође именоване у Додатку, које буду без икакве резерве пришле овоме Пакту једном изјавом предатом Секретаријату за два месеца од ступања у важност овога Пакта и која ће бити нотификована осталим члановима Друштва.

Свака држава, доминион или колонија која слободно собом управља а која није именована у Додатку, може постати члан Друштва, ако две тре-

ћине Скупштине реше да је приме, под условом да даје стварне гаранције о својој искреној намери да ће поштовати своје међународне обавезе и да прима Уредбу коју Друштво пропише у погледу њених војних, поморских и ваздушних снага и наоружања.

Сваки члан Друштва може, пошто то објави на две године раније, иступити из Друштва ако је у том тренутку испунио све своје међународне обавезе, подразумевајући ту и оне из овога Пакта.

Чл. 2. — Акцију Друштва, такву какву је определио овај Пакт, врши једна Скупштина и један Савет, којима помаже један сталан Секретаријат.

Чл. 3. — Скупштина је састављена из представника чланова Друштва.

Она се састаје у утврђеном времену и у сваком другом тренутку, ако то прилике захтевају, у месту где је седиште Друштва или у ком другом које буде одређено.

Скупштина је надлежна за свако питање које улази у круг активности Друштва или које се дотиче светског мира.

Ни један члан Друштва не може имати више од три представника у Скупштини а располаже само једним гласом.

Чл. 4. — Савет је састављен из представника Главних Сила савезничких и удружених и из представника четири од осталих чланова Друштва. Скупштина одређује слободно ова четири члана Друштва и у времену када нађе за сходно. Док их не буде први пут одредила Скупштина, чланова су Савета представници Белгије, Бразилије, Шпаније и Грчке.

С пристанком већине скупштинске, Савет може назначити друге чланове Друштва који ће од тада бити стално представљени у Савету. Савет може, с истим пристанком, повећати број чланова Друштва које ће Скупштина изабрати ради тога да буду представљени у Савету.

Савет се састаје када то прилике захтевају, и бар један пут годишње, у месту где је седиште Друштва или у неком другом које се одреди.

Савет је надлежан за свако питање које улази у круг активности Друштва или које се дотиче светског мира.

Сваки члан друштва који није представљен у Савету позваће се да упуту једног представника који ће ту заседавати када је пред Савет изнето какво питање које га посебице интересује.

Сваки члан Друштва који је представљен у Савету располаже само једним гласом и има само једног представника.

Чл. 5. — Осем изречно супротног наређења у овоме Пакту или одредаба у овом Уговору, одлуке Скупштине или Савета доносе једногласно чланови Друштва представљени на састанку.

Сва питања поступка која се буду поставила на састанцима Скупштине или Савета, подразумевајући ту и одређивање Комисија ради вођења анкете о појединим случајевима, расправиће се у Скупштини или у Савету и решиће се већином гласова чланова Друштва представљених на састанку.

Први састанак Скупштине и први састанак Савета сазваће председник Сједињених Америчких Држава.

Чл. 6. — Стални Секретаријат установљен је у месту седишта Друштва. Он је састављен из једног

Главног Секретара, више секретара и потребног особља.

У Dodatku је одређен први Главни Секретар. Доцније, Главног Секретара поставља Савет с пристанком већине Скупштине.

Секретаре и особље Секретаријата поставља Главни Секретар с пристанком Савета.

Главни Секретар Друштва по праву је Главни Секретар Скупштине и Савета.

Чланови Друштва подносе трошкове Секретаријата у сразмери која је утврђена за Међународни Биро светског Поштанског Савеза.

Чл. 7. — Седиште Друштва установљено је у Женеви.

Савет може у свако доба одлучити да га установи у сваком другом месту.

Сва звања у Друштву или придодатим одељењима, подразумевајући ту и Секретаријат, подједнако су приступачна људима и женама.

Представници чланова Друштва и његови агенти уживају у вршењу својих дужности дипломатске власти и заштите.

Зграде и земљишта која Друштво заузме за своја одељења и састанке неповредни су.

Чл. 8. — Чланови Друштва признају да одржање мира захтева смањивање народних наоружања на ону најмању меру без које нема народне безбедности ни извршења међународних обавеза помоћу заједничке акције.

Савет, водећи рачуна о географском положају и о посебним приликама сваке државе, припрема планове за ово смањивање, ради разматрања и одлучивања разних Влада.

Бар сваких десет година ови планови биће подвргнути новим разматрањима и, ако томе има места, ревизији.

Пошто их разне владе усвоје, овако утврђена граница наоружања не може се прекорачити без пристанка Савета.

Сматрајући да приватна израда муниција и ратног материјала даје маха озбиљним замеркама, чланови Друштва стављају у дужност Савету да изнађе мере подесне да се отклоне штетне последице од тога, водећи при том рачуна о потребама оних чланова Друштва који нису у могућности да израђују муницију и ратни материјал за њихову безбедност.

Чланови Друштва обавезују се да једни другима саопштавају, на начин најискренији и најпотпунији, све податке у погледу размере својег наоружања, својих војних, поморских и ваздушних програма и у погледу стања оних међу њиховим индустријама које су способне да послуже ратним циљевима.

Чл. 9. — Образоваће се једна стална комисија која ће Савету дати мишљење о извршењу одредаба чланова 1. и 8. и, у опште узев, о војним, поморским и ваздушним питањима.

Чл. 10. — Чланови Друштва обавезују се да поштују и одрже против сваког спољашњег напада територијалну целину и садашњу политичку независност свих чланова Друштва. У случају напада, претње или опасности напада Савет се стара о средствима помоћу којих ће извршити ову обавезу.

Чл. 11. — Изречно се изјављује да сваки рат или претња ратом, било да непосредно погађа или

не једнога од чланова Друштва, интересује целокупно Друштво и да је ово дужно да предузме такве мере које би успешно сачувале мир Народа. У оваком случају, главни Секретар, на захтев ма ког члана Друштва, одмах сазива Савет.

Изјављује се, поред овога, да сваки члан Друштва има право да, пријатељски, скрене пажњу Скупштине или Савета на сваку околност која је такве природе да може пореметити међународне везе и која даље прети да помути мир или добар споразум између народа, од којег мир зависи.

Чл. 12. — Сви чланови Друштва слажу се, ако се између њих појави каква размирица, која би могла довести до раскида, да је подвргну било поступку изборног суђења било расматрању Савета. Слажу се још и у томе да ни у ком случају не смеју прибећи рату пре него протекне рок од три месеца после пресуде изборних судија или извештаја Савета.

У свим случајевима предвиђеним овим чланом, пресуда изборних судија треба да буде изречена у умесном року и извештај Савета треба да буде састављен за шест месеци од дана када овоме размирица буде поднета на расматрање.

Чл. 13. — Чланови Друштва слажу се, ако се између њих појави каква размирица коју, по њиховом мишљењу, може решити одлука изборног суда, а ту размирицу дипломатским путем није могуће повољно расправити, да то питање у својој потпуности подвргну изборном суђењу.

Сматрају се као размирице које у опште могу бити решене једном одлуком изборног суда оне које се односе на тумачење једног уговора, на ма које питање међународног права, на постојање ма какве

чињенице која би, ако се утврди, значила раскид какве међународне обавезе, или на величину или природу накнаде штета која се има платити за таква раскид.

Изборни Суд коме се спор подноси јесте онај Суд који парничне стране одредс или који је предвиђен у њиховим ранијим конвенцијама.

Чланови Друштва обавезују се да ће савесно извршити изречене пресуде и да неће прибећи рату ни против једног члана Друштва који их се буде придржавао. Ако пресуда не буде извршена, Савет предлаже мере којима ће се постићи њена примена.

Чл. 14 — Савету је стављено у дужност да спреми предлог о сталном Сулу за међународно судство и да га поднесе члановима Друштва. Пред овај Суд износиће се све размирице међународног карактера које му парничне стране буду поднеле. Он ће такође давати саветодавно мишљење о свакој размирици и у сваком питању које му упути Савет или Скупштина.

Чл. 15. — Ако се између чланова Друштва појави размирица која би могла изазвати раскид, а та размирица није подвргнута изборном суђењу по члану 13, чланови Друштва слажу се да је упуте Савету. Довољно је да, тога ради, један од њих извести о тој размирици Главног Секретара, који ће предузети све што је потребно да се изврши потпуна анкета и истраживање.

У најкраћем року, парничне стране дужне су да му изложе свој спор са свима битним чињеницама и доказним документима. Савет може наредити да се они одмах објаве.

Савет се труди да се постигне изравнање размирице. Ако у томе успе, он објављује, у колико за потребно нађе, један експозе у коме излаже чињенице, потребна објашњења и одредбе тог изравнања.

Ако се размирица није могла изравнати, Савет саставља и објављује извештај, изгласан или једногласно или већином гласова, како би се сазнале околности размирице и решења која он препоручује као најправичнија и као најподеснија за тај случај.

Сваки члан Друштва који је представљен у Савету може такође објавити један експозе о суштини размирице као и своје властите закључке.

Ако је извештај Савета примљен једногласно, с тим што се глас представника парничних страна при томе неће узимати у рачун, чланови Друштва обавезују се да не прибегну рату ни против једне парничне стране која се саобрази закључцима извештаја.

У случају да Савет не успе да његов извештај приме сви други његови чланови осем представника сваке од парничних страна у спору, чланови Друштва задржавају себи право да поступе како нађу за сходно ради одржања права и правде.

Ако једна од парничних страна истиче а Савет се сагласи да је предмет размирице једно питање које међународно право оставља у искључивој надлежности те парничне стране, Савет ће то утврдити у једном извештају, али не препоручујући никакво решење.

У свима случајевима које овај члан предвиђа, Савет може размирицу изнети пред Скупштину. Исто тако, Скупштина је дужна размирицу узети у решавање на молбу једне од парничних страна; та

молба мора бити поднесена за четрнаест дана од дана када је размирица изнета пред Савет.

Одредбе овога члана и члана 12. о акцији и о власти Савета, чим је какав спор упућен скупштини, примењују се такође на акцију и власт Скупштине. Разуме се да извештај који Скупштина састави са пристанком председника чланова Друштва који су заступљени у Савету и већине осталих чланова Друштва, са искључењем, у сваком посебном случају, представника парничних страна, има исто дејство као и извештај Савета који су једногласно усвојили сви његови чланови осем представника парничних страна.

Чл. 16. — Ако један члан Друштва прибегне рату, противно обавезама које је узео на себе по члановима 11, 13. или 15. сматраће се да је он *ipso facto* извршио један ратни чин против свих других чланова Друштва. Ови се обавезују да с њим одмах прекину све трговачке или финансијске везе, да забране све односе између својих држављана и држављана државе која је раскинула овај Пакт и да обуставе сва финансијска, трговачка или лична општења између ове државе и држављана ма које друге државе, било да је ова члан Друштва или не.

У овом случају, Савет је дужан да препоручи разним заинтересованим Владама с коликим ће бројем војне, поморске или ваздушне снаге који од чланова Друштва, сваки за свој део, учествовати у војним силама које имају да прибаве поштовање обавезама Друштва.

Чланови Друштва слажу се, осем тога, да један другом пруже узајамну помоћ ради примене економских и финансијских мера које се имају предузети на основу овога члана у циљу да се сведу на

најмању меру губитци и незгоде које могу произаћи отуда. Они такође пружају један другоме узајамну помоћ да би се одупрли свакој нарочитој мери управљеној против једнога од њих од стране државе која раскине овај Пакт. Они предузимају потребне мере да олакшају пролаз кроз своју територију силама сваког оног члана Друштва који учествује у каквој заједничкој акцији којој је циљ да се прибави поштовање обавезама Друштва.

Може бити из Друштва искључен сваки члан који буде крив за повреду једне од обавеза које проистичу из Пакта. О искључењу се решава гласањем свих осталих чланова Друштва који су представљени у Савету.

Чл. 17. — У случају несугласице између две државе, од којих је само једна члан Друштва или од којих ни једна не учествује у њему, држава или државе стране Друштву биће позване да се потчине обавезама које важе за његове чланове у погледу регулисања несугласице, под погодбама које Савет буде сматрао као праведне. Ако овај позив буде примљен, одредбе чланова 12. до 16. примениће се са резервом измена које Савет буде сматрао као потребне.

Чим тај позив буде послат, Савет ће почети анкету о околностима несугласице и предложиће ону меру која му изгледа најбоља и најповољнија за тај посебни случај.

Ако позвана држава, одбивши обавезе члана Друштва у погледу регулисања несугласице, прибегне рату против једнога члана Друштва, на њу ће се применити одредбе члана 16.

Ако две позване државе одбију да приме обавезе члана Друштва у погледу регулисања несугласице, Савет може предузети све мере и чинити

све предлоге помоћу којих би се спречила непријатељства и довело до решења сукоба.

Чл. 18. — Секретаријат има одмах да заведе у протокол и објави чим буде могуће сваки међународни уговор или обавезу, које у будуће закључи један члан Друштва. Ни један од ових међународних уговора или обавеза неће важити пре него што се заведе у протокол.

Чл. 19. — Скупштина може, с времена на време, позвати чланове Друштва да поново проуче оне уговоре који су постали неприменљиви као и оне међународне ситуације чије би одржање могло довести у опасност светски мир.

Чл. 20. — Чланови Друштва признају, сваки у колико га се тиче, да овај Пакт укида све обавезе или споразуме *inter se* који се не подударају с његовим прописима, и свечано се обавезују да у будуће неће сличне склапати.

Ако је пре свога ступања у Друштво један члан примио на себе обавезе које се не подударају са прописима Пакта, он је дужан да предузме одмах мере како би се ослободио ових обавеза.

Чл. 21. — Међународне обавезе као што су уговори о изборноме суђењу и покрајински споразуми, као Монроева доктрина, помоћу којих се обезбеђује одржање мира, не сматрају се као неподударни ни с једном од одредаба овога Уговора.

Чл. 22. — Ниже изложена начела примењују се на колоније и територије које су, после рата, престале да буду под суверенством оних држава што су

над њима дотле владале а у којима станују народи који још нису способни да сами собом управљају под нарочито тешким околностима савременог света. Благостање и развиће тих народа јесу за цивилизацију једна света мисија, и с тога је потребно унети у овај Пакт гаранције ради испуњења те мисије.

Најбоља метода да се практички оствари ово начело у томе је што ће се старатељство над тим народима поверити развијеним народима који су, према својим изворима, своје искуству и своје географском положају, најпозванији да узму на себе ту одговорност и који пристају да је приме: ови ће то старатељство вршити као пуномоћници и у име Друштва.

Карактер пуномоћја разликоваће се према степеном развића народа, географском положају територије, његовим економским условима и свима другим сличним околностима.

Извесне заједнице, које су некад припадале Отоманском Царству, достигле су такав степен развића да се може привремено признати њихов опстанак као самосталних народа, под условом да се њихова администрација руководи саветима и потпуно једног пуномоћника дотле док оне не постану способне да саме собом управљају. При избору пуномоћника морају се најпре узети у обзир жеље тих заједница.

Степен развића на коме се налазе други народи, нарочито они у централној Африци, изискује да ту пуномоћник предузме управу територије под условима који ће, уз спречавање злоупотреба, као што су трговина с робљем, продаја оружја и алкохола, гарантовати слободу савести и вере. При овој гаранцији не постоје друга ограничења до оних, која може налагати одржање јавног поретка и добре

нарави као и забране подизања утврђења, војних и поморских база и давање друге војне обуке урођеницима осем потребне за полицију и одбрану територија. Он ће обезбедити такође другим члановима Друштва једнакост у размени и трговини.

Најзад, има територија, као што су Афрички Југо-Запад и извесна острва у аустралијском Тихом Океану, које, због слабе густине својег становништва, због своје ограничене површине, због своје удаљености од средишта цивилизације, због своје географске близине територији пуномоћника, или због других узрока, не би могле бити администроване него по законима пуномоћника, као саставни део његове територије, са резервом гаранција предвиђених напред у интересу урођеног становништва.

У свима случајевима пуномоћник треба да поднесе Савету сваке године један извештај о територијама о којима се стара.

Ако границе власти, надзора или управе коју има да врши пуномоћник нису утврђене једном претходном конвенцијом између чланова Друштва, Савет ће о свему томе нарочито решавати.

Једна стална комисија имаће дужност да прима и проучава годишње извештаје пуномоћника и да даје Савету своје мишљење о свима питањима у вези с извршењем пуномоћја.

Чл. 23. — Са резервом, и у сагласности с одредбама међународних конвенција које сад постоје или које ће се доцније закључити, чланови Друштва :

а) трудиће се да обезбеде и одрже правичне и човечне услове рада за човека, жену и дете на својим властитим територијама, као и у свима земљама на које се простиру њихове трговачке и индустријске

везе, и у том циљу, да створе и одржавају потребне међународне организације:

б) обавезују се да обезбеде правично поступање са урођеним становништвом на територијама које су под њиховом управом;

в) стављају у дужност Друштва да води општи надзор над споразумима који се односе на трговину са женама и децом, на продају опијума и других шkodљивих лекарија;

г) стављају у дужност Друштва да води општи надзор над трговином с оружјем и муницијом у земљама где је овај надзор неопходан у општем интересу;

д) предузеће потребне мере да обезбеде гаранатију и одржање слободе саобраћаја и транзита, као и правично поступање за трговину свију чланова Друштва, с тим да се имају узети у обзир нарочите потребе опустошених крајева за време рата 1914.—1918.;

ђ) трудиће се да предузме међународне мере ради спречавања и сузбијања болести.

Чл. 24. — Све међународне канцеларије које су раније постојале на основу општих уговора биће, са резервом пристанка страна уговорница, стављене под власт Друштва. Све друге међународне канцеларије и све комисије за регулисање послова од међународног интереса које ће се доцније установити ставиће се под власт Друштва.

За сва питања од међународног интереса која су регулисале опште конвенције, али која нису под надзором комисија или међународних канцеларија, Секретаријат Друштва дужан је, ако стране уговорнице захтевају а Савет пристане, да скупи и распореди сва корисна обавештења и да пружи сваку потребну или жељену потпору.

Савет може одлучити да у издатке Секретаријата унесе и издатке сваке канцеларије или комисије која стоји под влашћу Друштва.

Чл. 25. — Чланови Друштва обавезују се да подстичу и потпомажу оснивање и сарађивање националних добровољних организација Црвеног Крста, прописно овлашћених, којима је циљ поправка здравља, превентивна одбрана од болести и ублажење патњи у свету.

Чл. 26. — Измене и допуне овога Пакта ступиће у важност чим их ратификују чланови Друштва, из чијих је представника састављен Савет, и већина оних, чији представници сачињавају Скупштину.

Сваки члан Друштва слободан је да не прими измене и допуне учињене у Пакту, у ком случају престаје бити члан Друштва.

Додатак I. Чланови оснивачи Друштва Народа потписници Уговора о миру.

Сјед. Америчке Државе — Белгија — Боливија — Бразилија — Британско царство: Канада — Аустралија — Јужна Африка — Нови Зеланд — Индија — Кина — Куба — Екватор — Француска — Грчка — Гватемала — Хаити — Хеџас — Хондурас — Италија — Јапан — Либерија — Никарагуа — Панама — Перу — Пољска — Португалија — Румунија — Држава Срба, Хрвата и Словенаца — Сијам — Чехо-Словачка — Уругвај.

Државе позване да приступе Пакту.

Аргентина — Чили — Колумбија — Данска — Шпанија — Норвешка — Парагвај — Холандија —

Персија — Салвадор — Шведска — Швајцарска — Венецуела.

II. Први главни секретар Друштва народа.

Поштовани сер Џемс Ерик Дримонд. *К. С. М. С., С. В.*

Други део. Границе Бугарске.

Чл. 27. — Границе Бугарске повући ће се како слеђује (видети придодату карту):

1. *С државом Срба, Хрвата и Словенаца:*

Од утоке Тимока у Дунав, заједничка тачка трима границама Бугарске, Румуније и Државе Срба, Хрвата и Словенаца, ка југу па до једне тачке која ће се изабрати на току реке Тимока, у близини коте 38 западно од Брегова;

ток Тимока узводно;

одатле, ка југо-западу па до тачке источно од В. Извора, где се некадашња граница између Србије и Бугарске сустиче са реком Безданицом;

линија која ће се повући на терену тако да прелази преко кота 274 и 367, да, у опште, иде вододелницом басена Тимока на северо-западу и Тополовице и Делејне на југо-истоку, остављајући држави Срба, Хрвата и Словенаца места Којилово, Сипиково и Халово (као идрум који везује та два места) а Бугарској места, Брегово, Ракитницу и Козово;

одатле ка југу па до коте 1720 на 12 километара од прилике на западу-југо-западу од Берковице;

некадашња граница између Бугарске и Србије;

одатле, ка југо-истоку на даљини од прилике 1 килом. 500 па до коте 1929 (Сребрна гл.);

линија која ће се повући гребеном Ком-Балкана;

одатле ка југо-југо-западу па до коте 1109 (на Видлић Гори јужно од Влковије);

линија која ће се повући на терену тако да прелази преко кота 1602 и 1344 и источно од Грн. Криводола и да сече реку Комстицу на 1 километар 500 од прилике узводно од Дл. Криводола;

одатле па до једне тачке на друму Цариброд—Софија непосредно на западу од раскрснице са друмом из Калотине;

линија која ће се повући на терену тако да пролази источно од Мезгоса, западно од Станинаца, источно од Бребевнице па котом 738 северо-источно од Липинаца;

одатле, ка западу-југо-западу па до једне тачке која ће се изабрати на току реке Лукавице на 1 килом. 100 од прилике северо-источно од Сливнице;

линија која ће се повући на терену;

одатле, ка југу па до утоке Лукавице западно од Визана у реку на којој лежи село Дл. Невља;

ток Лукавице узводно;

одатле, ка југо-западу па до утоке једног потока у реку Јабланицу, западно од Врбца;

линија која ће се повући на терену тако да прелази преко коте 879 и да сече друм из Трна у Цариброд непосредно на југу од раскрснице тога друма са правим путем из Трна у Пирот;

одатле, ка северу па до утоке Јабланице и реке Јерме (Трнска);

ток Јабланице;

одатле, ка западу па до једне тачке која ће се изабрати на старој граници у испадном делу близу Дешчаног Кладенца;

линија која ће се повући на терену тако да иде гребеном Руј Планине и прелази преко кота 1199, 1466 и 1706;

одатле, ка југо-западу па до коте 1516 (Голема Рудина), на 17 километара од прилике западно од Трна ;

некадашња бугарско-српска граница ;

одатле, ка југу па до једне тачке која ће се изабрати на реци Јерми (Трнска) источно од Стрезиминоваца ;

линија која ће се повући на терену ;

одатле, ка југу па до реке Драговиштице непосредно низводно од утоке реке близу коте 672 ;

линија која ће се повући на терену тако да прелази, западно од Ђинковаца, преко кота 1112 и 1329, да иде гребеном вододелнице између басена реке Божичке и Мељанске и да прелази преко кота 1731, 1671, 1730 и 1058 ;

одатле, ка југо-западу па до некадашње бугарско-српске границе на коти 1333, на 10 километара од прилике северо-западно од тачке где друм из Криве Паланке у Ђустендил ту границу сече ;

линија која ће се повући на терену тако да иде вододелницом између Драговиштице на северо-западу Ломнице и Саволштице на југо-истоку ;

одатле, ка југо-истоку па до коте 1445 на Малеш Планини југо-западно од Добрилака ;

некадашња бугарско-српска граница ;

одатле, ка југу-југо-западу, до брда Тумбе (кота 1253) на Беласици Планини, на тремеђи између Грчке, Бугарске и Државе Срба-Хрвата-Словенаца ;

линија која ће се повући на терену тако да прелази преко коте 1600 на Ограђен Планини, да иде источно од Стинека и Бадилене, западно од Бајкова, да сече Струмицу на 3 километра од прилике источно од коте 177 и да пролази источно од Габринова.

2. *Са Грчком:*

од напред одређене тачке па до тачке где граница од 1913 напушта вододелницу између басена Месте—Карасу на југу и Марице на северу у околини коте 1587 (Дибикли) ;

граница од 1913 између Бугарске и Грчке ;

3. *На југу, са територијама које ће Главне Силе савезничке и удружене доцније доделити :*

одатле, ка истоку до коте 1295 која лежи на 18 километара од прилике западно од Кушук—Дербенда ;

линија која ће се повући на терену тако да иде вододелницом између басена Марице на северу, а на југу басена Месте—Карасу, за тим река које се непосредно улевају у Јеџејско Море ;

одатле, ка истоку до једне тачке која ће се изабрати на некадашњој граници од 1913 између Бугарске и Турске од прилике на 4 километра северно од Кушук—Дербенда ;

линија која ће се повући на терену тако да иде колико је год могуће линијом гребена која омеђава на југу басен Аксехисара (Џума) Сују ;

одатле, ка северу до тачке где она сустиче реку Марицу ;

граница од 1913 ;

одатле, до једне тачке која ће се изабрати на 3 километра од прилике низводно од станице Хађи-К. (Кађикој) ;

главни ток Марице низводно ;

одатле ка северу па до једне тачке која ће се изабрати на врху испадног дела који образује граница по Софијском Уговору од 1915 од прилике на 10 километара југо-источно од Хиср Мустафа Паша ;

линија која ће се повући на терену ;

одатле, ка истоку па до Црнога Мора ;

граница по Софијском уговору од 1915, за тим граница од 1913.

4. *Црно Море.*

5. *Са Румунијом.*

Од Црног Мора до Дунава;

она граница која је постојала на дан 1 августа 1914;

одатле до утоке Тимока у Дунав;

главна матица Дунава.

Чл. 28. — Границе описане у овоме уговору повучене су, у означеним деловима, на карти 1:1 милион придодатој овоме уговору. У случају размимоилажења између текста и карте, веродостојан ће бити текст.

Чл. 29. — Ове границе повући ће на терену комисије за разграничавање, чији је састав утврдио или ће утврдити овај Уговор или ма какав други уговор између Главних Сила савезничких и удружених и свих или ма које од заинтересованих Сила.

Оне ће имати сву власт, не само да одреде делове дефинисане под именом »линија која ће се повући на терену«, него и, ако то затражи једна од заинтересованих Сила и ако комисија нађе за сходно, да изврше ревизију делова дефинисаних административним међама (с изузетком међународних граница какве су постојале у августу 1914, према којима ће се улога комисије ограничити на проверавање директа и белега). Оне ће се трудити у ова два случаја, да се што више придржавају дефиниција датих у уговорима, водећи рачуна колико је год могуће о административним међама и о месним економским интересима.

Одлуке комисија доносиће се већином гласова и биће обавезне за заинтересоване стране.

Обе заинтересоване државе поднеће, равним делом, трошкове комисија за разграничавање.

Чл. 30. — Што се тиче граница дефинисаних током воде, изрази »ток« или »матица« употребљени у описима овога Уговора значе, с једне стране, за непловне реке средишњу линију тока воде или њеног главног рукава, а с друге стране, за пловне реке средишњу линију главне матице за пловидбу. При свем том, комисије за разграничавање, предвиђене овим Уговором, овлашћене су да одлуче да ли ће се гранична линија мењати с могућним измештањима овако дефинисаног тока или матице или ће бити коначно одређена положајем тока или матице у тренутку када ступи у важност овај Уговор.

Чл. 31. — Разне заинтересоване Силе обавезују се да прибаве комисијама све докуменате потребне за њихове радове, као оверене преписе записника о утврђивању садашњих или пређашњих граница, све карте великих размера којих има, геодетске податке, извршена а необјављена снимања, податке о разливању пограничних токова воде.

Оне се, осем тога, обавезују да ће наредити месним властима да саопштавају комисијама све документе, као планове, катастре и баштинске књиге, и да им, на њихов захтев, прибаве све податке о својини, економским струјама и друга потребна обавештења.

Чл. 32. — Разне заинтересоване стране обавезују се да помажу комисијама за разграничавање, било непосредно, било посредством месних власти,

у свему што се односи на превоз, стан, радну снагу, материјале (диреке, белеге) потребне за извршење мисије.

Чл. 33. — Разне заинтересоване силе обавезују се да очувају тригонометријске репере, сигнале, граничне директе и белеге које је наместила комисија.

Чл. 34. — Белеге ће бити тако намештене да се једна види од друге; оне ће бити нумерисане а њихово место и њихов број биће забележени на једном картографском документу.

Чл. 35. — Коначни записници о разграничавању, придодате карте и документа израдиће се у три примерка, од којих ће се два предати Влади сваке од пограничних сила, а трећи предаће се влади Француске Републике, која ће их силама потписницама овога Уговора послати у овереним преписима.

Трећи део. Политичке клаузуле.

Одељак први. Држава Срба-Хрвата-Словенаца

Чл. 36. — Бугарска признаје, као што су то већ учиниле Силе савезничке и удружене, Државу Срба-Хрвата-Словенаца.

Чл. 37. — Бугарска се одриче, у корист Државе Срба-Хрвата-Словенаца, свих права и правних основа на територије бугарске монархије које леже преко граница Бугарске, онако како су оне описане у члану 27. Други Део (Границе Бугарске) и које су признате овим Уговором, или свима другим угово-

рима закљученим у циљу регулисања садашњих питања, као саставни део Државе Срба-Хрвата-Словенаца.

Чл. 38. — Комисија састављена од седам чланова, од којих ће петорицу наименовати Главне Силе савезничке и удружене, једнога Држава Срба-Хрвата-Словенаца и једнога Бугарска, образоваће се за петнаест наредних дана после ступања у важност овога уговора, да на самоме месту повуче граничну линију описану у члану 27, 1. Други Део (Границе Бугарске).

Чл. 39. — Српско-Хрватско-Словеначко држављанство добиће пуноправно, с искључењем бугарског држављанства, бугарски припадници настањени на територијама додељеним држави Срба-Хрвата-Словенаца.

Ипак, бугарски припадници који би се настанили на тим територијама после 1 јануара 1913, могу добити српско-хрватско-словеначко држављанство само по одобрењу државе Срба-Хрвата-Словенаца.

Чл. 40. — У року од две године од ступања у важност овог Уговора, бугарски припадници који су старији од 18 година и настањени на територијама додељеним Држави Срба-Хрвата-Словенаца на основу овога уговора, имаће могућност да оптирају за своје некадање држављанство. Срби-Хрвати-Словенци, бугарски припадници који су старији од 18 година и настањени у Бугарској, имаће исту могућност да оптирају за српско-хрватско-словеначко држављанство.

Опција мужа повићи ће опцију деце млађе од 18 година.

Лица која употребе напред предвиђено право опције дужна су да за дванаест наредних месеци,

пренесу свој домицил у државу у чију корист буду оптирала.

Они су слободни да сачувају непокретна добра која им припадају на територији друге државе на којој би имали свој домицил пре своје опције. Они могу са собом понети своја покретна добра сваке врсте. Због тога они неће имати да плате никакву ни извозну ни увозну царину.

У истом року, Срби-Хрвати-Словенци бугарски припадници који се налазе у страниој земљи имаће, осем ако страни закон друкчије наређује и ако нису добили страног држављанство, право да добију српско-хрватско-словеначко држављанство с искључењем бугарског држављанства придржавајући се прописа које изда држава Срба-Хрвата-Словенаца.

Чл. 41. — Размера и природа финансијских терета Бугарске, које ће имати да поднесе Држава Срба-Хрвата-Словенаца због територије стављене под њено суверенство, утврдиће се саобразно члану 141 Осмог Дела (Финансијске клаузуле) овога Уговора.

Доцнијим конвенцијама расправиће се сва питања која не би била расправљена овим Уговором, а која би се могла појавити услед уступања територије.

Одељак други. Грчка.

Чл. 42. — Бугарска се одриче, у корист Грчке, свих права и правних основа на територије бугарске монархије које леже преко граница Бугарске, онако како су оне описане у члану 27 Другог Дела (Границе Бугарске), и које су признате, као саставни део Грчке овим Уговором или свима другим уговорима закљученим у циљу да се регулишу садашња питања.

Чл. 43. — Једна комисија састављена од седам чланова, од којих ће петорицу наименовати Главне Силе савезничке и удружене, једног Грчка и једног Бугарска, образоваће се за петнаест дана после ступања у важност овога Уговора, да на самом месту утврди трасу граничне линије описане у члану 27—2. Другог Дела (Границе Бугарске).

Чл. 44. — Грчко држављанство добиће пуноправно, са искључењем бугарског држављанства, бугарски припадници настањени на територијама додељеним Грчкој.

Ипак, бугарски припадници који би се настанили на овим територијама после 1. јануара 1913 могу добити грчко држављанство само са одобрењем Грчке.

Чл. 45. — У року од две године од ступања у важност овога Уговора, бугарски припадници који су старији од 18 година и настањени на територијама додељеним Грчкој, саобразно овоме Уговору, имаће могућност да оптирају за бугарско држављанство.

Опција мужа повући ће опцију жене а опција родитеља повући ће опцију њихове деце млађе од 18 година.

Лица која употребе напред предвиђено право дужна су да, за дванаест наредних месеци, пренесу свој домицил у државу у чију корист буду оптирала.

Они су слободни да сачувају непокретна добра која им припадају на територији друге државе на којој би имали свој домицил пре своје опције. Они могу са собом понети своја покретна добра сваке

врсте. Због тога они неће имати да плате никаку ни извозну ни увозну царину.

Чл. 46. — Грчка прима, пристајући да се оне унесу у један уговор са Главним Силама савезничким и удруженим, одредбе које ове Силе буду сматрале да су потребне да би се у Грчкој заштитили интереси становника који се разликују од већине становништва по раси, по језику или по вери.

Грчка, токађе, пристаје да се у један уговор са Главним Силама савезничким и удруженим унесу одредбе које ове Силе буду сматрале као потребне да се заштити слобода транзита, и један правичан режим за трговину других народа. —

Чл. 47. — Размера и природа финансијских терета Бугарске које ће имати да поднесе Грчка држава због територије стављене под њено суверенство, утврдиће се саобразно члану 141 Осмог Дела (Финансијске клаузуле) овога Уговора.

Доцнијим конвенцијама расправиће се сва питања која не би била расправљена овим Уговором а која би се могла појавити услед уступања територије.

Одељак трећи. Тракија.

Чл. 48. — Бугарска се одриче у корист Главних Сила савезничких и удружених свих својих права и правних основа на територије Тракије које су припадале Бугарској Монархији и које, пошто леже преко нових граница Бугарске, онако како су оне описане у члану 27—3 Другог Дела (Границе Бугарске), нису у овом тренутку никоме додељене.

Бугарска се обавезује да призна одредбе, које ће Главне Силе савезничке и удружене донети о тим територијама, нарочито у погледу држављанства становништва.

Главне Силе савезничке и удружене обавезују се да се гарантује слобода економског излаза Бугарске на Јејејско Море.

Погодбе ове гаранције доцније ће се утврдити.

Одељак четврти. Заштита мањина

Чл. 49. — Бугарска се обавезује да одредбе овог одељка буду признате као основни закони, да никакав закон, никаква уредба нити икаква службена радња не буду у противречности или у опречи са тим одредбама, и да никакав закон, никаква уредба нити икаква службена радња немају већу важност него они.

Чл. 50. — Бугарска се обавезује да свима становницима Бугарске да пуну и потпуну заштиту њиховог живота и њихове слободе, без обзира на порекло, народност, језик, расу или веру.

Сви становници Бугарске имаће право на слободно исповедање, како јавно тако и приватно, сваке вере, религије или веровања, чије вршење није несагласно с јавним поретком или моралом.

Чл. 51. — Бугарска признаје као бугарске припаднике, пуноправно и без икакве формалности, сва лица чији се домицил налази на бугарској територији на дан ступања у важност овога Уговора а која нису припадници једне друге државе.

Чл. 52. — Бугарско држављанство добиће пуноправно, самим тим што је рођено на бугарској територији, свако лице које не може да се позове ни на какво друго држављанство по рођењу.

Чл. 53. — Сви бугарски припадници биће једнаки пред законом и уживаће иста грађанска и политичка права, без обзира на расу, на језик или на веру.

Разлика по вери, веровању или вероисповести не може бити од штете ни за којег бугарског припадника у погледу уживања грађанских и политичких права, као што је пријем у јавне службе, звања и почаста или обављање разних занимања и индустрија.

Неће се прописати никако ограничење ни за једног бугарског припадника против слободне употребе ма ког језика, било у приватним и трговачким односима, било у питањима вере, штампе или издања ма које врсте, било на јавним зборовима.

И ако је бугарска Влада завела службени језик даће се подесне олакшице бугарским припадницима другог а не бугарског језика, да се могу послужити својим језиком, било усмено било писмено, пред судовима.

Чл. 54. — Бугарски припадници, који образују етничке мањине, по вери или језику, уживаће исто поступање и исте гаранције, правно и стварно, као и остали бугарски припадници. Они ће нарочито имати подједнако право да о своме трошку стварају установе добротворне, верске или друштвене, школе и друге васпитне заводе, с правом да ту могу слободно употребљавати свој властити језик и слободно исповедати своју веру.

Чл. 55. — У погледу јавне наставе, бугарска Влада даће у градовима и срезовима где станује знатан део бугарских припадника који говоре други језик а не бугарски, подесне олакшице да би се обезбедило да ће у основним школама деца тих бугарских припадника добити образовање на свом властитом језику. Ова одредба неће спречити бугарску Владу да учење бугарског језика прогласи обавезним у реченим школама.

У градовима и срезовима, где станује знатан део бугарских припадника који спадају у етничке мањине, по вери или језику, овим мањинама обезбедиће се правичан удео у добити и намени оних сума које би могле бити додељене из јавних прихода државним буџетом, буџетима општинским или другим да послуже образовању, вери или милосрђу.

Чл. 56. — Бугарска се обавезује да неће стављати никакву сметњу употреби права опције предвиђеном овим Уговором или уговорима закљученим између савезничких и удружених Сила и Немачке, Аустрије, Угарске, Русије или Турске, или између самих речених сила а који допуштају заинтересованима да поврате или не употребе бугарско држављанство.

Бугарска се обавезује да призна одредбе које Главне Силе савезничке и удружене буду сматрале као умесне у погледу узајамне и добровољне емиграције етничких мањина.

Чл. 57. — Бугарска усваја да, у мери колико се одредбе претходних чланова овог Одељка дотичу лица која припадају мањинама по раси, по вери или по језику, ове одредбе сачињавају обвезе од међународног интереса, и биће стављене под јемство Друштва Народа. Оне се не могу изменити без при-

станка већине Савета Друштва Народа. Силе савезничке и удружене представљене у Савету обавезују се свака понаособ да неће одрећи свој пристанак ни једној измени речених чланова, на коју у прописној форми пристане већина Савета Друштва Народа.

Бугарска усваја да ће сваки члан Савета Друштва Народа имати право да упозори Савет на сваку повреду или опасност од повреде ма које од тих обавеза, и да ће Савет моћи поступити на начин такав и дати упутства таква, какви према приликама буду изгледали подесни и успешни.

Бугарска усваја, осем тога, да се у случају разилажења у мишљењу о правним или фактичким питањима у вези с тим члановима, између Бугарске Владе и једне ма које од главних Сила савезничких и удружених или ма какве друге силе која је члан Савета Друштва Народа, ово разилажење сматра као спор међународног карактера према члану 14 Пакта Друштва Народа. Бугарска Влада усваја да се сваки спор ове врсте, ако друга страна то захтева, упути Сталном Међународном Суду. Одлука Сталног Суда биће без апелате и имаће исту снагу и вредност као и одлука донета на основу члана 13 Пакта.

Одељак пети. Опште одредбе.

Чл. 58. — Бугарска се обвезује да призна пуну вредност свих уговора или погодаба које би силе савезничке или удружене закључиле са државама које су се образовале или ће се образовати на целој територији или једном делу некадашњег Руског Царства, онаке кака је била на дан 1. августа 1914, и да призна оне границе тих држава, које на тај начин буду утврђене.

Бугарска признаје и обавезује се да ће поштовати, као сталну и неотуђиву, независност речених држава.

Саобразно одредбама унетим у члан 143 Осмог Дела (Финансијске клаузуле) и у члан 171 Деветог Дела (Економске клаузуле) овога Уговора, Бугарска коначно признаје поништење Брест-Литовских уговора, као и свих других уговора, споразума или конвенција које је она закључила са максималистичком Владом у Русији.

Силе савезничке и удружене изречно задржавају права Русије да од Бугарске добије све повраћаје и накнаде штета основане на начелима овог уговора.

Чл. 59. — Бугарска изјављује већ од сада да признаје и усваја оне границе Аустрије, Грчке, Угарске, Пољске, Румуније, Државе Срба-Хрвата-Словенаца и Државе Чехо-Словачке које буду утврдиле Главне Силе савезничке и удружене.

Чл. 60. — Бугарска се обвезује да призна пуну вредност уговора о миру и придодатих конвенција које су или ће бити закључене између Сила савезничких и удружених и Сила које су се бориле на страни Бугарске, да усваја одредбе које су или ће бити донете о територијама некадашњег Немачког Царства, Аустрије, Угарске и Отоманске Царевине, и да призна нове државе у границама које им буду на овај начин утврђене.

Чл. 61. — Ни један становник са територија које Бугарска уступи саобразно овом Уговору неће моћи бити узнемириван или кињен због свог политичког држања од 28. јула 1914. или због регулисања његовог држављанства на основу овог Уговора.

Чл. 62. — Бугарска изјављује да признаје протекторат Француске над Мароком и обавезује се да за себе и своје држављане не тражи да се користи никаким премућством или заштитом што проистичу из капитулација у Мароку. Сви уговори, конвенције, договори или приватно-правни уговори закључени између Бугарске и Марока сматрају се да су престали да важе од 11. октобра 1915. Мароканска роба уживаће при увозу у Бугарску режим који важи за француску робу.

Чл. 63. — Бугарска изјављује да признаје протекторат који је Велика Британија објавила над Египтом 18. децембра 1914 и обавезује се да за себе и своје држављане не тражи да се користи никаким преимућством или заштитом што проистичу из режима капитулација у Египту. Сви уговори, конвенције, договори или приватно-правни уговори закључени између Бугарске и Египта сматрају се да су укинута од 11. октобра 1915. Египатска роба уживаће при увозу у Бугарску режим који важи за британску робу.

Четврти део. Војне, поморске и ваздухопловне клаузуле.

У циљу да се омогући припрема за опште ограничење наоружања свих народа, Бугарска се обавезује да се строго придржава ниже уговорених војних, поморских и ваздухопловних клаузула.

Одељак први. Војне клаузуле.

Глава прва. Опште клаузуле.

Чл. 64. — За три месеца од ступања у важност овога Уговора, војне силе Бугарске имају бити демобилисане у ниже прописаној мери.

Чл. 65. — У Бугарској ће се укинута општа војна обавеза за све. Бугарска војска, у будуће, образоваће се и регрутовати из добровољаца.

Глава друга. Бројно стање и кадрови бугарске војске.

Чл. 66. — Целокупни број војних сила у бугарској војсци не сме прећи 20.000 људи, рачунајући ту и официре и допунске трупе.

Формације из којих је састављена бугарска војска одређиваће се по вољи Бугарске, али са овим резервама :

1. Да ће се бројно стање образованих јединица обавезно кретати између највеће цифре и најмање цифре означене у Прегледу IV придодатом овом Одељку ;

2. Да размера официра, рачунајући ту и особље штабова и појединих струка, неће прећи 1/20% целокупног бројног стања на служби, а размера подофицира 1/15% такође целокупног бројног стања на служби ;

3. Да број митраљеза, топова и хаубица неће бити већи него што је предвиђено на хиљаду људи целокупног бројног стања на служби, у Прегледу V придодатом овом Одељку.

Бугарска војска има се искључиво употребити ради одржања реда на пространству територије Бугарске и ради полиције на границама.

Чл. 67. — Ни у ком случају неће се образовати велике јединице веће од дивизије, онако како је предвиђено у прегледима I, II и IV придодатим овом одељку. Највеће силе до којих могу доспети штабови и све формације изложене су у прегледима придодатим овом Одељку ; по овим цифрама може

се тачно не управљати, али, у сваком случају, оне се не смеју прећи.

Забрањено је одржавање или образовање ма које друге групе сила, као и свака друга организација у вези с командовањем трупа, или припрема за рат.

Свака од следећих јединица моћи ће имати један депо :

Пешачки пук,

Коњички пук,

Пољски артиљеријски пук,

Пионирски батаљон.

Чл. 68. — Забрањене су све мере за мобилизацију или у вези с мобилизацијом.

Формације, административне струке и штабови не смеју, ни у ком случају, имати допунске кадрове.

Забрањено је извршење припремних мера у циљу реквизиције стоке или других војних превозних средстава.

Чл. 69. — Број жандарма, царинских стражара, чувара шума, агената месне или општинске полиције или других сличних службеника, одредиће Међусавезничка војна надзорна комисија предвиђена чланом 98 и неће смети прећи број људи који су исту таку службу вршили 1911, у територијалним границама Бугарске утврђеним саобразно овом Уговору.

Број оних међу овим службеницима који ће бити наоружани пушкама, не сме, ни у ком случају, прећи цифру од 10.000.

Број ових службеника, у будуће, моћи ће се повећати само у размери која одговара размери повећања становништва у местима или општинама које их употребљавају.

Ови чиновници и службеници, рачунајући ту и оне у железничкој служби, не могу се позивати да учествују у каквом било војном вежбању.

Чл. 70. — Забрањена је свака формација трупе непредвиђена предњим члановима. Ако би их било преко утврђеног бројног стања, укинуће се у року предвиђеном у члану 64.

Глава трећа. Регрутовање и војна обука

Чл. 71. — Сви официри, рачунајући ту и жандармеријске официре, у царинској, шумарској служби или у другим службама, морају бити официри из каријере. Официри сад у служби, који остану и даље у војсци, у жандармерији или у горе означеним службама, морају се обавезати да ће служити бар до 40 година старости. Официри сад у служби, који не буду ступили у нову војску, жандармерију или у горе означене службе, биће ослобођени сваке војне обавезе; они неће смети да узму учешћа ни у каквом вежбању, теоријском или практичном.

Новопостављени официри морају се обавезати да ће служити у војсци, у жандармерији или у горе означеним службама бар за двадесет непрекидних година.

Размера официра који напуштају службу из каквог било узрока, пре него што протекне рок њихове обавезе, неће смети да пређе, сваке године, 1 : 20% целокупног бројног стања официра предвиђеног чланом 66. Ако се ова мера пређе из узрока

неодољиве силе, мањак који наступи у кадровима неће се моћи попунити новим наименовањима.

Чл. 72. — Трајање добровољачке обавезе за под-официре и војнике не сме у свему бити мање од два-наест непрекидних година службе под заставом.

Размера људи отпуштених пре трајања њихове обавезе, из здравствених разлога или по дисциплинској мери или из каквог било другог разлога, не сме прећи 1 : 20% годишње од целокупног бројног стања утврђеног чланом 66. Ако је ова размера пређена из узрока неоодољиве силе, мањак који отуд произиђе не сме се попунити новим добровољцима.

Глава четврта. Војне школе, наставне установе, друштва и удружења

Чл. 73. — По истеку рока од три месеца, рачунајући од ступања у важност овога Уговора, остаће у Бугарској највише само једна војна школа строго намењена регрутовању официра за дозвољене јединице.

Број примљених ученика који ће похађати часове у реченој школи строго ће одговарати празним местима која се имају попунити у официрским кадровима. Ученици и кадрови урачунаваће се у бројна стања утврђена у члану 66.

Услед тога, а у горе означеном року, укинуће се све друге војне академије или сличне установе у Бугарској, као и разне школе за официре, официрске приправнике, подофицирске кадете или под-официрске приправнике осем горе предвиђене школе.

Чл. 74. — Друге наставне установе осем оних о којима напред говори члан 73, универзитети,

друштва демобилисаних војника, туристички клубови, друштва boys-scouts и удружења и клубови ма које врсте, не смеју се бавити војним питањима. Они, ни под каквим изговором, неће бити овлашћени да спремају и вежбају своје ученике или чланове у руковању оружјем.

Ове наставне установе, ова друштва, ови клубови, или друга удружења неће одржавати никакве везе с Министарством Војним или ма којом другом војном влашћу.

Чл. 75. — У школама и наставним установама ма које врсте, које су стављене под надзор државе или под приватну управу, гимнастичка настава не сме се састојати ни из какве наставе или праксе у руковању оружјем и у припреми за рат.

Глава пета. Наоружање, муниција, материјал и утврђења.

Чл. 76. — По истеку три наредна месеца од ступања у важност овога уговора, наоружање бугарске војске не сме прећи цифре утврђене за 1000 људи у Прегледу V придодатом овом Одељку.

Сувишак, у односу према бројним стањима, служиће једино за попуне које би се могле појавити као потребне.

Чл. 77. — Стокови муниције за бугарску војску не смеју прећи количине утврђене у Прегледу V додатом овом Одељку.

За три наредна месеца од ступања у важност овога Уговора, бугарска Влада положиће оно што претекне од наоружања и муниције, колико их сад има, на местима која јој саопште Главне Силе савезничке и удружене.

Неће се установити никакви други стокови, слагалишта или резерва муниција.

Чл. 78. — Број и калибар артиљеријских цеви, из којих се састоји стално нормално наоружање утврђених места што их сад има у Бугарској, доставиће се одмах Главним Силама савезничким и удруженим и сматраће се као највећи степени преко којих се не сме прећи.

За три месеца од ступања у важност овога Уговора, стокови највећег степена муниције за ове цеви свешће се или одржаваће на једноставној висини од :

1500 метака на цев за оне, чији је калибар раван или мањи од 105 милиметара,

500 метака на цев за оне, чији је калибар већи од 105 милиметара.

Неће се моћи подићи у Бугарској никакво ново утврђено место или утврђење.

Чл. 79. — Оружје муниција и ма какав ратни материјал може се израђивати највише само у једној творници. Овом ће управљати држава, чија ће она бити својина, а њена производња ограничиће се строго на израде које би биле потребне према бројним стањима војске и наоружања о којима говоре чланови 66, 69, 77 и 78.

За три месеца после ступања у важност овога Уговора, сви други заводи који се баве израдом, припремом, чувањем или изучавањем оружја, муниције или ма каквог другог ратног материјала укинуће се и преустројити ради чисто трговачке употребе.

У том истом времену, сви арсенали биће такође укинати, с изузетком оних који ће служити као

слагалиште за дозвољене стокове муниције, а њихово особље растуриће се.

Справе завода или арсенала које превазилазе потребе дозвољене израде, ставиће се изван употребе или преустројити ради чисто трговачке употребе, саобразно одлукама Надзорне војне међусавезничке комисије предвиђене у члану 98.

Чл. 80. — За три месеца после ступања у важност овог Уговора, све оружје, сва муниција и сав ратни материјал, рачунајући ту и сав материјал за одбрану од авијона, који се налазе, ма какво било њихово порекло, у Бугарској, и који претичу преко дозвољене количине, предаће се Главним Силама савезничким и удруженим.

Ова предаја извршиће се на оним тачкама бугарске територије што их одреде речене Силе које ће такође решавати о намени која се има дати том материјалу.

Чл. 81. — Увоз у Бугарску оружја, муниције и ратног материјала сваке врсте формално је забрањен. Исто важи за израду оружја, муниције и ратног материјала ма које врсте који је намењен иностранству и за њихов извоз.

Чл. 82. — Пошто није допуштена употреба бацача ватре и бацача загушљивих, отровних или подобних гасова, као и свих сличних течности, материја или метода, израда и увоз њихов строго су забрањени у Бугарској.

Исто важи и за материјал нарочито намењен изради, одржавању или употреби речених производа или метода.

Није такође допуштена израда и увоз у Бугарску оклопљених кола, танкова и сваког другог подобног оруђа које би могло да послужи ратним циљевима.

Преглед I. Највећи састав и бројно стање једне пешачке дивизије

ЈЕДИНИЦЕ	Најв. бројна стања сваке јединице.	
	офиц.	војника
Штаб пешачке дивизије	25	70
Штаб дивизијске пешадије	5	50
Штаб дивизијске артиљерије	4	30
3 пешадијска пука ¹ (с бројним стањем од 65 официра и 2000 војника)	195	6.000
1 ескадрон	6	160
1 батаљон рововске артиљерије (3 чете)	14	500
1 батаљон пионира ²	14	500
1 пук пољске артиљерије ³	80	1.200
1 батаљон циклиста са 3 чете	18	450
1 одељење за везу ⁴	11	330
Дивизијски санитет	28	550
Паркови и комора	14	940

Укупно за једну пешадијску дивизију.. 414 10.780

¹ Сваки пук има три пешачка батаљона. Сваки батаљон има три чете и једну чету митраљеза.

² Сваки батаљон има: 1 штаб, две чете пионира, један вод понтоњера и један вод пројектора.

³ Сваки пук има: 1 штаб, три дивизиона пољске или брдске артиљерије, који скупа имају шест батерија, свака са 4 тона или хаубица пољских или брдских.

⁴ Ово одељење има: 1 одељење телефониста и телеграфиста, један вод слушаача, 1 вод голубарски.

Преглед II. Највећи састав и бројна стања једне коњичке дивизије.

ЈЕДИНИЦЕ	Најв. бројна стања сваке јединице	
	Најв. број тих јединица у истој дивиз.	офиц. војника
Штаб једне коњичке дивизије	1	15 50
Коњички пук 1	6	30 720
Дивизион пољске артиљерије (3 батерије)	1	30 430
Дивизион ауто-митраљеза и ауто-топова ²	1	4 80
Разне струке	1	30 500
Укупно за коњичку див. са шест пукова		259 5380

¹ Сваки има четири ескадрона.

² Сваки дивизион има 9 кола за борбу, од којих свака носе 1 топ, 1 митраљез и један резервни митраљез, 4 кола за везу, 2 камионета за исхрану, 7 камиона, од којих 1 камион-радионица, 4 мотоса.

Белешка. — Велике коњичке јединице могу имати променљив број пукова и шта више образовати се као засебне бригаде, у границама горњих бројних стања.

Преглед III. Највећи састав и бројно стање једне мешовите бригаде.

ЈЕДИНИЦЕ	Најв. бројно стање сваке јединице	
	офиц.	војника
Штаб бригаде	10	50
2 пешачка пука ¹	130	4.000
1 батаљон циклиста од 3 чете	18	450
1 коњички ескадрон	5	100
1 дивизион пољске или брдске артиљерије са 3 батерије	20	400
1 чета рововске артиљерије	5	150
Струке (рачунајући ту и одељење за везу)	10	200
Укупно за једну мешовиту бригаду	198	5350

¹ Сваки пук има 3 пешачка батаљона. Сваки батаљон има 3 пешачке чете и 1 чету митраљеза.

Преглед IV. Најмање бројно стање јединица ма какво било усвојено устројство (дивизија, мешовитих бригада итд.).

ЈЕДИНИЦЕ	Највеће бројно стање (као потсетник)		Најмање бројно стање	
	офиц. војника		офиц. војника	
Пешачка дивизија	414	10.780	300	8.000
Коњичка дивизија	259	5.380	180	3.650
Мешовита бригада	198	5.350	140	4.250
Пешачки пук	65	2.000	52	1.600
Пешачки батаљон	16	650	12	500
Пешачка или митраљеска чета	3	160	2	120
Група циклста	18	450	12	300
Коњички пук	30	720	20	450
Коњички ескадрон	6	160	3	100
Артиљериски пук	80	1.200	60	1.000
Батерија пољске артиљерије	4	150	2	120
Чета рововске артиљерије	3	150	2	100
Пионирски батаљон	14	500	8	300
Батерија брдске артиљерије	5	320	3	200

Преглед V. Највећи допуштени степен наоружања и снабдевања муницијом

МАТЕРИЈАЛ	Количина муниције	
	Количина за оружје на 1000 (пушке то- људи пове итд.)	
Пушка или карабин ¹	1.150	500
Тежак или лак митраљез	15	10.000
Лаки рововски мерзери	2	1.000
Средњи рововски мерзери		500
Пољски или брдски топови или хаубице	3	1.000

¹ Аутоматске пушке или карабин урачунати су као лаки митраљеи.

Белешка. — Никакав тежак топ, то јест калибра преко 150 милиметара није допуштен, осем оних из којих се састоји нормално наоружање утврђених места.

Одељак други. Поморске Клаузуле

Чл. 83. — Од ступања у важност овога Уговора сви бугарски ратни бродови рачунајући ту и подводне

бродове, оглашени су као коначно предати Главним Силама савезничким и удруженим.

Међутим Бугарска ће имати право да задржи на Дунаву и дужином својих обала, за вршење полиције и надзора риболова, највише 4 торпиљера и шест моторних чамаца; све ове јединице биће без торпиља и справа за бацање истих. Јединице ће изабрати комисија предвиђена чланом 99.

Посаде ових јединица морају бити сачињене на основама потпуно грађанским.

Лађе које је Бугарска слободна задржати, могу бити замењене само патролским лађама лако наоружаним, које не прелазе сто тона и немају војнички карактер.

Чл. 84. — Сви ратни бродови, рачунајући ту и подводне бродове, који се сад граде у Бугарској, разориће се. Рад на разорењу ових бродова мора отпочети чим буде могуће после ступања у важност овога Уговора.

Чл. 85. — Сви предмети, машине и материјали који остану после разорења бугарских ратних бродова, ма какви ови били, бродови над водом или подморски бродови, моћи ће се употребити само у чисто индустријском и трговачком циљу.

Они не могу бити ни продати ни уступљени иностранству.

Чл. 86. — Грађење и куповина свих подморских бродова, чак и за трговину, забрањени су у Бугарској.

Чл. 87. — Све оружје, сва муниција и сав поморски ратни материјал, рачунајући ту и mine и торпеда, који је припадао Бугарској у време потписи-

вања примирја од 29. септембра 1918, оглашени су као коначно припали Главним Силама савезничким и удруженим.

Чл. 88. — За три наредна месеца после ступања у важност овога Уговора, станица бежичне телеграфије велике снаге у Софији неће се смети употребити без дозволе Главних Сила савезничких и удружених за преношење депеша о питањима поморским, војним или политичким која интересују Бугарску или ма коју државу савезника Бугарске за време рата. Ова станица моћи ће преносити трговачке телеграме, али само под надзором речених сила, које ће утврдити дужину таласа каква се сме употребити.

За исто време, Бугарска неће моћи саградити станице за бежичну телеграфију велике снаге, како на својој властитој територији тако и на територији Немачке, Аустрије, Угарске или Турске.

Одељак трећи. Клаузуле о војном и поморском ваздухопловству

Чл. 89. — Војна снага Бугарске не сме имати никако војно ни поморско ваздухопловство.

Неће се сачувати ни један балон дирижабл.

Чл. 90. — У року од два месеца, рачунајући од ступања у важност овога Уговора, ваздухопловно особље, које се сад води у списковима бугарске сухоzemне и поморске војске, демобилисаће се.

Чл. 91. — Док трупе савезничке и удружене не евакуишу потпуно бугарску територију, ваздухопловни апарати сила савезничких и удружених имаће у Бугарској слободу пролаза кроз ваздух, слободу транзита и спуштања на земљу.

Чл. 92. — За шест наредних месеци после ступања у важност овога Уговора, израда, увоз и извоз аеронефа, делова аеронефа, као и мотора на аеронефу и делова мотора на аеронефу, биће забрањени на целој територији Бугарске.

Чл. 93. — Чим овај Уговор ступи у важност, сав материјал војног и поморског ваздухопловства мора Бугарска предати, и то о своме трошку, Главним Силама савезничким и удруженим.

Ова се предаја има извршити на оним местима која назначе Владе речених Сила; она мора бити завршена у року од три месеца.

У овај материјал спада, посебице, материјал који је или је био употребљен или намењен за ратне циљеве, као :

Потпуни авиони и хидроавиони, као и они у току израде, оправке или склапања;

Балони дирижабл готови за летење, у току израде, на оправци или склапању;

Справе за израду водоника;

Ангари за балоне дирижабл и склоништа ма које врсте за аеронефе;

До њихове предаје, балони дирижабл остаће напуњени водоником, о трошку Бугарске; справе за израду водоника као и склоништа за балоне дирижабл могу се, стојећи на расположењу речених Сила, оставити Бугарској до предаје балона дирижабл;

Мотори аеронефа;

Гелије;

Наоружање (топови, митраљеви, митраљеске пушке, бацачи-бомби, бацачи-торпеда, справе за синхронизацију, нишанске справе);

Муниција (метци, гранате, напуњене бомбе, празне бомбе, стокови експлозива или материје намењене њиховој изради);

Справе на апаратима;

Справе за бежичну телеграфију и фотографски или кинематографски апарати који се употребљавају у ваздухопловству;

Одвојени делови из сваке од претходних категорија.

Напред побројани материјал не сме се премештати без нарочите дозволе речених Влада.

Одељак четврти. Надзорне међусавезничке Комисије.

Чл. 94. — Све војне, поморске и ваздухопловне клаузуле што се налазе у овом Уговору и за чије је извршење утврђени рок, Бугарска ће извршити под надзором међусавезничких комисија које су Главне Силе савезничке и удружене наименовале тога ради.

Напред поменуте комисије представљаће код бугарске Владе Главне Силе савезничке и удружене за све што се односи на извршење војних, поморских или ваздушних клаузула. Оне ће саопштавати бугарским властима одлуке за које су Главне Силе Савезничке и удружене задржале себи право да их донесу или које извршење речених клаузула може захтевати.

Чл. 95. — Међусавезничке надзорне комисије могу своја одељења сместити у Софији и имаће могућност, кад год за потребно нађу, да се крену на коју било тачку бугарске територије, или да тамо изашљу подкомисије, или да ставе у дужност једном или неколицини својих чланова да тамо отидну.

Чл. 96. — Бугарска Влада даваће међусавезничким надзорним комисијама све податке и документе које ове буде сматрале као потребне за испу-

њење своје мисије, и сва средства, како у особљу тако и у материјалу, која могу напред реченим комисијама затребати ради тога да обезбеде потпуно извршење војних, поморских или ваздухопловних клаузула.

Бугарска Влада одредиће једног стручног представника код сваке међусавезничке надзорне комисије, с мисијом да од ове прими саопштења која би имала да упути бугарској Влади а да њој достави или прибави све тражене документе.

Чл. 97. — Издржавање и трошкове надзорних комисија и издатке које њихово функционисање изискује поднеће Бугарска.

Чл. 98. — Међусавезничка војна надзорна комисија имаће нарочито за мисију:

1. Да утврди број жандарма, царинских стражара, чувара шума, агената месне и општинске полиције и других сличних чиновника, које ће Бугарска бити овлашћена да задржи саобразно члану 69;

2. Да прима од Бугарске Владе саопштења о местима где се налазе стокови и слагалишта муниција, о наоружању привремених, сталних утврђења и тврђава, о местима где се налазе творнице или фабрике оружја, муниције и ратног материјала, и о њиховом функционисању.

Она ће примати предају оружја, муниције, ратног материјала, оруђа намењених за ратне израде, утврђиваће места где се та предаја има извршити, надзираваће разорења, стављања изван употребе или преобраћаје предвиђене овим Уговором.

Чл. 99. — Међународна поморска комисија имаће нарочито за мисију да прима предају оружја,

муниције и поморског ратног материјала и да надзирава разорења и рушења предвиђена у члану 84.

Бугарска Влада прибавиће међународној поморској надзорној комисији све податке и документе које она буде сматрала као потребне да би обезбедила потпуно извршење поморских клаузула, као планове ратних бродова, састав њихових наоружања, карактеристике и моделе топова, муниције, торпеда, мина, експлозива, апарата за бежичну телеграфију, и, у опште, све што се тиче поморског ратног материјала као и све законодавне, административне или уредбодавне документе.

Чл. 100. — Међународна ваздухопловна надзорна комисија имаће нарочито као мисију да преброји ваздухопловни материјал, који се сад налази у рукама бугарске Владе, и да прегледа творнице авиона, балона и аеронефских мотора, фабрике оружја, муниције и експлозива који се могу употребити за аеронефе, да обиђе све аеродроме, ангаре, земљишта за спуштање, паркове, слагалишта која се налазе на бугарском земљишту и, ако буде потребно, да врши премештање предвиђеног материјала и да га прима.

Бугарска Влада прибавиће међународној надзорној ваздухопловној комисији сва обавештења и документе законодавне, управне или друге, које буде сматрала као потребне да би се уверила о потпуном извршењу ваздухопловних клаузула, нарочито бројно стање особља које припада свима ваздухопловним установама Бугарске, као и о постојећем материјалу и материјалу што се израђује или што је наручен, потпунолу исту свих завода што раде за ваздухопловство, места где се они налазе и свих ангара и земљишта за спуштање.

Одељак пети. Опште клаузуле

Чл. 101. — По истеку рока од три месеца рачунајући од ступања у важност овога Уговора, бугарска Влада ће бугарско законодавство изменити и одржавати у сагласности с овим Делом овога уговора.

У истоме року, бугарска Влада предузеће све административне мере или друге које се односе на извршење одредаба овог Дела овога Уговора.

Чл. 102. — Одредбе из примирја од 29. септембра 1918, на име : параграфи 1, 2, 3, 6 остају у важности, у толико у колико нису противне наређењима овога Уговора.

Чл. 103. — Бугарска се обавезује, од ступања у важност овога Уговора, да ни у једној страниој земљи не акредитује никаку мисију војну, поморску или ваздухопловну, да никаку не изашаље или пусти да пође; она се обавезује, осем тога, да предузме подесне мере како би спречила бугарске припаднике да напусте њену територију у циљу да ступе у војску, морнарицу или ваздухопловну службу ма које стране Силе, или да јој се придодаду с намером да помажу њеноме развићу или, у опште, да припомогну војној, поморској или ваздухопловној настави у једној страниој земљи.

Силе савезничке и удружене сагласне су, у ономе што се њих тиче, да, од ступања у важност овога Уговора, не приме у своју војску морнарицу или ваздухопловне снаге ни једног бугарског припадника у циљу да помогну војничком развићу, или, у опште, да употребе једног бугарског припадника као војног, поморског или ваздухопловног васпитача.

При свем том, ова одредба не наноси никакве повреде праву Француске да Страначку Легију регрутује сходно француским војним правилима.

Чл. 104. — Све докле овај Уговор остане у важности, Бугарска се обавезује да се подвргне сваком истраживању које Савет Друштва Народа, већином гласова, буде сматрао као потребно.

Пети део. Ратни заробљеници и гробови.

Одељак први. Ратни заробљеници

Чл. 105. — Репатрирање ратних заробљеника и интернираних грађана припадника бугарске државе извешће се што је могуће пре, чим овај Уговор буде ступио у важност, и извршиће се с највећом брзином.

Чл. 106. — О репатрирању бугарских ратних заробљеника и интернираних грађана, стараће се, према погодбама утврђеним у члану 105, једна комисија састављена из представника Сила савезничких и удружених, с једне стране, и Бугарске, с друге стране.

За сваку од Сила савезничких и удружених, једна подкомисија састављена једино из представника заинтересоване Силе и из делегата бугарске Владе регулисаће појединости ради извршења репатрирања ратних заробљеника.

Чл. 107. — Чим ратни заробљеници и интернирани грађани буду предати бугарским властима, ове ће се постарати да их без одлагања врате њиховим домовима.

Они међу њима чији се домицил налазио пре рата на територијама које су поселе трупе Сила савезничких и удружених биће такође враћени својим домовима, са резервом пристанка и надзора војних

власти оних војска савезничких и удружених које су их поселе.

Чл. 108. — Сви трошкови око репатрирања, од поласка на пут, пашће на терет бугарске Владе, која ће бити дужна да набави превозна средства а тако исто и техничко особље, које комисија предвиђена чланом 106 буде сматрала за потребно.

Чл. 109. — Ратни заробљеници и интернирани грађани, било да су под истрагом, или да су осуђени због дисциплинских погрешака, биће репатрирани, без обзира на то да ли су казну издржали или да ли је поступак против њих отпочет.

Ова се одредба не примењује на оне ратне заробљенике и интерниране грађане који би били кажњени за дела учињена после 15 октобра 1919.

Сви ратни заробљеници и интернирани грађани, до њиховог репатрирања, имају се покоравати уредбама у важности, нарочито у погледу рада и дисциплине.

Чл. 110. — Могу бити задржани у затвору ратни заробљеници и интернирани грађани који су под истрагом или су осуђени за дела друга а не због дисциплинских погрешака.

Чл. 111. — Бугарска Влада обавезује се да на своју територију прими све појединце без разлике који се могу репатрирати.

Ратни заробљеници или држављани бугарски који не би желели да буду репатрирани, могу бити изузети од репатрирања; али Владе савезничке и удружене задржавају себи право да их било репа-

трирају, било испрате у једну неутралну земљу, било овласте да се настане на њиховој територији.

Бугарска Влада обвезује се да неће предузети против тих појединаца или њихових породица никаку изузетну меру, нити да ће, из тога разлога, против њих прибећи ма каком кажњавању или угњетавању ма које врсте.

Чл. 112. — Владе савезничке и удружене државају себи право да не рапатрирају бугарске ратне заробљенике и припаднике који су у њиховој власти пре него што бугарска Влада изјави да ће пустити, па одмах и пусти у слободу све ратне заробљенике и друге припаднике Сила савезничких и удружених који би, против своје воље, још били задржани у Бугарској.

Чл. 113. — Установиће се једна међусавезничка истражна и надзорна комисија са задатком :

1. да истражује држављане савезничке и удружене који нису рапатрирани ;

2. да идентификује оне који су изјавили жељу да остану на бугарској територији ;

3. да утврди кривичне радње подложне санкцијама предвиђеним у Шестом Делу (Санкције) овога уговора, које су Бугари извршили над савезничким и удруженим ратним заробљеницима или припадницима за време њиховог робовања.

У ту комисију ући ће по један представник сваке од ових Сила : Британског Царства, Француске, Италије, Грчке, Румуније, Државе Срба, Хрвата и Словенаца.

Резултат њезиних истрага спровешће се свакој од заинтересованих Влада.

Бугарска Влада обвезује се :

1. Да допусти слободан приступ међусавезничкој комисији и да јој прибави сва потребна превозна средства, да је пусти да уђе у логоре, затворе, болнице и све друге зграде, да јој стави на расположење све документе јавне или приватне, који могу да је упуте у њезиним истраживањима.

2. Да предузме санкције против бугарских чиновника или појединаца који би скрили присуство једног припадника које Силе савезничке или удружене, или који би пренебрегнули да његово присуство прокажу, пошто су о њему сазнали.

Чл. 114. — Бугарска Влада обавезује се да без одлагања врати, чим овај Уговор ступи у важност, све предмете, вредности или документе који су били својина припадника Сила савезничких или удружених а које су задржале бугарске власти.

Чл. 115. — Високе Стране Уговорнице изјављују да се одричу узајамног накнађивања сума које су утрошене за издржавање ратних заробљеника на свакој од њихових територија.

Одељак други. Грбови

Чл. 116. — Владе савезничке и удружене и бугарска Влада чуваће и одржаваће гробове војника и морнара сахрањених на њиховим територијама.

Оне се обавезују да признаду сваку комисију којој једна или друга од Влада стави у задатак да идентификује, попише, одржава или подиже пристојне споменике на реченим гробовима и да иде на руку тој комисији у вршењу њених дужности.

Оне су, осем тога, сагласне да једна другој, са резервом наређења њиховог националног законо-

давства и потреба јавне хигијене, пружају узамно све олакшице како би изишле на сусрет молбама за пренос у отаџбину посмртних остатака њихових војника и њихових морнара.

Чл. 117. — Гробови ратних заробљеника и интернираних грађана припадника разних зараћених држава, који су помрли у ропству, биће одржавани пристojно, према погодбама предвиђеним у члану 116 овога Уговора.

Владе савезничке и удружене, с једне стране, и Влада бугарска, с друге стране, обавезују се, осем тога, да једна другој ставе на расположење :

1. Потпуну листу умрлих са свима потребним подацима, како би се утврдила њихова личност ;

2. Сва обавештења о месту где се налазе гробови свих мртваца сахрањених без утврђења њихове личности.

Шести део. Санкције.

Чл. 118. — Бугарска Влада признаје Силама савезничким и удруженим слободу да под своје војне судове ставе лица која су оптужена да су извршила дела противна законима и обичајима у рату. Казне законима предвиђене примениће се на лица за која се утврди да су крива. Овај ће пропис важити и ако је пред судом Бугарске или њених савезника предузет ма какав поступак или поведен кривични спор.

Бугарска Влада издаће Силама савезничким и удруженим, или оној између њих која јој такав захтев упути, сва лица која, пошто су оптужена да су извршила какво дело противно законима и обичајима ратним, буду назначена било поименце,

било по чину, положају или звању, на које су их поставиле бугарске власти.

Чл. 119. — Извршиоци дела против припадника Сила савезничких и удружених предаће се војним судовима те Силе.

Извршиоци дела против припадника неколико Сила савезничких и удружених предаће се војним судовима у које улазе чланови из којих су састављени војни судови заинтересованих Сила.

У сваком случају, оптужени имаће право да сам означи свога адвоката.

Чл. 120. — Бугарска Влада обавезује се да прибави сва документа и све податке ма које врсте били чије ће се саопштење сматрати као потребно за потпуно упознавање са инкриминисаним чињеницама, за истраживање криваца и правилну оцену одговорности.

Седми део. Накнада штете.

Чл. 121. — Бугарска признаје да је, придружујући се наслртничком рату који су Немачка и Аустро-Угарска повеле против Сила савезничких и удружених, нанела овима сваковрсне губитке и жртве за које је дужна да обезбеди потпуну накнаду.

С друге стране, Силе савезничке и удружене признају да извори Бугарске нису довољни да би она могла да изврши оваку потпуну накнаду.

Услед тога, Бугарска се обавезује да плати а Силе савезничке и удружене обавезују се да приме суму од две милиарде две стотине педесет милиона (2.250,000.000) златних франака, које ће представ-

лати накнаду штета чији је терет Бугарска способна да поднесе.

Ова сума измириће се, са резервом даљих одредаба, помоћу шестомесечних плаћања којима рок пада 1 јануара и 1 јула сваке године. Прво плаћање биће 1-ог јула 1920.

У плаћање од 1-ог јула 1920 и од 1-ог јануара 1921 улази годишњи интерес од 2% (два на сто) израчунат почев од 1-ог јануара 1920 на целокупни износ главнице коју Бугарска дугује. У свако даље шестомесечно плаћање ући ће, поред положеног интереса по стопи од 5% годишње (пет на сто), још и износ оне дотације која је потребна да би се за 37 година, почев од 1-ог јануара 1921, обезбедило амортизовање целокупне суме бугарског дуга.

Ове суме положиће се, преко Међусавезничке Комисије предвиђене чланом 130, Комисији за накнаду штета која је створена Уговором с Немачком од 28 јуна 1919, онако како је она састављена по Уговору с Аустријом од 10 септембра 1919, Осми Део, Додатак II, § 2; ова је Комисија у даљим члановима назначена под именом Комисија за накнаду штета. Ова Комисија постараће се да се те суме употребе саобразно напред постављеним правилима.

Исплате, које се према горњим одредбама имају положити у готовом новцу, може свагда Комисија за накнаду штета, на предлог Међународне Комисије, примити у облику покретних или непокретних добара, робе, права или концесија на бугарској територији или изван ове територије, бродова, обвезница, акција или хартија од вредности ма које врсте или новца бугарског или других држава; с тим да сама Комисија за накнаду штета по правичној и поштеној стопи одреди њихову вредност замене у односу према злату.

Комисија за накнаду штета имаће право свагда да прода или да употреби на ма који други начин бонове на злато којима као залога служе исплате које Бугарска има да положи. Приликом утврђивања номиналног износа ових бонова, она ће водити рачуна о наређењима чланова 122, 123 и 129 овога Дела, тражиће мишљење Међусавезничке Комисије, и ни у ком случају неће смети прећи износ главнице коју буде Бугарска још дуговала.

У таком случају Бугарска се обавезује да преко Међусавезничке Комисије преда Комисији за накнаду штета потребне бонове под оним погодбама у погледу облика, броја, износа и начина плаћања које пропише Комисија за накнаду штета.

Ови бонови представљаће непосредну обавезу коју узима на себе бугарска Влада; али све одредбе о њиховој исплати и плаћању интереса на њих утврдиће Међусавезничка Комисија. Ова ће из шестомесечних рата које Бугарска дугује на основу овога члана задржати суме потребне за плаћање интереса и амортизације бонова и свих других терета у вези с њима. Салдо ако га буде и даље ће се полагати на рачун Комисије за накнаду штета.

Ови ће бонови бити ослобођени свих такса и намета сваке врсте који су установљени или могу бити установљени у Бугарској.

Чл. 122. — Међусавезничка Комисија ће, с времена на време, испитивати изворе и способност плаћања Бугарске; и, пошто њеним представницима да правичну могућност да се саслушају, она ће имати сву власт да Комисији за накнаду штета предложи или смањење једног од плаћања које Бугарска има да изврши, или одлагање тог плаћања, или смањење целокупне суме коју Бугарска дугује.

Комисија за накнаду штета имаће право да већином гласова, а у границама предлога Међусавезничке Комисије, изведе свако смањење или свако одлагање дуга.

Чл. 123. — Бугарска ће имати у свако доба могућност да, и преко шестомесечних рата, изврши плаћања која ће се одбити од целокупног износа главнице њеног дуга.

Чл. 124. — Бугарска признаје важност преноса на Силе савезничке и удружене свих потраживања Немачке, Аустрије, Угарске и Турске од Бугарске, као што је то предвиђено у члану 261 Уговора о миру с Немачком и члановима Уговора са Аустријом, Угарском и Турском који одговарају том члану.

Силе савезничке и удружене међу тим, пошто узму у обзир та потраживања да би утврдиле износ плаћања која падају на Бугарску на основу члана 121, обавезују се да због тога више не подижу против ње никакву тражбину.

Чл. 125. — Осем плаћања предвиђених чланом 121, Бугарска се обавезује да врати, под погодбама које постави Међусавезничка Комисија, предмете сваке врсте и хартије од вредности однете, узапћене или секвестриране на покореним територијама Грчке, Румуније или Србије, онда када буде могућно идентификовати их на територији Бугарске, с изузетком стоке у погледу које ће се поступити саобразно члану 127.

У том циљу, Владе Грчке, Румуније и државе Срба-Хрвата-Словенаца поднеће Међусавезничкој Комисији, у року од четири месеца, од ступања у важност овога Уговора, листу предмета и хартија

од вредности који се дају идентификовати и о којима оне могу доказати да су однети са покорених територија а могу се изнаћи на бугарској територији; оне ће једновременно саопштити све податке који су такве природе да допуштају њихово изналажење и идентификовање.

Бугарска Влада обавезује се да олакша, свима средствима у њеној власти, истраживање речених предмета и хартија од вредности и да промуглује за три месеца, од ступања у важност овога Уговора, један закон којим ће бугарски припадници, казнама предвиђеним за прикривање, бити приморани да пријаве све предмете и хартије од вредности који су таквог порекла а налазе се у њиховој државини.

Чл. 126. — Бугарска се обавезује да истражује и врати без одлагања и понаособ Грчкој, Румунији и Држави Срба-Хрвата-Словенаца, све документе или архиве и све предмете што представљају какав археолошки, историјски или уметнички интерес који су у току рата однети са територија тих земаља.

Сви сукоби који се појаве између поменутих држава и Бугарске поводом својине ових разних добара, предаће се на решење једном изборном судији, кога ће одредити Међународна Комисија, и чија ће одлука бити коначна.

Чл. 127. — Бугарска се обавезује, осем тога, да преда Грчкој, Румунији и држави Срба-Хрвата-Словенаца за шест месеци по ступању у важност овога Уговора, ниже побројане категорије и количине стоке.

	Грчка	Румун.	Држава С.Х.С
Бикови (од 18 месеци до 3 године)	15	60	50
Крава музара (од 2 до 6 година)	1.500	6.000	6.000
Коња и кобила (од 3 до 7 година)	2.250	5.250	5.000
Мазги	450	1.050	1.000
Волова за вучу	1.800	3.400	4.000
Овнова	6000	15.000	12.000

Предаја ове стоке извршиће се на оним местима која свака Влада понаособ буде одредила. Њу ће, пре предаје, прегледати агенти које одреди Међусавезничка Комисија, а ти агенти имају се уверити да се стока налази у нормалном здрављу и стању.

Тога ради никака сума неће се ставити на одужење Бугарске. Ова стока ће се сматрати да је предата као повраћај оне стоке коју је, у току рата, Бугарска одвела са територија напред означених земаља.

Осем напред предвиђених предаја, Међусавезничка Комисија имаће могућност, ако нађе да се то може постићи, да за две наредне године по ступању у важност овога уговора, да Грчком, Румунији и Држави Срба-Хрвата и Словенаца оне количине стоке које јој буду изгледале оправдане; вредност ових предаја ставиће се на одужење Бугарске.

Чл. 128. — На име нарочите накнаде за разорења извршена у рудницима угља на српској територији коју су биле заузеле бугарске војске, Бугарска се обавезује, са резервом завршне одредбе овога члана, да преда Држави Срба-Хрвата-Словенаца, у току од пет година рачунајући од ступања у важност овога Уговора, сваке године по 50.000 тона угља који ће се одвојити из производње бугарских државних рудника у Пернику. Ове предаје

извршиће се франко на вагону на граници српско-хрватско-словеначкој на прузи Пирот—Софија.

Вредност ових предаја неће се ставити на одужење Бугарске и неће се ставити на рачун дуга предвиђеног у члану 121.

Ове предаје, међу тим, извршиће се тек после одобрења Међусавезничке Комисије, која ће суверено оценити да ли би, и у којој мери, те предаје могле претерано да спутавају економски живот Бугарске.

Чл. 129. — Ставиће се на одужење Бугарске, на име њених обавеза да накнади штете:

Све дуговане суме, за које Комисија за накнаду штета буде сматрала да их треба ставити на одужење Бугарске, према одредбама Осмог Дела (Финансијске клаузуле), Деветог Дела (Економске клаузуле) и Једанаестог Дела (Пристаништа, водени путеви и железничке пруге) овога Уговора.

Чл. 130. — Да би се олакшало извршење обавеза које Бугарска узима на себе на основу овога Уговора, образоваће се у Софији једна Међусавезничка Комисија у најкраћем времену по ступању у важност овога Уговора.

Комисија ће бити састављена од три члана које ће понаособ наименовати Владе Британског Царства, Француске и Италије. Свака од Сила представљених у Комисији имаће право да из ње иступи, пошто о томе на шест месеци раније извести Комисију.

Бугарску ће код ње представљати један комесар који ће се на седницу Комисије позивати кад год она нађе за сходно, али неће имати право гласања.

Комисија ће се образовати на начин и имаће власти како је то углављено у овоме Уговору, рачунајући ту и Додатак овоме Делу.

Комисија ће радити све дотле док се не исплате све суме које Бугарска дугује на основу овога Дела овога Уговора.

Чланови комисије уживаће иста дипломатска права и заштите које уживају у Бугарској прописно акредитовани дипломатски агенти пријатељских Сила

Бугарска Влада обавезује се да, за шест наредних месеца после ступања у важност овога Уговора, промугује један закон којим ће бити предвиђена сва потребна надлежност да би ова комисија могла делати. Силе представљене у комисији имају најпре да пристану на текст овога закона. Тај текст има се редиговати у складу са начелима и правилима формулисаним у Додатку овога Дела, као и са свима другим одредбама унетим у овај Уговор, које с тим стоје у вези.

Чл. 131. — Бугарска се обавезује да усвоји, да нареди да се промугује и да се одржи у важности сваки законодавни акт, свака уредба и декрет који могу затребати да би се обезбедило потпуно извршење наређења овога Дела.

Додатак.

1. Комисија ће сваке године изабрати једног председника између својих чланова; она ће сама утврдити своје методе рада и свој поступак.

Сваки члан имаће право да одреди једног заменика који ће га, у његовом одсуству, заступати.

Одлуке ће се доносити већином гласова, осем у случају кад би овај уговор изречно предвиђао да је потребна једногласност. Уздржавање од гласања сматра се као гласање против предлога о коме се расправља.

Комисија ће наименовати оне агенте и службе-нике које нађе да су потребни ради извршења њезиног задатка.

Трошкове и расходе Комисије плаћаће Бугарска; они ће се у првом реду одвајати од сума које се имају положити Комисији. Плате чланова Комисије одредиће се, на умереној основи, споразумима који ће се с временом на време закључивати између Влада представљених у Комисији.

2. Бугарска се обавезује да члановима, представницима и агентима Комисије, да све потребне власти да обиђу и расмотре, над год то умесно буде, сва места, све јавне радове и предузећа у Бугарској, и да прибаве реченој Комисији све документе и обавештења која би она могла затражити.

3. Бугарска Влада обавезује се такође да стави на расположење Комисији, приликом сваке месечне исплате, довољне суме у златним францима, или у свакој другој монети коју Комисија одреди, како би она благовремено могла извршити потребна плаћања којима ће одговорити својој обавези да накнади штете, као и другим обавезама које падају на Бугарску на основу овога уговора.

У закону о функционисању Комисије налазиће се списак пореза, прихода (какви постоје или ће се завести) за које се нађе да су довољни да би се горе наведене суме могле прибавити. Овај списак обухватиће све дохотке или приходе који се добијају од концесија што су или би биле дате на бугарској територији у циљу експлоатисања рудника, рудокопа или камених мајдана, извршења јавних радова или свих монопола за израду или продају ма кога предмета у Бугарској. Тај списак моћи ће се с времена на време изменити по једногласном пристанку Комисије.

Ако, у коме било времену, приходи тако стављени Комисији на расположење покажу се као недовољни, бугарска Влада обавезује се да јој стави на расположење друге приходе. Ако, у року од три месеца, пошто јој тога ради Комисија упути тражење, бугарска Влада не стави њој на расположење довољне приходе, Комисија ће имати право да унесе у тај списак накнадне приходе какви постоје или ће се завести, и бугарска

Влада обавезује се да промуглује све законе потребне у том циљу.

У случају да Бугарска не приступи извршењу обавеза које предвиђају чланови 121 до 130 и овај Допатак, Комисија ће имати право да, у мери и за време које сама одреди, обезбеди надзор, руковање и наплату тих пореза и прихода, да задржи и раздужи њихов износ и, пошто се одбију трошкови око администрације и наплате, да њихов чист износ стави на одужење рачуна накнаде штета Бугарске, са резервом свих првенствених права утврђених овим уговором.

Бугарска се обавезује, с погледом на могућност да се Комисија овако умеша, да призна њезина права и власти, да се саобрази њезиним одлукама и да се придржава њезиних упутстава.

4. Комисија ће имати право да, у споразуму са бугарском Владом и независно од тога хоће ли ова ма у чему одустати од извршења својих обавеза, узме на себе надзор, управу и наплату свих пореза.

5. Комисија ће се такође постарати да се изврше и сви други задатци које би јој овај уговор ставио у дужност.

6. Ни један члан Комисије неће бити одговоран, осем пред Владом која га је назначила, ни за какву радњу или немар у вези са његовом функцијом. Ни једна од Влада савезничких или удружених не узима на себе одговорност на место ма које друге Владе.

Осми део. Финансијске клаузуле.

Чл. 132. — Без повреде одредаба члана 138. а са резервом одступања која се могу признати на основу једне одлуке донете једногласно од стране Међусавезничке Комисије предвиђене чланом 130, Седмог Дела (Накнада штете) овога уговора, установљено је првенствено право наплате на сва добра и изворе Бугарске, у циљу да се регулише накнада штета и други терети што проистичу из овога уговора и из допунских уговора и конвенција или из погодаба закључених између Бугарске и Сила са-

везничких и удружених за време примирја потписаног 29. септембра 1918.

До 1-ог маја 1921, бугарска Влада неће моћи извозити злато нити њиме располагати, и забрањује да се злато извози или да се њиме располаже без претходног одобрења Међусавезничке Комисије.

Чл. 133. — Целокупни трошак на издржавање свих савезничких и удружених војски на оним заузетим територијама Бугарске чије су границе обележене у овоме уговору, пашће на терет Бугарске, рачунајући од потписа примирја од 29. септембра 1918 па до ступања у важност овога уговора. Под издржавањем војски разуме се исхрана људи и стоке, становање и кантоловање, војничке плате и принадежности, плата и наднице, ноћивање, огрев, осветлење, одело, опрема, коњски прибор, наоружање и возни материјал, ваздухопловна служба, лечење болесника и рањеника, вереринарска и ремонтска служба, транспортне службе сваке врсте (као железничким пругама, поморским или разним путевима, теретним аутомобилима), саопштења и преписка, и у опште све административне и техничке службе, чије је функционисање потребно за вежбање трупа, за одржавање њиховог бројног стања и војне снаге.

Све трошкове који спадају у напред поменуте категорије, у колико одговарају куповинама или реквизицијама које су предузеле Владе савезничке и удружене у заузетим територијама, бугарска Влада ће исплатити Владама савезничким и удруженим у ма коме новцу који има законско важење у Бугарској. Кад год би пак једна савезничка или удружена Влада ове куповине или ове реквизиције на заузетој територији платила у каквом другом новцу а не бугарском, ти издатци вратиће јој се у бугарском

новцу по оном девизном курсу који је у опште усвојен на дан тог враћања или по уговореном курсу.

Сви остали напред побројани расхода исплатиће се у новцу земље повериоца.

Чл. 134. — Због стицања турских територија уступљених на основу Цариградског уговора од 1913 или територије чије је уступање потврђено овим уговором, Бугарска се обвезује да на свој терет прими један део спољњег турског предратног јавног дуга и обвезује се да, на рачун сума потребних за ануитете тог дела турског дуга а за време докле су уступљење територије биле или остају под њеним суверенством, плати оне суме што их доцније утврди једна Комисија која ће се наименовати да би одредила у којој ће мери уступање турских територија имати као последицу обавезу Бугарске да учествује у том дугу.

Чл. 135. — Ред по коме Бугарска има првенствено да одговори финансијским обавезама која за њу проистичу из чланова 132, 133 и 134 овога Дела утврђен је како следује:

1. Трошкови окупационих војски, онакви какви су одређени чланом 133 овога уговора;

2. Ануитет оног дела спољњег турског предратног Јавног Дуга који може пасти на Бугарску по овом уговору или по допунским уговорима и конвенцијама услед уступања Бугарској територија што су припадале Турском Царству;

3. Износ накнаде штета које проистичу из овога уговора или из допунских уговора и конвенција.

Чл. 136. — Бугарска потврђује предају свега материјала који је она предала или има предати Си-

лама савезничким и удруженим на основу примирја од 29 септембра 1918 и признаје право на тај материјал Силама савезничким и удруженим.

Ставиће се на одужење Бугарске, да се одбије од сума дугованих за накнаду штета Силама савезничким и удруженим, предност, коју процени Комисија за накнаду штета, предвиђена у члану 124, Седмог Дела (Накнада штета) овога уговора, у чије ће име делати Међународна Комисија, вредност напред означеног материјала за који Комисија за накнаду штета нађе да због његовог невојног карактера треба да се стави на одужење Бугарске.

Неће се на одужење Бугарске ставити добра која су својина савезничких и удружених Влада или њихових припадника а враћена су или предата у истом стању на основу конвенције о примирју.

Чл. 137. — Претходна наређења не наносе повреде праву сваке од Сила савезничких и удружених да располажу непријатељском активом и својином која се, у тренутку када овај уговор ступи у важност, нађе у њеној судској надлежности.

Чл. 138. — Задржавају се без икакве измене сва нарочита права и употребе у вези са зајмовима које је бугарска држава закључила или гарантовала пре 1. августа 1914.

Чл. 139. — Што се зајма тиче који је Бугарска у Немачкој закључила у јулу 1915, Комисија за накнаду штета саобразно члановима 235 и 260 уговора о миру са Немачком, потписаног 28 јуна 1919, и члановима што им одговарају у уговорима са Аустријом и Угарском, може тражити да јој се уступе сва права, интереси и хартије од вредности сваке врсте уступљени немачким, аустријским или угар-

ским припадницима приватно-правним уговорима и конвенцијама о томе зајму. Бугарска Влада обавезује се да сва средства која јој стоје на расположењу употреби да потпомогне то уступање. Она се, осем тога, обавезује да на Комисију за накнаду штета пренесе, у року од шест месеци после уступања у важност овога уговора, сва права, интересе и хартије од вредности сваке врсте који се налазе у рукама бугарских припадника, на основу истих приватно-правних уговора и конвенција о зајму. Вредност свих права интереса и хартија од вредности који се налазе у рукама бугарских припадника утврдиће Комисија за накнаду штета и ставиће је на одужење Бугарске, на рачун сума дугованих на име накнаде штета. Бугарска ће узети на себе да плати оштету својим припадницима којима је на основу овог члана одузета својина.

У случају кад се изврши пренос напред помнутих права, интереса и хартија од вредности, без обзира на наређења из претходног члана, Комисија за накнаду штета имаће сву власт да измени садржину приватно-правних уговора и конвенција о зајму и да закључи све допунске конвенције које за сходно нађе; под погодбом, ипак, да се никаква штета нанети неће: 1. оним правима која су приватно-правним уговорима и конвенцијама о зајму призната свима другим лицима осем припадницима немачким, аустријским, угарским или бугарским; 2. свима правима доносилаца бонова бугарске државне касе издатим у француској 1912 и 1913 а који се имају исплатити из износа прве финансијске операције коју буде Бугарска извршила. После споразума између страна, разни заинтересовани могу се исплатити било у готовом новцу било у обвезницама зајма.

Ни једна погодба о зајму или о приватно-правним уговорима и допунским конвенцијама који са зајмом у вези стоје не може се закључити док се не затражи мишљење од Међусавезничке Комисије. Међусавезничке Комисија дела ће као представник Комисије за накнаду штета, кад год ова тако одлучи, у погледу свега што се тиче зајма.

Чл. 140. — Наређења унета у овај Део не могу ни у колико утицати на залог или хипотеке које на правилан начин у корист Сила савезничких или удружених установе бугарска Влада или њени припадници на добра или приходе што им припадају, у свима случајевима у којима је установљење тих залог или хипотека предходило ратном стању између Бугарске и сваке од заинтересованих Сила, осем у толико у колико су измене у тим залагама и хипотекама изречно предвиђене овим уговором или допунским уговорима и конвенцијама.

Чл. 141. — Силе којима су уступљене бугарске територије саобразно овоме уговору обавезују се да на себе приме терет једног дела бугарског Јавног Дуга онаког какав је био на дан 11-ог октобра 1915, рачунајући ту и део спољнег турског предратног Јавног Дуга који је пао на терет Бугарске под погодбама прописаним чланом 134.

Комисија за накнаду штета у чије ће име делати Међусавезничке Комисија, одредиће износ бугарског Јавног Дуга на дан 11-ог октобра 1915, водећи рачуна, у погледу дуга закљученог после 1-ог августа 1914, само о ономе делу тог дуга којим се није Бугарска користила ради припремања насртничког рата.

Део бугарског Јавног Дуга што ће пасти на терет сваке Силе којој се уступа бугарска територија, то ће бити онај који Главне Силе савезничке и удружене, у чије ће име делати Међусавезничка Комисија, нађу да је правичан, водећи рачуна о односу какав постоји између прихода уступљених територија и целокупног прихода Бугарске према просечној цифри трију пуних финансијских година које су непосредно претходиле Балканском рату (1912.)

Чл. 142. — Силе којима су уступљене бугарске територије, саобразно овоме уговору, добијају сва добра и сопствености која су својина бугарске Владе а леже на реченим територијама. Вредност задобијених добара и сопствениости утврдиће Комисија за накнаду штета и ставиће је на одужење Бугарске, или Турске, ако су у питању добра и сопствености уступљени Бугарској Цариградским уговором од 1913, а на задужење оне Силе која их добија.

У смислу овога члана, у добра и сопствености бугарске Владе сматра се да спадају и сва имања Круне.

Чл. 143. — Бугарска се одриче сваке користи која за њу проистиче из одредаба унетих у уговоре Букурешки и Брест-Литовски од 1918 и у допунске уговоре и конвенције. Она се, осем тога, обвезује да пренесе понаособ, било на Румунију, било на Главне Силе савезничке и удружене, како кад, сва новчана средства, готов новац, хартије од вредности и средства што су предмет трговине или робу, које је могла примити на основу речених уговора.

Суме у готовом новцу које се имају платити и новчана средства, све хартије од вредности, и роба који се имају предати или пренети на основу од-

редаба овог члана, употребиће Главне Силе савезничке и удружене на начин какав речене Силе доцније утврде.

Чл. 144. — Бугарска Влада обавезује се да неће никакву препреку ставити да немачка, аустријска, угарска или турска Влада добију сва права и интересе немачких, аустријских, угарских или турских припадника у сваком предузећу од опште користи или у свакој концесији у Бугарској, које може тражити Комисија за накнаду штета на основу уговора о миру, закључених између немачке, аустријске, угарске или турске Владе и Сила савезничких и удружених.

Чл. 145. — Бугарска се обвезује да пренесе на Комисију за накнаду штета сва потраживања или права на накнаду штета Бугарске, или њених припадника који су у њено име делали, према Немачкој, Аустрији, Угарској или Турској и њиховим припадницима, а нарочито сва потраживања, или права на накнаду штета, који проистичу или ће проистичати за њу на основу обавеза које су уговорене између ње и ових Сила за време рата.

Свака сума коју Комисија за накнаду штета буде могла да наплати на име тих потраживања или права на накнаду штета, ставиће се на одужење Бугарске на рачун сума дугованих за накнаду штета.

Чл. 146. — Свака обавеза плаћања у готовом новцу, на основу овога уговора, сматраће се као да је изражена у злату, и, осем ако има супротних одредаба унетих у овај уговор или у допунске уговоре и конвенције, плаћаће се по вољи поверилаца, у фунтама стерлинга кад је плаћање у Лондону, у златним доларима Сједињених Америчких Држава

кад је плаћање у Њу-Јорку, у златним францима кад је плаћање у Паризу, или у златним лирама кад је плаћање у Риму.

У смислу овога члана, за сваки предњи златни новац важи тежина и финоћа законски установљена на дан 1-ог јануара 1914.

Девети део. Економске клаузуле.

Одељак први. Трговачке везе.

Глава прва. Царинско уређење, таксе и ограничења.

Чл. 147. — Бугарска се обавезује да не подвргава робу, сировине или израђене производе ма које од држава савезничких или удружених, увезене на бугарску територију, ма из кога места долазили, таксама или наметима, рачунајући ту и унутрашње порезе, другим или већим од оних којима су подвргнути иста роба, природни или израђени производи ма које друге од речених држава или које друге стране земље.

Бугарска неће задржати нити наметнути никакву забрану или ограничење увозу на бугарску територију ма какве робе, сировина или израђених производа са територије ма које од савезничких или удружених држава, ма одакле они долазили, ако ову забрану или ограничење не прошири такође и на увоз исте робе, сировина или израђених предмета из ма које друге од речених држава или из ма које друге стране земље.

Чл. 148. — Бугарска се обавезује, осем тога, да, у погледу увозног режима, не заводи разлике на штету трговине ма које од савезничких или удруже-

них држава у односу према ма којој другој од речених држава, или у односу према ма којој другој страни држави; да се при том не служи ни посредним средствима, као што су она која истичу из царинског уређења или поступка или из метода за оверавање или анализу, или из погодаба за плаћање такса, или из метода за класирање или тумачење тарифа, или из вршења монопола.

Чл. 149. — Што се извоза тиче, Бугарска се обавезује да, робу, сировине или израђене предмете извезене са бугарске територије ка територијама једне ма које од држава савезничких или удружених, не подвргне таксама ни наметима, рачунајући ту и унутрашње порезе, другим или већим од оних који се плаћају за исту робу извезену ка другој ма којој од речених држава или ка ма којој страни земљи.

Бугарска неће одржати нити наметнути никакву забрану или ограничење извозу ма које робе испослате са бугарске територије ка ма којој од савезничких или удружених држава, ако ову забрану или ограничење не прошири такође и на извоз исте робе, сировина или израђених производа испослатих ка ма којој другој од речених држава или ка ма којој другој страни земљи.

Чл. 150. — Свака олакшица, заштита или повластица у погледу увоза, извоза или транзита робе које би Бугарска признала ма којој од држава савезничких или удружених или ма којој страни држави, прошириће се једновременно и безусловно на све савезничке или удружене државе, без тражње и накнаде.

Чл. 151. — У року од једне године од ступања у важност овога уговора, таксе којима Бугарска оп-

терети увозе из Сила савезничких или удружених не могу бити веће од најповољнијих такса које су се примењивале на њихове увозе у Бугарску на дан 28-ог јула 1914.

Плаћање царинских такса по курсу у злату моћи ће се применити на њихове увозе, са резервом члана 150, кад год је, на основу бугарског закона, ово плаћање у злату могло да се тражи на дан 28-ог јула 1914, под условом да конверзиони курс новчаница у злату повремено утврђује Комисија за накнаду штета.

Глава друга. Поступање са пловидбом

Чл. 152. — У погледу риболова, обласке пловидбе (каботаже) и поморског реморкирања, бродови и лађе држава савезничких и удружених користиће се у Бугарској, шта више и у бугарским прибрежним водама, оним поступањем које ће уживати бродови и лађе најповлашћенијег народа.

Чл. 153. — Ако бродови и лађе припадају савезничким и удруженим државама, сва могућа уверења или документи што се односе на бродове и лађе које су Бугари признали пре рата да важе, или које главне поморске државе доцније могу признати да важе, Бугарска ће признати да важе и да су једнака таквим уверењима издатим бугарским бродовима и лађама.

Признаће се на исти начин уверења и документи које Владе нових држава издаду својим бродовима и лађама, било да ове имају или не поморску обалу, под условом да се ова уверења и документи издаду саобразно опште усвојеним обичајима у главним приморским државама.

Високе Стране Уговорнице слажу се да призадну заставу бродова сваке Силе савезничке или удружене која нема приморске обале, ако су они протоколирани у једном једином одређеном месту на њезиној територији; ово место сматраће се за те бродове као пристаниште у коме су они протоколирани.

Глава трећа. Недопуштена конкуренција.

Чл. 154. — Бугарска се обавезује да предузме све потребне законске или административне мере, да се сировине или израђени производи пореклом из које било савезничке или удружене Силе заштите у трговачким пословима од недопущтене конкуренције ма под којим обликом.

Бугарска се обавезује да кажњава и да забрани, узапћењем и свим другим пригодним санкцијама, увоз и извоз као и израду, промет, продају и стављање на продају у унутрашњости, свих производа и робе који носе на себи или на свом унутрашњем или спољашњем завоју жигове, имена, записе или ма какве знаке који садрже непосредно или посредно лажна назначења о пореклу, врсти, природи или специфичним особинама тих производа или робе.

Чл. 155. — Бугарска се обавезује, под условом да јој се у том питању да реципроцитет поступања, да се придржава закона, као и административних или судских одлука донетих на основу тих закона, у снази у једној савезничкој или удруженој земљи, које су надлежне власти уредно саопштиле Бугарској, а који одређују или уређују, за вина или спиритуозна пића произведена у земљи чија је област, право на обласни назив или услове под којима се може дозволити употреба једног обласног назива; и Бугарска ће забранити и кажњавати мерама прописаним у прет-

ходном члану увоз, извоз, као и израду, промет, продају или стављање на продају производа или робе који носе обласне називе противно законима или одлукама горе наведеним.

Глава четврта. Поступање са припадницима Сила савезничких и удружених.

Чл. 156. — Бугарска се обавезује;

а) да над припадницима Сила савезничких и удружених, у колико се тиче обављања заната, занимања, трговине и индустрије, не чини никакво искључење које се не би такође применило на све странце без разлике;

б) да припаднике Сила савезничких и удружених не потчињава никаквој уредби ни ограничењима, у колико се тиче права којима се бави параграф а), која би непосредно или посредно могла повредити одредбе реченог параграфа, или која би била различна или неповољнија од оних која се примењују на странце припаднике најповлашћенијег народа;

в) да припаднике Сила савезничких и удружених њихова добра, права или интересе, разумејући ту и друштва или удружења у којима су заинтересовани, не подвргава никаквом намету, такси, непосредним или посредним порезима, различним или већим од оних које подnose или ће подносити њени властити припадници, њихова добра, права или интереси, или поданици сваке најповлашћеније силе, или њихове добра, права или интереси.

г) да припадницима које било Силе савезничке и удружене не намеће никакво ограничење које се није на њих примењивало на дан 1-ог јула 1914 изузев случај да исто ограничење морају подносити и сами њени држављани.

Чл. 157. — Припадници Сила савезничких и удружених биће на бугарској територији стално заштићени у својој личности, својим добрима, правима и интересима; они ће имати слободан приступ код судова.

Чл. 158. — Бугарска се обавезује да призна ново држављанство које су стекли или ће стећи њени припадници по законима савезничких или удружених Сила и саобразно одлукама надлежних власти тих Сила, било путем примања у поданство, било услед клаузуле једног уговора; она ће разрешити те своје припаднике, зато што стичу ново држављанство, сваке зависности у сваком погледу од државе из које воде порекло.

Чл. 159. — Силе савезничке и удружене моћи ће наименовати генералне консуле, консуле, вице-консуле и коосуларне агенте у градовима и пристаништима Бугарске. Бугарска се обавезује да одобри назначење тих генералних консула, консула, вице-консула и консуларних агената, чија ће јој се имена саопштити и да им дозволи вршење њихових функција саобразно уобичајеним правилима.

Глава пета. Опште клаузуле.

Чл. 160. Обавезе напред наметнуте Бугарској главом I и чланом 152 главе II престаће да важе после пет година од дана ступања у важност овог уговора осем ако у тексту није противно предвиђено, или ако Савет Друштва Народа не одлучи, бар дванаест месеци пре истека те периоде, да ће ове обавезе остати у важности, са изменама или без њих, за још једну такву периоду.

Члан 156 главе IV остаће у важности после те периоде од пет година, са изменама или без њих, за онаку периоду, ако је буде, коју одреди већина Савета Друштва Народа а која неће моћи бити дужа од пет година.

Чл. 161. — Ако се бугарска влада ода међународној трговини, она неће у том погледу имати нити ће се сматрати да има и једно од права, повластица и заштита суверенства.

Одељак други. Уговори.

Чл. 162. — Од самог ступања у важност овог уговора и с резервом одредаба које се у њему налазе, многострани уговори, конвенције и споразуми економског или техничког карактера, ниже и у народним члановима побројаним, једини ће се примењивати између Бугарске и оних Сила савезничких и удружених које су уговорне стране :

- 1., конвенција од 11. октобра 1909 о међународном саобраћају аутомобила ;
- 2., споразум од 15 маја 1886 о пломбирању вагона који плаћају царину и Протокол од 18 маја 1907 ;
- 3., споразум од 15. маја 1886 о техничком јединству железница ;
4. конвенција од 5. јула 1890 о објављивању царинских тарифа и организацији једног међународног Савеза за објављивање царинских тарифа ;
5. конвенција од 20. маја 1875 о уједначењу и усавршавању метарског система ;
6. конвенција од 29. новембра 1906 о уједначењу формуле јаких лекова.

7. конвенција од 7 јуна 1905 о стварању пољопривредног Међународног Института у Риму ;

8. погодба од 9 децембра 1907 о стварању Међународног Офиса за јавну хигијену у Паризу.

Чл. 163. — Од самог ступања у важност овог уговора, Високе Стране Уговорнице ће поново примењивати ниже означене конвенције и погодбе, у колико се на њих односе, под условом да Бугарска примењује посебне одредбе које овај члан садржи :

Поштанске конвенције : Конвенције и погодбе Светског Поштанског Савеза, пописане у Бечу 4 јула 1891 ;

Конвенције и погодбе Поштанског Савеза, потписане у Вашингтону 15. јуна 1897 ;

Конвенције и погодбе Поштанског Савеза, потписане у Риму 26 маја 1906.

Телеграфске конвенције : Међународне телеграфске конвенције, потписане у Петрограду 10/12 јула 1875 ;

Уредбе и тарифе које је утврдила међународна телеграфска Конференција у Лисабону 11 јуна 1908.

Бугарска се обвезује да не одрече свој пристанак на закључење с новим државама нарочитих погодба предвиђених конвенцијама и погодбама које се односе на Светски Поштански Савез и Светски Телеграфски Савез чији су чланови речене нове државе или којима приступају.

Чл. 164. — Од самог ступања у важност овог уговора, Високе Стране Уговорнице поново ће примењивати, у колико се на њих односи, међународну радиотелеграфску конвенцију од 5 јула 1912, под условом да Бугарска примењује привремена

правила која ће јој означити Силе савезничке и удружене.

Ако у року од пет година по ступању у важност овог уговора нова конвенција о међународним радиотелеграфским односима буде закључена на месту конвенције од 5 јула 1912, та ће нова конвенција везивати Бугарску чак и у случају да ова буде одбила било да учествује у изради конвенције било да је потпише.

Та ће нова конвенција исто тако заменити привремена правила која су у снази.

Чл. 165. — До закључења нове конвенције о риболову у дунавским водама, а која ће имати да замени конвенцију од 29 новембра 1901, један изборни судија кога означи Дунавска Европска Комисија утврдиће прелазни режим који треба установити.

Чл. 166. — Бугарска се обавезује, пре истека рока од дванаест месеци од ступања у важност овог уговора :

1. Да приступи на прописан начин међународној Париској конвенцији од 20 марта 1883 за заштиту индустријске својине, измењеној у Вашингтону 2. јуна 1911 као и међународној Бернској конвенцији од 9 септембра 1886 за заштиту књижевних и уметничких дела, измењеној у Берлину 13 новембра 1908 и Акту и допунском Бернском протоколу од 20 марта 1914 ;

2. Да стварним законским одредбама, донетим саобразно начелима речених конвенција, призна и штити индустријску, књижевну и уметничку својину припадника земаља савезничких и удружених.

Поврх тога и независно од напред означених обавеза, Бугарска се обавезује да продужи да обезбеђује признање и заштиту сваке својине индустријске, књижевне или уметничке припадника свих земаља савезничких и удружених на начин бар онолико широк као на дан 28 јула 1914 и под истим условима.

Чл. 167. — Бугарска се обавезује да приступи ниже побројаним конвенцијама или споразумима или да их ратификује :

1. Конвенције од 14 марта 1884, 1 децембра 1886 и 23 марта 1887 и Закључни протокол од 7 јула 1887 о заштити подморских каблова ;

2. Конвенција од 31 децембра 1913 о изједначењу трговинских статистика ;

3. Конвенција од 23 септембра 1910 о изједначењу извесних правила у питањима судара, помоћи и спасавању на мору ;

4. Конвенција од 21 децембра 1904 о ослобођењу болничких лађа од такса у пристаништима ;

5. Конвенција од 26 септембра 1906 о укидању ноћног рада за жене ;

6. Конвенција од 26 септембра 1906 о укидању употребе белог фосфора у изради палидрваца ;

7. Конвенција од 18 маја 1904 и 4 маја 1910 о трговању с белим робљем ;

8. Конвенција од 4 маја 1910 о забрани порнографских публикација ;

9. Санитарне конвенције од 30 јануара 1892, 15 априла 1893, 3 априла 1894, 19 марта 1897 и 3 децембра 1903 ;

10. Конвенције од 3 новембра 1881 и 15 априла 1889 о предузимању мера против филоксере ;

11. Конвенција од 19 марта 1902 о заштити тица корисних по пољопривреду.

Чл. 168. — Свака од Силе савезничких или удружених, надахнута општим начелима или посебним одредбама овога уговора, саопштиће Бугарској оне двостране конвенције сваке врсте чије ће ступање у важност према њој захтевати.

Саопштење предвиђено овим чланом вршиће се или непосредно или преко друге Силе. Бугарска ће писмено извести да је саопштење примила; дан поновног ступања у важност биће дан саопштења.

Силе савезничке или удружене међу собом се обавезују да према Бугарској враћају у важност само оне конвенције или уговоре који су саобразни одредбама овог уговора.

У саопштењу ће се евентуално назначити оне одредбе тих конвенција или уговора које нису саобразне одредбама овога уговора, па се према томе не могу сматрати као враћене у важност.

У случају разилажења у мишљењу. Друштво Народа ће бити позвано да да своју реч.

Силама савезничким или удруженим, оставља се рок од шест месеци да изврше саопштење, и тај ће рок тећи од ступања у важност овога уговора.

Двостране конвенције и двострани уговори, који буду били предмет таквог саопштења, једини ће се вратити у важност између Сила савезничких или удружених и Бугарске; сви остали јесу и остаће укинати.

Напред поменути правила примењују се на све двостране конвенције или уговоре који постоје између свих Сила савезничких и удружених и Бугарске, и онда кад речене Силе савезничке и удружене нису биле у рату с њом.

Чл. 169. — Бугарска признаје да јесу и остају укинати овим уговором сви уговори, конвенције или споразуми која је она закључила с Немачком, Аустријом, Угарском или Турском од 1. августа 1914 до ступања у важност овог уговора.

Чл. 170. — Бугарска се обавезује да пуноправно обезбеди Силама савезничким и удруженим као и чиновницима и припадницима речених Сила, проширење на њих свих права и користи ма какви да су, које је могла дати Немачкој, Аустрији, Угарској или Турској, или је уступила чиновницима и припадницима тих држава, уговорима, конвенцијама или споразумима закљученим пре 1 августа 1914, докле год буду остали у важности ти уговори, конвенције или споразуми.

Силе савезничке и удружене резервишу себи право да приме или не приме та права и користи.

Чл. 171. — Бугарска признаје да јесу и остају укинати сви уговори, конвенције или споразуми које је закључила пре 1 августа 1914 или после тог дана до ступања у важност овог уговора, са Русијом или ма са ком државом или Владом чија ја територија пређе била део Русије, као и са Румунијом, после 15 августа 1916, до ступања у важност овог уговора.

Чл. 172. — У случају да је после 1 августа 1914 једна Сила савезничка или удружена, Русија или једна држава или Влада чија је територија пређе чинила саставни део Русије, била приморана услед војне окупације, ма којим другим начином или из ма ког другог узрока да да или да дозволи да се даду актом које било власти концесије, повластице или

користи ма какве природе Бугарској или једном бугарском припаднику, овим се уговором неоспорно поништавају те концесије, повластице и користи.

Све терете или накнаде, који би евентуално били последица тог поништања, неће ни у ком случају сносити ни Силе савезничке и удружене ни Силе, државе, Владе или власти које овај члан разрешава њихових обавеза.

Чл. 173. — Од самог ступања у важност овог уговора, Бугарска се обавезује да пуноправно прошири на Силе савезничке и удружене, као и на њихове припаднике, права и користи ма какве природе које је од 1. августа 1914 до ступања у важност овог уговора уступила уговорима, конвенцијама или споразумима, незараћеним државама или припадницима тих држава, за све време, за које ти уговори, конвенције или споразуми буду остали у снази.

Чл. 174. — Оне Високе Стране уговорнице које још нису потписале, или ако су потписале које још нису ратификовале конвенцију о Опијуму, потписану у Хагу 23 јануара 1912, слажу се да ставе ту конвенцију на снагу и да ради тога донесу потребно законодавство чим буде било могуће, а најдаље у року од дванаест месеци по ступању у важност овог уговора.

Високе Стране уговорнице су такође сагласне да ће за оне од њих које још нису ратификовале речену конвенцију ратификација овог уговора у сваком погледу сматрати се као ратификација те конвенције и као потписивање нарочитог протокола отвореног у Хагу, саобразно одлукама треће конференције о Опијуму, одржане 1914 ради ступања у важност речене конвенције.

Влада Француске Републике ће саопштити Холандској Влади један еворени препис протокола о депоновању ратификација овога уговора и позваће Холандску Владу да прими тај документ као депоновање ратификација конвенције од 23 јануара 1912 и као потписивање допунског протокола од 1914.

Чл. 175. — Неприкосновености и повластице страних поданика као и права консуларне заштите и судства дата у Бугарској Силама савезничким и удруженим на основу капитулација, обичаја и уговора, моћи ће бити предмет нарочитих конвенција између сваке заинтересоване Силе савезничке и удружене и Бугарске.

У колико се тиче поменутих користи, Главне Силе савезничке или удружене користиће се у Бугарској клаузулом највећег повлашћења.

Заинтересоване Силе савезничке и удружене обавезују се међу собом да ће закључивати само конвенције саобразно одредбама овог уговора. У случају несугласице међу њима, Друштво Народа биће позвано да да своју реч.

Одељак трећи. Дугови.

Чл. 176. — Посредовањем Офиса за оверавање и пребијање које ће свака Висока Страна Уговорница установити у року од три месеца од дана саопштења ниже предвиђеног у алинеји, д), регулисаће се ове врсте новчаних обавеза:

1. Дугови којима је рок истекао пре рата а које дугоју припадници једне Силе уговорнице, настањени на територији те Силе, припадницима једне противне Силе настањеним на територијама те противне Силе;

2. Дугови којима је рок истекао за време рата, који се дугују припадницима једне Силе уговорнице настањеним на територији те Силе и чији је извор у пословима или приватно-правним уговорима закљученим са припадницима једне противне Силе, настањеним на територији те противне Силе, а којих је уговора извршење услед рата било потпуно или делимично обустављено ;

3. Интереси којима је рок истекао пре или за време рата, који се дугују припаднику једне Силе уговорнице, и који проистичу из хартија од вредности емитованих или преузетих од једне противне Силе, под условом да за време рата није било обустављено плаћање тих интереса припадницима те Силе или неутралнима ;

4. Главнице које су се имале наплатити пре и за време рата, које треба платити припадницима једне Силе уговорнице а које представљају вредности што их је емитовала једна противна Сила, под условом да није обустављено за време рата плаћање те главнице припадницима те Силе или неутралнима.

Офиси за оверавање и пребијање примиће износе ликвидације добара права и интереса непријатељских којима се бави одељак IV и његов Додатак, у монети и по курсу девизе који су ниже предвиђени у алинеји 2) а распоредиће их под погодбама одређеним у реченом Одељку и Додатку.

Операције којима се бави овај члан вршиће се по наредним начелима а саобразно Додатку овог Одељка :

а) свака Висока Страна Уговорница забраниће од самог ступања у важност овог уговора, све исплате, примања исплата, и у опште све везе између заинтересованих страна у погледу регулисања речених

дугова ; дугови ће се регулисати једино посредовањем Офиса за оверавање и пребијање ;

б) свака Висока Страна Уговорница биће одговорна за исплату речених дугова својих држављана, осем случаја да је дужник пре рата био под стечајем, презадужен или у стању утврђене инсолвентности или да је дужник једно друштво чији су послови били ликвидирани за време рата саобразно изузетном ратном законодавству. Дугови, међутим, становника области које је непријатељ био покорио пре примирја или заузео неће имати јемство држава којих су саставни део те области ;

в) суме које припадницима једне Силе Уговорнице дугују припадници једне противне Силе ставиће се на задужење Офису за оверавање и пребијање дужникове земље и њих ће повериоцу исплатити Офис државе повериоца ;

г) Дугови ће се исплатити или кредитирати у монети оне Силе савезничке и удружене (разумејући ту колоније и протекторате савезничких Сила, британске Доминионе и Индију) која је заинтересована. Ако се дугови имају регулисати ма у којој другој монети, они ће се ипак исплатити или кредитирати у монети заинтересоване Силе савезничке или удружене (колоније, протектората, британских Доминиона или Индије). Конверсија ће се извршити по курсу девиза какав је био пре рата.

За примену ове одредбе сматра се да је девизни курс од пре рата једнак просечном курсу телеграфских налога заинтересоване Силе савезничке или удружене у месецу који је непосредно претходио објави непријатељстава између речене заинтересоване Силе и Бугарске.

Горња одредба о курсу неће се применити у случају да један приватно-правни уговор изречно

условљава стални курс размене за конверзију монете у којој је обавеза изражена у монету заинтересоване Силе савезничке или удружене.

Комисија за накнаду штета предвиђена у Седмом делу (Накнада штета) одредиће монету за регулисање дугова и курс који ће се применити на дугове што се имају платити на одужење, кад су у питању ново створене државе Пољска и Чехо-Словачка, осем ако заинтересоване државе не буду претходно дошле до споразума којим се нерешена питања регулишу;

д) Прописи овога члана и приложеног Додатка неће се применити између Бугарске с једне стране и које било Силе савезничке или удружене, њихових колонија и протектората, или којег било британског Доминиона, или Индије, с друге стране, ако у року од месец дана од дана кад депонује ратификацију овог уговора Сила која је у питању или од ратификације за рачун код Доминиона или за рачун Индије, та Сила или тај Британски Доминион или Индија;

ђ) Силе савезничке и удружене које су приступиле овоме члану и приложеном му Додатку, могу уговорити међу собом да ће их свака од њих примењивати на припаднике савезничке настављене на њеној територији, у колико се тиче односа између тих припадника и бугарских. У том случају ће плаћања извршена на основу ове одредбе бити предмет уредбе између Офиса за оверавање и пребијање заинтересованих савезничких и удружених држава.

Додатак.

§ 1. Свака Висока Страна Уговорница створиће у року од три месеца, од дана саопштења предвиђеног у гл. 176 § д) један »Офис за оверавање и пребијање« ради исплате и наплате непријатељских дугова.

Моћи ће се створити и локални Офиси за један део територија Високих Страна Уговорница. Ти Офиси ће делати на тим територијама као и централни Офиси; али све везе са Офисом установљеним у противној земљи вршиће се посредовањем централног Офиса.

§ 2. У овом Додатку означавају се речима »непријатељски дугови« новчане обавезе предвиђене у првом параграфу члана 176, речима »непријатељи дужници« лица која те суме дугују, речима »непријатељи повериоци« лица којима се оне дугују, изразом »Офис поверилац« Офис за оверавање и пребијање који функционише у земљи повериоца а изразом »Офис дужник« Офис за оверавање и пребијање који функционише у земљи дужника.

§ 3. Високе Стране Уговорнице казниће повреду одредаба § а) члана 176 казнама које су сада предвиђене, њиховим законодавством, за трговину с непријатељем. Оне ће забранити на својој територији сваку судску радњу у вези са плаћањем непријатељских дугова, изван случајева које уредба предвиђа.

§ 4. Државно јемство предвиђено у § б) члана 176 примениће се кад се наплата не може извршити из ког било узрока, осем случаја да је по законодавству дужникове земље дуг био застарео у тренутку објаве рата, или да је дужник у том тренутку био под стечајем, презадужен или у стању инсолвентности или да је дуг дуговало једно друштво чији су послови ликвидирани по изузетном ратном законодавству. У том случају примениће се на плаћање поступак предвиђен овим Додатком.

Изрази »под стечајем, презадужен«, везани су за примену закона који предвиђају та правна стања. Израз »у стању утврђене инсолвентности« има исто значење као у енглеском праву.

§ 5. Повериоци ће саопштити Офису повериоцу у року од шест месеци од дана његовог постанка, дугове који им се дугују и прибавиће том Офису све документе и обавештења који од њих буду тражени.

Високе Стране Уговорнице предузећи све корисне мере да се гоне и кажњавају могући тајни споразуми између поверилаца и дужника непријатеља. Офиси ће саопштавати једни другима сва назначења и обавештења која могу допринети да се такви тајни споразуми изнађу и казне.

Високе Стране Уговорнице олакшаће колико је год могуће поштанску и телеграфску везу о трошку

уговорних страна а преко Офиса, између дужника и поверилаца који желе да дођу до споразума односно износа њиховог дуга.

Офис поверилац саопштиће Офису дужнику све дугове који му буду пријављени. Офис дужник ће саопштити благовремено Офису повериоцу дугове признате и оспорене. У овом последњем случају, Офис дужник назначиће разлоге из којих дуг није признат.

§ 6. Кад један дуг буде потпуно или делимично признат, Офис дужник ставиће одмах признати износ на одужење Офиса повериоца и известити га у исто време о томе кредиту.

§ 7. Дуг ће се сматрати као признат у целокупности својој и његов износ ће се одмах ставити на одужење Офиса повериоца, осем ако у року од три месеца од пријема саопштења које му буде било учињено (тај се рок може продужити с пристанком Офиса повериоца) Офис дужник не извести да дуг није признат.

§ 8. У случају да дуг не буде признат у целокупности или делимично, оба Офиса размотриће спор заједнички и споразумно и покушаће да стране измире.

§ 9. Офис поверилац платиће појединцима суме које су стављене на његово одужење, служећи се за тај циљ готовином коју му стави на расположење Влада његове земље а под условима које та Влада одреди. Офис ће задржати све суме које сматра за потребне да покрије ризике, трошкове или комисијоне.

§ 10. Свако лице које буде захтевало исплату једног непријатељског дуга, чији износ у целокупности или делимично не буде признат, биће дужно платити Офису, на име казне, интерес од 5 на сто на непризнати део дуга. Исто тако, свако лице које без основа буде одбило да призна целокупност или део једног дуга чије се плаћање од њега тражи, биће дужно платити на име казне интерес од 5 на сто на износ за који се његово непримање буде оценило као неоправдано.

Тај интерес ће тећи од дана истека рока предвиђеног у § 7 до дана када се тражбина буде оценила као неоправдана или дуг буде плаћен.

Офиси, сваки у колико се на њега односи, биће дужни да наплате напред поменуте казне и биће одговорни у случају да се те казне не могу наплатити.

Казне ће се ставити на одужење противног Офиса који ће их задржати ради покрића трошкова око извршења ових одредаба.

§ 11. Биланс операција између Офиса чиниће се свака три месеца и салдо ће регулисати држава дужник исплатом у звечећем новцу, у року од месец дана.

Салдо, међутим, који могу дуговати једна или неколико Сила савезничких или удружених задржаће се докле год не буду потпуно исплаћене суме које се дугују Силама савезничким или удруженим или њиховим припадницима услед рата.

§ 12. Да би се олакшала расправа између Офиса, сваки од њих имаће једног представника у граду у ком функционише онај други.

§ 13. Изузев мотивисане случајеве, питања ће се расправљати колико је могуће у канцеларијама Офиса дужника.

§ 14. Према члану 176 § 6) Високе Стране Уговорнице су одговорне за исплату дугова које њихови припадници дугују непријатељу.

Офис дужник ставиће дакле на одужење Офиса повериоца све признате дугове, чак и кад буде била немогућа наплата од појединца дужника. Владе ће међутим бити дужне да даду своме Офису сву потребну власт ради постизања наплате признатих потраживања.

Изузетно, за признате дугове које дугују лица ратом оштећена биће кредитиран Офис поверилац тек пошто буде исплаћена накнада која би се дуговала тим лицима за штету.

§ 15. Свака влада ће јемчити за трошкове Офиса установљеног на њеној територији, рачунајући ту и плате персонала.

§ 16. У случају неслагања између два Офиса односно стварности дуга, или у случају сукоба између дужника и повериоца непријатеља или између Офиса, спор ће се или поднети изборном суђењу (ако спорне стране на то пристају и под условима које оне заједничким споразумом утврде), или ће се изнети пред Мешовити Изборни Суд предвиђен ниже у одсеку VI.

На захтев Офиса повериоца, спор може међутим бити предат на суђење редовним судовима земље у којој је дужников домицил.

§ 17. Суме које су досудили Мешовити Изборни Суд, редовни судови или изборни суд, наплатиће се посредовањем Офиса, као кад би те суме признао као дуговане Офис дужник.

§ 18. Заинтересоване владе назначиће једнога агента, чија ће дужност бити да покреће спорове код Мешовитог Изборног Суда за рачун свог Офиса. Тај агент ће вршити општи надзор над пуномоћницима или браниоцима припадника своје земље.

Суд суди на основу аката. Он може међутим са-слушати спорне стране кад изађу пред њега лично или кад су, по својој вољи, представљене било пуномоћницима признатим од обе Владе било агентом напред поменутих, који има власт да се поред парничара умета у спор, као и да понова подигне или подржава тужбу од које је парнична страна одустала.

§ 19. Заинтересовани Офиси прибавиће Мешовитом Изборном Суду сва обавештења и документе које буду имали, да би дали Суду могућности да брзо решава питања која му се поднесу.

§ 20. Она страна која се жали против заједничке одлуке двају Офиса мора положити једну суму која ће јој се вратити само ако је прва одлука измењена у њену корист, и само у оној мери у којој је основаност њене жалбе призната; у том случају противна страна мора бити у истој размери осуђена на плаћање оштете и трошкова. Депоноване суме могу се заменити јемством које суд усвоји.

У свима споровима поднетим суду наплатиће се такса од 5 на сто на износ спорне суме. Ту таксу ће платити она страна која изгуби спор, осем ако суд не одлучи противно. Та ће се такса захтевати независно од напред поменутог депоновања суме. Казна је независна такође и од кауције.

Суд може досудити једној страни оштету која неће бити већа од парничних трошкова. Свака сума која се дугује услед примене овог параграфа ставиће се на одужење Офиса оне стране која је добила спор и биће предмет засебног рачуна.

§ 21. У циљу брзог отправљања послова, водиће се рачуна о знању језика заинтересоване противне земље при наименовању особља Офиса и Мешовитог Изборног Суда.

Офиси могу слободно водити између себе преписку и достављати документе једни другима на свом језику.

§ 22. Ако се заинтересоване Владе не буду противно споразумеле, дугови ће носити интерес под овим условима.

Никакав се интерес неће узети на суме дуговане на име дивиденде, интереса или других периодичних плаћања која представљају интерес на главницу.

Интерес ће бити од 5% годишње, осем ако на основу једног приватно-правног уговора, закона или локалног обичаја, поверилац не треба да добије другу интересну стопу. У том случају та ће се стопа применити.

Интереси ће тећи од дана почетка непријатељстава или од дана кад је истекао рок плаћању, ако је дугу који има да се наплати рок истекао у току рата, па до дана кад се износ дуга стави на одужење Офиса повериоца.

Интереси, све док буду дуговани, сматраће се као дугови признати од стране Офиса и ставиће се, под истим погодбама, на одужење Офиса повериоца.

§ 23. Ако се услед једне одлуке Офиса или Мешовитог Изборног Суда једна тражбина не сматра да потпада под случајеве предвиђене чланом 176, поверилац ће моћи да тражи наплату свога потраживања пред редовним судовима или ма којим другим правним путем.

Захтев упућен Офису прекида застарелост.

§ 24. Високе Стране Уговорнице одлучују да сматрају одлуке Мешовитог Изборног Суда као коначне и да им према својим припадници мадају обавезну силу.

§ 25. Ако један Офис поверилац одбије да саопшти Офису дужнику једну тражбину или да изврши који акт поступка предвиђен овим Додатком а којим се тежи да се задовољи у целокупности или делимично један захтев који му је уредно саопштен, Офис поверилац ће бити дужан да повериоцу изда уверење где ће се означити тражена сума, и речени поверилац ће моћи тражити наплату свога потраживања преко редовних судова или ма којим другим правним путем.

Одељак четврти. Добра, права и интереси.

Чл. 177. — Питање о приватним добрима, правима и интересима у непријатељским земљама ре-

пиће се саобразно начелима у овом одељку и одредбама приложенога Додатка :

а) Изузетне ратне мере и мере располагања, онакве какве су дефинисане у § 3 приложеног Додатка, које је Бугарска предузела у погледу добара, права и интереса припадника савезничких или удружених Сила, као и у погледу друштава и удружења у којима су ти припадници били заинтересовани, биће одмах укинуте или обустављене, ако њихова ликвидација није завршена, а добра, права и интереси о којима је реч вратиће се заинтересованима, тако да имају њихово пуно уживање под условима одређеним у члану 178. Бугарска влада ће укинути све законодавне одредбе или уредбе донете за време рата а којима се забрањује корист од концесија или приватно-правних уговора у Бугарској друштвима држављанства савезничког или удруженог или у којима су заинтересовани припадници савезнички или удружени.

б) С резервом противних одредаба које би могле проистећи из овог уговора, Силе савезничке или удружене резервишу себи право да задрже и ликвидирају сва добра, права и интересе бугарских припадника или друштава под њиховим надзором, а који се налазе на савезничкој територији, у колонијама, поседима и протекторатима, разумејући ту територије које су им уступљене на основу овог уговора.

Ликвидација ће се вршити саобразно законима заинтересоване савезничке или удружене државе, и бугарски сопственик неће моћи без пристанка те државе располагати тим добрима, правима и интересима нити их оптеретити.

Неће се сматрати као бугарски припадници у смислу овог параграфа, бугарски припадници који

пуноправно стичу, применом овог уговора, држављанство једне Силе савезничке или удружене.

в) Цене или накнаде које проистичу из вршења права којим се бави § 6 биће утврђене по начинима процене и ликвидације одређеним законодавством земље у којој су добра била задржана или ликвидирана.

г) Све изузетне ратне мере или мере располагања које су примениле Силе савезничке и удружене и радње извршене или које се имају извршити на основу тих мера, онакве какве су дефинисане у § 1 и 3 приложенога Додатка, сматраће се као коначне и пуноважне према свима се резервама предвиђеним у овом уговору, а у односима између Сила савезничких или удружених или њихових припадника, с једне, и Бугарске или њених припадника, с друге стране. Ако су међутим у државама, назначеним у § 3) овога члана предузете мере које наносе штету добрима, правима и интересима бугарских припадника а нису саобразне локалном законодавству, Бугарин притежалац тих права имаће право на накнаду за штету која му је причињена. Ту ће накнаду утврдити Мешовити Изборни Суд предвиђен у одељку VI. Исте мере и све друге које се тичу добара, права и интереса припадника Сила савезничких и удружених, нарочито реквизиције или узапћења које су извршиле или грађанске или војне власти грађани или трупе бугарске где било, или грађанске или војне власти или трупе бугарских савезника у Бугарској, признаће се као поништене и бугарска Влада ће предузети све потребне мере да се изврши повраћај тих добара, права и интереса.

д) Припадници Сила савезничких или удружених имаће право на накнаду за штете или повреде њиховим добрима, правима или интересима, разу-

међу њи ту и друштва или удружења у којима су били заинтересовани на бугарској територији, онаквој каква је постојала 20 септембра 1915, штете и повреде нанете применом било изузетних ратних мера било мера располагања којима се баве § 1 и 3 приложенога Додатка. Тражбине тих припадника у овом погледу размотриће и величину накнаде утврдиће Мешовити Изборни Суд предвиђен у одељку VI или један изборни судија кога речени суд одреди; накнаде ће бити на терет Бугарској и моћи ће се наплатити од добара бугарских припадника која се налазе на земљишту или под надзором државе чији припадник потражује. Та добра могу образовати залог за непријатељске обавезе, под условима утврђеним у § 4 приложеног Додатка. Накнаду ће моћи исплатити савезничка или удружена Сила и њихов износ ће се ставити на задужење Бугарске.

ђ) Кад год припадник једне Силе савезничке или удружене, сопственик добра, права или интереса који је на бугарској територији био предмет какве мере располагања, изрази жељу да му се врати његова ствар, његовом тражењу предвиђеном у § ѓ) учиниће се задовољење на тај начин што ће му се ствар вратити, ако још постоји.

У том случају ће Бугарска бити дужна да предузме све потребне мере да сопственику врати државину његове ствари слободну од свака терета или службености којима је могла бити оптерећена после ликвидације, и да да накнаду сваком трећем лицу оштећеном тим враћањем.

Ако се ствар не може по овом параграфу вратити могу наступити, посредовањем заинтересованих Сила или Офиса за оверавање и пребијање предвиђених у приложеном Додатку одељка III, посебни споразуми којима ће се осигурати припаднику једне Силе савез-

ничке или удружене накнада штете предвиђене у § ѓ) давањем преимућства или једнаких вредности које он пристаје да прими на место одузетог добра, права или интереса.

Кад се врше по овоме члану повраћаји, од цена или накнада утврђених према § ѓ) одбиће се садашња вредност враћеног добра, али ће се водити рачуна о накнади за лишење уживања или оштећење добра.

е) Могућност предвиђена у § ђ) резервисана је сопственицима припадницима Сила савезничких или удружених на чијој се територији нису примењивале пре потписа Примирја законодавне мере о општој ликвидацији добара, права или интереса непријатељских.

ж) Осем случаја да су применом § ђ) извршени повраћаји ствари, чист износ од ликвидација добара, права и интереса непријатељских, ма где се они налазили, извршених на основу изузетног ратног законодавства или на основу овог члана, и у опште сва својина непријатељска у звећем новцу биће овако распоређени:

1. У колико се тиче Сила које усвајају Одељак III и приложени Додатак, Офис за оверавање и пребијање, установљен у реченом Одељку и Додатку, ставиће речене износе и готовине на одужење Силе чији је припадник сопственик; са сваким салдом у корист Бугарске поступаће се саобразно члану 129 Седмога дела (Накнада штета) овога уговора.

2. У колико се тиче Сила које не усвајају Одељак III и приложени Додатак, износ од добара, права и интереса и готовина у звећем новцу припадника савезничких или удружених Сила, које је Бугарска задржала, одмах ће бити исплаћени заинтересованоме или његовој Влади. Свака Сила савезничка или удружена моћи ће располагати износом добара

права и интереса и готовином у звечећем новцу бугарских припадника, које је узаптила саобразно својим законима и уредбама и моћи ће их употребити за исплату потраживања и тражбина одређених овим чланом или § 4 приложеног Додатка. Свако добро, право или интерес или износ од ликвидације тог добра или свака готовина у звечећем новцу, с којима се не буде располагало саобразно ономе што је напред речено, може речена Сила савезничка или удружена задржати, и у том случају са вредношћу у звечећем новцу тог добра поступаће се према чл. 129 Седмог дела (Накнада штета) овога уговора

з) У случају да су ликвидације извршене било у новим државама које потписују овај уговор као Силе савезничке и удружене, било у државама на које је један део бугарске територије пренесен овим уговором, било у државама које не узимају учешћа у накнадама штета које ће Бугарска платити, износ од ликвидација које је Влада речених држава извршила положиће се непосредно сопственицима, с резервом права Комисије за накнаду штета на основу овог уговора, нарочито чл. 121 Седмог дела (Накнада штета). Ако сопственик утврди пред Мешовитим Изборним Судом предвиђеним у Одељку VI овог Дела, или пред једним изборним судијом кога тај Суд назначи, да су услови продаје или мере предузете ван општег законодавства од стране Владе оне државе која је у питању, неправедно нашкодиле цени, Суд или изборни судија имаће могућност да заинтересованоме досуде правичну накнаду коју ће бити дужна да плати речена држава.

и) Бугарска се обавезује да да накнаду својим припадницима, оштећеним услед ликвидације или задржавања њихових добара, права или интереса у савезничким или удруженим земљама.

ј) Износ такса и пореза на капитал које је Бугарска наплатила или ће наплатити на добрима правима и интересима припадника Сила савезничких или удружених од 29 септембра 1918 до истека три месеца по ступању у важност овога уговора — или, ако се тиче добара, права и интереса који су подвргнути били изузетним ратним мерама, до повраћаја на основу одредаба овог уговора — вратиће се сопственицима.

Чл. 178. — У колико се тиче добара, права и интереса који су враћени услед примене члана 177, припадницима Сила савезничких или удружених као и друштвима и удружењима у којима су ти припадници били заинтересовани, Бугарска се обавезује :

а) да постави и одржи, изузев случајеве изречно предвиђене овим уговором, добра, права и интересе припадника Сила савезничких или удружених у оном правном стању у ком су се налазила добра, права и интереси бугарских припадника на основу закона који су важили пре рата;

б) да на добра, права или интересе припадника савезничких или удружених држава не примењује никакве мере којима се право својине вређа а које се не би примениле и на добра, права или интересе бугарских припадника; у случају да такве мере буду предузете, Бугарска ће платити пристојне накнаде.

Чл. 179. — Дипломатске или консулске тражбине које формулишу представници или агенти Сила савезничких или удружених, а односе се на приватна добра, права или интересе припадника

тих Сила, биће на захтев тих Сила поднете Мешовитом Изборном Суду предвиђеном у Одељку VI.

Додатак.

§ 1. По § 2) члана 177 утврђује се пуноважност свих мера којима се придаје својина, свих наредба о ликвидацији предузећа или друштава и свих осталих наредба, уредаба, одлука или упустава које је донео или издао ма који Суд или административна власт једне од Сила савезничких или удружених или које се сматрају као донете или издате на основу ратног законодавства о непријатељским добрима, правима или интересима. Свачији интереси сматраће се да су пуноважни били предмет свих уредаба, наредба, одлука или упустава о добрима која те интересе обухватају, било да се изречно циљало или не на те интересе у реченим наредбама, уредбама, одлукама или упутствима. Ни у чему се неће моћи оспоравати правилност једнога преноса добара, права или интереса извршеног на основу поменутих уредаба, наредба, одлука или упустава. Утврђује се такође пуноважност свих мера предузетих према једном имању, предузећу или друштву, тицало се анкете, секвестра, принудне администрације, употребе, реквизиције — надзора или ликвидације, продаје или администрације добара, права и интереса, наплате или исплате дугова, плаћања трошкова, терета, издака и ма каквих других мера извршених на основу уредаба, наредба, одлука или упустава, које су донели, дали или извршили ма који судови или административне власти једне од Сила савезничких и удружених, или које се сматрају да су донете, дате или извршене применом изузетног ратног законодавства какво постоји за добра, права и интересе непријатељске, под условом да одредбе овог параграфа не наносе повреду правима својине која су раније стекли у доброј намери и по праведној цени, а према закону земље на којој се добра налазе, припадници Сила савезничких и удружених.

§ 2. Никаква се тражбина ни тужба Бугарске или њених припадника ма где да су настањени неће примити против једне Силе савезничке и удружене или против ког било лица које ради у име или по наредбама једне судске или административне власти речене Силе

савезничке у удружене, кад се тужба односи на једну радњу или немар у погледу добара, права и интереса бугарских припадника за време рата или доба припреме рата. Неће се примити никаква тражбина ни тужба, против ког било лица у погледу ма какве радње или немара који су последица изузетних ратних мера, закона и уредаба ма које Силе савезничке или удружене.

§ 3. У члану 177 и овоме Додатку, под изразом »изузетне ратне мере« разумеју се мере сваке врсте, законодавне, административне, судске или друге које су предузете или ће се доцније предузети према непријатељским добрима а које су имале или ће имати за последицу да одузму сопственику право располагања, не дирајући у право својине; то су мере надзора, принудне администрације, секвестра или мере које су имале или ће имати за предмет да узаште, искористе или блокирају непријатељску имаовину, ма из кога разлога, ма под којим видом и ма у ком месту. Радње којима се те мере извршују јесу све одлуке, упутства, заповести или наредбе управних или судских власти које су примена тих мера на непријатељска добра, као и све радње које су учинили администратори или надзорници непријатељских добара, као што су плаћања дугова, наплате потраживања, плаћање трошкова, терета или издака, наплата хонорара.

»Мере располагања« својином јесу оне које су повредиле или ће повредити својину непријатељских добара, преносећи је потпуно или делимично на друго лице које није сопственик непријатељ и без његовог пристанка; то су нарочито мере којима се наређује продаја, ликвидација, пренос својине непријатељских добара, поништавање непријатељских обезница или хартија од вредности.

§ 4. Добра, права и интереси бугарских припадника на територијама једне Силе савезничке или удружене, као и чист износ од њихове продаје, ликвидације или других мера располагања, могу послужити тој савезничкој или удруженој Сили: на првом месту за исплату накнада које се имају дати припадницима те Силе, на основу тражбина за штету нанету њиховим добрима, правима и интересима, разумејући ту и друштва или удружења у којима су били заинтересовани на бугарској територији, или за њихова потраживања од бугар-

ских припадника као и за тражбине накнаде штете која је проишлаго из поступака бугарске владе или ма које бугарске власти после 11. октобра 1915 а пре него што је та Сила савезничка или удружена узела у рату учешћа.

Износ тих врста тражбина може утврдити један изборни судија кога назначи г. Густав Адор, ако г. Адор на то пристане; ако г. Адор не пристане, судију ће назначити Мешовити Изборни Суд предвиђен у Одељку VI. Они ће затим моћи послужити за плаћање накнада које се имају дати припадницима Сила савезничких и удружених за штету нанету њиховим добрима, правима и интересима на територији других непријатељских Сила, у колико те накнаде нису исплаћене на други начин.

§ 5. Без обзира на одредбе члана 177, кад је, пред сам почетак рата, једно овлашћено друштво у једној Сили савезничкој или удруженој имало заједнички са једним овлашћеним друштвом у Бугарској а под његовим надзором, права употребе у другим земљама фабричких или трговачких жигова, или кад је заједнички са тим друштвом уживало искључиво право извесних начина израде робе или предмета за продају у другим земљама, прво ће друштво једино имати право да се користи тим фабричким жиговима у другим земљама, искључујући бугарско друштво; и заједнички начини израде предаће се првоме друштву без обзира на мере којима је примењено бугарско ратно законодавство према другоме друштву или његовим интересима, трговачкој својини или акцијама. Ипак прво друштво, ако се то од њега затражи, предаће другоме друштву угледе који ће му дозволити да продужи израду робе намењене унутрашњој потрошњи у Бугарској.

§ 6. До тренутка кад се према чл. 177. буде могао извршити њихов повраћај, Бугарска је одговорна за одржање добара, права и интереса припадника Сила савезничких и удружених, разумејући ту и друштва и удружења у којима су ти припадници били заинтересовани, а које је она била подвргла једној изузетној ратној мери.

§ 7. Силе савезничке или удружене су дужне, у року од године дана од ступања у важност овог уговора, да доставе која су добра, права и интереси, на којима мисле вршити право предвиђено чланом 177 § 1).

§ 8. Повраћаји предвиђени чл. 177, извршиће се по наредби бугарске Владе или власти које буду дошле на њено место. Подробна обавештења о управи администратора даће заинтересованима бугарске власти на њихов захтев, који могу упутити чим овај уговор ступи у важност.

§ 9. Добра, права и интереси бугарских припадника биће и даље, до окончања ликвидације предвиђене у члану 177, § 6) потчињени изузетним ратним мерама које су према њима биле предузете или ће се предузети.

§ 10. У року од шест месеци од ступања у важност овог уговора, Бугарска ће предати свакој Сили савезничкој или удруженој све приватно-правне уговоре уверења, акте и остале правне основе својине који се налазе у рукама њених припадника а односе се на, добра, права и интересе на територији речене Силе савезничке или удружене, разумејући ту акције, обвезнице и друге хартије од вредности свих друштава, овлашћених законодавством те Силе.

На захтев заинтересоване Силе савезничке или удружене, Бугарска ће, кад год буде требало, дати сва обавештења о добрима, правима и интересима држављана бугарских на територији речене савезничке или удружене Силе, као и о трансакцијама које су после 1. септембра 1915. могле наступити односно тих добара, права и интереса.

§ 11. Под изразом »имаовина у звечећем новцу« треба разумети све депозите или провизије положене пре или после објаве рата као и све имаовине које произилазе из депозита, прихода или добити које су наплатили администратори и секвестри или други, који проистичу од провизија у банкама или из ког било другог извора; изузима се сав новац који припада Силама савезничким или удруженим или њиховим посебним државама, областима или општинама.

§ 12. Ниште се сва пласирања имаовине у звечећем новцу, ма где била, која је својина припадника Високих Страна уговорница, разумејући ту и друштва и удружења у којима су ти припадници били заинтересовани, кад су их извршила лица одговорна за управу непријатељских добара или која воде надзор над том управом, или кад су извршена по наредби тих лица

или које било власти ; са том ће се готовином поступити не водећи рачуна о тим пласирањима.

§ 13. У року од једног месеца од ступања у важност овог уговора или ма кад доцније, када се то буде захтевало, Бугарска ће предати свакој од Сила савезничких или удружених све рачуне и рачунске акте, архиве, документе и сваковрсна обавештења који се могу наћи на њеној територији а односе се на добра, права и интересе припадника тих Сила, разумејући ту и друштва и удружења у којима су ти припадници били заинтересовани, према којима је предузета каква изузетна ратна мера или каква мера располагања било на територији Бугарске, било на територијама које су Бугарска или њени савезници били заузели.

Контролори, надзорници, управници, руковооци, секвестри, ликвидатори и стараоци биће, под јемством бугарске Владе, лично одговорни за непосредну и потпуну предају и тачност тих рачуна и докумената.

§ 14. Одредбе чл. 177. и овога Додатка које се односе на добра, права и интересе у непријатељским земљама и на износ њихове ликвидације, примениће се и на дугове, кредите и рачуне, пошто Одељак III регулише само начине плаћања.

При регулисању питања којима се бави чл. 177 између Бугарске и Сила савезничких и удружених, њихових колонија или протектората или једног британског Доминиона или Индије, за које не буде дата изјава да усвајају Одељак III, и између њихових држављана, примениће се одредбе Одељка III односно монете у којој се има вршити плаћање и односно девизног курса и интереса, осем ако Влада заинтересоване Силе савезничке или удружене, у року од шест месеци од ступања у важност овог уговора, не саопшти Бугарској да се једна или неколико речених клаузула неће примењивати.

§ 15. Одредбе члана 177 и овог Додатка примењује се на права индустријске, књижевне или уметничке својине која су или ће бити обухваћена ликвидацијом добара, права, интереса, друштава или предузећа коју су Силе савезничке или удружене извршиле применом изузетног ратног законодавства или применом одредаба члана 177 § 6).

Одељак пети. Приватно-правни уговори, застарелости, пресуде.

Чл. 180. — а) Приватно-правни уговори, закључени међу непријатељима, сматраће се као поништени од тренутка кад су две које било уговорне стране постале непријатељи ; од поништења се изузимају дугови и остале новчане обавезе који су последица извршења једне радње или плаћања предвиђеног тим приватно-правним уговорима ; у наредним одредбама као и у приложеном Додатку налазе се помнути такође и други изузетци и нарочита правила за извесне приватно-правне уговоре или врсте уговора.

б) Изузеће се од поништења углављеног овим чланом приватно-правни уговори чије извршење Владе Сила савезничких или удружених, чији је припадник једна уговорна страна, буду захтевале у року од шест месеци од ступања у важност овог уговора а у општем интересу.

Кад извршење приватно-правних уговора тако одржаних у важности повлачи за једну уговорну страну, услед измењених трговинских прилика знатну штету, Мешовити Изборни Суд, предвиђен Одељком VI може досудити оштећеној страни правичну накнаду.

в) С обзиром на уставне и законске одредбе. Сједињених Америчких Држава, Бразилије и Јапана, овај члан као ни члан 183 ни приложени Додатак неће се применити на приватно-правне уговоре закључене између припадника тих држава и припадника бугарских ; члан 189 неће се применити на Сједињене Америчке Државе или на њене припаднике.

г) Овај члан и приложени Додатак не примењују се на приватно-правне уговоре чије су стране постале непријатељи тиме што је једна од њих стављала на једној територији која је прсменила суверенство, у колико та уговорна страна, на основу овог уговора буде стекла држављанство једне Силе савезничке или удружене; они се неће применити ни на приватно-правне уговоре закључене између припадника Сила савезничких или удружених, између којих је трговина стварно постала забрањена зато што се једна уговорна страна налазила на једнеј територији Сила савезничких или удружених под непријатељским заузећем.

д) Ниједна одредба овога члана ни приложеног Додатка не може се сматрати као да уништава вредност једне радње која је извршена сообразно законима и на основу једног приватно-правног уговора закљученог између непријатеља с одобрењем једне зараћене Силе.

Чл. 181. — Уступања територија извршена на основу овог уговора не могу нанети никакве повреде приватним правима о којима се говори у уговорима Цариградском од 1913, Атинском од 1913 и Стамбулском од 1914.

Та се приватна права имају поштовати подједнако и под истим условима сваки пут кад Бугарска уступа територије или се оне њој уступају на основу овог уговора.

У случају несугласице односно примене овога члана, спор ће се изнети пред једног Изборног судију кога ће наименовати Савет Друштва Народа.

Чл. 182. — У случају нередовне експлоатације или лишења својине, који проистичу из ратних

дела или мера, Мешовити Изборни Суд моћи ће, на захтев заинтересованог, захтев који мора бити учињен у року од три месеца по ступању у важност овог уговора, а водећи рачуна а трајању лишења својине или нередовне експлоатације, продужити за одређено време концесије на територији која ће по овом уговору бити бугарска, јемства за приходе и формуле експлоатације које се тичу припадника Сила савезничких или удружених или друштава или удружења под надзором тих припадника.

Утврђују се у важности разне конвенције одобрене или погодбе закључене пре уласка Бугарске у рат између бугарских власти и друштава или удружења под надзором савезничких финансијских група; рокови, цене и услови биће међутим понова прегледани с обзиром на нове економске околности. У случају несугласице решаваће Мешовити Изборни Суд.

Чл. 183. — а) На територији Високих Страна Уговорница, у односима између непријатеља, сви рокови застарелости биће обустављени за време трајања рата, било да су почели да теку пре почетка рата или после; они ће понова почети да теку најраније три месеца после ступања у важност овог уговора. Ова се одредба примењује и на рокове за подношење интересних или дивидендних купона или за подношење на исплату извучених хартија од вредности или чији се износ има исплатити по ком било другом основу.

б) У случају да су, услед неизвршења једне радње или формалности за време рата, биле предузете на бугарској територији извршне мере које су оштетиле припадника једне Силе савезничке или удружене, тај припадник ће поднети своју тражбину

Мешовитом Изборном Суду, предвиђеном у Одељку VI, осем ако ствар не спада у надлежност суда једне Силе савезничке или удружене.

в) На захтев заинтересованог припадника једне Силе савезничке или удружене, Мешовити Изборни Суд изрећи ће обнову права која су повређена извршним мерама споменутим у § 6, кад год то буде било правично и могуће, имајући у виду све нарочите околности спора.

У случају да обнова права буде била неправедна или немогућа, Мешовити Изборни Суд даће оштећеној страни накнаду која ће пасти на терет бугарској влади.

г) Кад је један приватно-правни уговор између непријатеља поништен, било зато што једна уговорна страна није извршила једну његову клаузулу, било на основу вршења једног права које је признато уговором, оштећена страна може се обратити Мешовитом Изборном Суду да добије накнаду. Суд ће у том случају имати власт предвиђену у § 6.

д) Одредбе претходних параграфа овога члана примениће се на припаднике Сила савезничких или удружених којима су нанеле штету напред споменуте мере, које је Бугарска предузела на заузетим или покореним територијама, ако они већ нису другим путем добили накнаду.

ђ) Бугарска ће дати накнаду свима трећим лицима која су оштећена повраћајима или обновама права које је изрекао Мешовити Изборни Суд према одредбама претходних параграфа овога члана.

е) У колико се тиче трговачких ефеката, рок од три месеца, предвиђен у параграфу а) тећи ће од дана кад буду дефинитивно престале изузетне мере примењене на територијама заинтересоване Силе у погледу трговачких ефеката.

Чл. 184. — У односима међу непријатељима, никакав трговачки ефекат издат пре рата, неће се сматрати као поништен самим тим што није поднет на примање или на исплату у одређеним роковима, ни зато што трасанти или индосанти нису били извештени да ефекат није примљен или није исплаћен, ни зато што ефекат није протестован, нити у опште зато што која била формалност није у току рата испуњена.

Ако је за време рата истекао рок у коме се извештај трговачки ефекат имао поднети на примање или на исплату или у коме су се трасанти или индосанти имали извести о непримању или неплаћању, или у коме је ефекат имао бити протестован, и ако уговорна страна која је дужна била поднети или протестовати ефекат или извести о непримању или неплаћању није то учинила за време рата, даће јој се рок од најмање три месеца по ступању у важност овог уговора да ефекат поднесе или протестује, или да извести о непримању или неплаћању.

Чл. 185. — Предмети које су пресудили судови једне Силе савезничке или удружене, кад су ти услови надлежни по овом уговору, сматраће се у Бугарској као коначно пресуђени и биће у њој извршени без потребне екзекватуре.

Ако је један бугарски суд за време рата донео једну пресуду или наредио какву извршну меру у спору ма какве природе против припадника једне Силе савезничке или удружене или против друштва или удружења у ком је један од тих припадника заинтересован, и ако се у том спору припадник или друштво нису могли бранити, припадник савезнички или удружени који је тиме оштећен моћи ће добити

накнаду коју ће одредити Мешовити Изборни Суд предвиђен Одељком VI.

На захтев припадника Сила савезничких и удружених, горња накнада моћи ће се извршити, по наредби Мешовитог Изборног Суда, и кад то буде могуће, на тај начин што ће се уговорне стране вратити у стање у ком су се налазиле пре изрицања пресуде бугарског суда.

Могу такође добити напред поменути накнаду од Мешовитог Изборног Суда они припадници Сила савезничких и удружених који су претрпели штету услед судских мера предузетих на покореним или окупираним територијама, ако им та накнада иначе није дата.

Чл. 186. — Свако друштво конституисано саобразно ма ком другом закону осем бугарског а које има добра, права или интересе у Бугарској, које је или ће бити под надзором припадника Сила савезничких или удружених, имаће право у року од пет година од ступања у важност овог уговора да пренесе своја добра, права и интересе на ма које друго друштво конституисано саобразно бугарском закону или закону једне од држава савезничких или удружених, под надзором чијих припадника се налази, и друштво на које су добра пренета продужиће да ужива и даље она иста права и повластице која је имало друштво које му је претходило по бугарском закону и према овом уговору. То друштво неће платити никакву нарочиту таксу услед преноса.

Чл. 187. — Под изразом »за време рата« који се наводи у Одељцима III, IV, V и VII разуме се, за сваку Силу савезничку или удружену, време које се простире од тренутка кад је почело ратно стање

између Бугарске и те Силе до дана ступања у важност овог уговора.

Додатак.

I Опште одредбе.

§ 1. У смислу чланова 180, 183 и 184, лица која су везана једним приватно-правним уговором сматрају се као непријатељи, кад је трговина између њих забрањена или постала недопуштена према законима, уредбама и декретима који важе за једну од уговорних страна, и то било од дана кад је та трговина забрањена, било од дана кад је постала недопуштена на који било начин.

§ 2. Изузимају се од поништења предвиђеног у члану 180 и остају у важности, без повреде права предвиђених у члану 177. параграф б) Одељка IV, а с резервом примене унутрашњих закона, уредаба и декрета које су донеле за време рата Силе савезничке или удружене, као клаузуле приватно-правног уговора:

а) приватно-правни уговори којима је циљ пренос својине, покретних или непокретних добара и ефеката, кад је својина била пренета или ствар предата пре него што су уговорне стране постале непријатељи;

б) приватно-правни уговори о закупу, кирији и обећању закупа;

в) приватно-правни уговори о хипотеци и залози;

г) концесије рудника, мајдана, рудних слојева;

д) приватно-правни уговори закључени између појединаца и држава, области, општина и других сличних правних административних лица и концесије које су дале речене државе, области, општине или друга слична правна административна лица, разумејући ту и уговоре и концесије које је закључила или дала турска Влада на територијама које је Отоманска Царевина уступила Бугарској пре ступања у важност овог уговора.

§ 3. Ако су одредбе једног приватно-правног уговора, саобразно члану 180 делимично поништене и ако се делови уговора могу раздвојити, остале одредбе тог уговора остаће у важности, с резервом примене унутрашњих закона, декрета и уредаба раније предвиђених у § 2. Ако се делови уговора не могу раздвојити, уговор ће се сматрати као поништен у целокупности својој

II. Посебне одредбе за извесне врсте приватно-правних уговора. Позиције у ефектним и трговачким берзама.

§ 4. а) Високе Стране Уговорнице потврђују правилнике које су ефектне и трговачке берзе прописале за време рата а којима се условљава ликвидација берзанских позиција које је пре рата узео један непријатељски припадник; потврђују се исто тако мере које су примена тих уредаба с резервом:

1. Да је изречно било предвиђено да ће операција потпасти под уредбе речених берзи;
2. Да су те уредбе биле обавезне за све;
3. Да су услови ликвидације били праведни и умерени.

б) Претходни параграф се не примењује на мере које су за време заузећа предузеле берзе у областима које је непријатељ заузео.

Залога.

§ 5. Продаја, у случају неплаћања, једне залог која је дата као јемство дуга једног непријатеља сматраће се као пуноважна и онда кад о томе сопственик није могао бити извештен, ако је само поверилац поступао у доброј намери, старао се и предузео довољне мере предохране; у том случају сопственик не може подићи никакву тражбину услед продаје залог.

Ова се одредба не примењује на продаје залог које је извршио непријатељ за време заузећа у крајевима које је био покорио или заузео.

Трговачки ефекти.

§ 6. У колико се тиче Сила које су приступиле Одељку III приложеном Додатку, навчане обавезе које постоје између непријатеља и којима је извор у емитовању трговачких ефеката регулисаће се саобразно реченом Додатку а посредовањем Офиса за оверавање и пребивање. На те офисе се преносе права доносиоца у погледу разних права наплате које овај последњи има.

§ 7. Ако се било пре било за време рата једно лице обавезало да плати један трговачки ефекат на основу обавезе које је према њему узело друго лице које је постало непријатељ, ово друго лице остаје дужно да јемчи првome за последице његове обавезе, и ако су отпочела непријатељства.

III. Приватно-правни уговори о осигурањима.

§ 8. Приватно-правни уговори о осигурањима закључени између једног лица и другог које је постало

доцније непријатељ регулисаће се саобразно овим члановима.

Осигурања против пожара.

§ 9. Уговори о осигурању имања против пожара, углављени између једног лица које је заинтересовано у том имању и једног лица које је доцније постало непријатељ, неће се сматрати као поништени почетком непријатељства или фактом да је то лице постало непријатељ или зато што једна страна није испунила једну клаузулу уговора за време рата или у времену од три месеца после рата, али ће бити поништени кад истекне рок плаћања годишњој премији који долази три месеца после ступања у важност овог уговора.

Извршиће се регулисање неплаћених премија којима је рок истекао за време рата или тражбина за штете претрпљене за време рата.

§ 10. Ако је услед једног акта управне или законодавне власти, једно осигурање против пожара, закључено пре рата, пренето за време рата од првобитног осигурача на другог, пренос ће се признати и одговорност првобитног осигурача сматраће се да је престала од дана преноса. Првобитни осигурач имаће међутим право да, на свој захтев, буде потпуно обавештен о условима преноса, и ако се покаже да ти услови нису били правични, они ће се изменити у колико је потребно да постану правични.

Осигураник ће имати право, поред тога, да сагласно са првобитним осигурачем понова пренесе уговор на њега од дана кад се то буде захтевало.

Осигурања живота.

§ 11. Уговори о осигурању живота, закључени између једног осигурача и једног лица које је доцније постало непријатељ, неће се сматрати као поништени објавом рата или чињеницом да је то лице постало непријатељ.

§ 12. Свака сума чијем је плаћању истекао рок за време рата, на основу једног уговора који се према § 11 не сматра као поништен, моћи ће се наплатити после рата. Тој ће се суми додати интерес од 5% годишње од дана кад јој је истекао рок плаћања до дана исплате.

Ако је уговор пао у току рата услед неплаћања премија, или ако је изгубио вредност услед неиспуњења његових клаузула, осигураник или његови за-

ступници или наследници имаће право у свако доба, за време од дванаест месеци од дана ступања у важност овог уговора, да потражују од осигурача вредност полисе каква је била онога дана кад је уговор пао или поништен.

Кад је уговор пао за време рата зато што се премије нису плаћале услед ратних мера, осигураник или његови заступници или наследници имаће право у року од три месеца по ступању у важност овог уговора да поврате осигурање у живот, исплативши премије којима је евентуално истекао рок и интерес годишњи на њих од 5%.

§ 13. Ако је уговоре о осигурању живота закључила филијала једног осигуравајућег друштва са седиштем у земљи која је доцније постала непријатељ, уговори ће потпадати, ако нема никакве противне одредбе у њима, под месни закон, али ће осигурач имати право да од осигураног или његових заступника тражи да му врати суме које су морале бити плаћене на основу мера предузетих за време рата а противно одредбама самог уговора осигурања и противно законима и уговорима који су били у снази онда кад је осигурање закључено.

§ 14. У свима случајевима у којима на основу закона под који осигурање потпада, осигурач остаје везан уговором и поред неплаћања премије, све док се осигуранику не саопшти да је уговор пао, осигурач ће имати право, кад услед рата није могао учинити осигуранику саопштење, да наплати од осигураника неплаћене премије с годишњим интересом 5%.

§ 15. У примени § 11—14 сматраће се као уговори о осигурању живота они који се оснивају на вероватноћи људског живота, комбиновани с интересном стопом, ради израчунавања узајамних обавеза двеју страна.

Поморска Осигурања.

§ 16. Уговори о поморским осигурањима, између ту и полисе на рок и путне полисе, закључени између једног осигурача и једног лица које је доцније постало непријатељ, сматраће се као поништени у тренутку кад је то лице постало непријатељ, изузев случај где је пре тога тренутка ризик, предвиђен у уговору, почео да тече.

У случају да ризик није почео да тече, суме плаћене као премије или иначе, моћи ће се добити натраг од осигурача.

У случају да је ризик почео да тече, осигурање ће се сматрати као пуноважно, ма да је једна страна постала непријатељ, и по ступању у важност овог уговора моћи ће се захтевати плаћања сума које се дугују на основу уговора, било у случају пљачке или несреће.

У случају да буде закључена конвенција за плаћање интереса на суме дуговане пре рата, или које су дуговали припадници зараћених држава а које су наплаћене после рата, тај ће се интерес рачунати, у случају штете која се има накнадити на основу уговора о поморском осигурању, од истека једне године рачунајући од дана кад се штета десила.

§ 17. Ниједан уговор о поморском осигурању којим се осигурало лице које је доцније постало непријатељ неће се сматрати као да покрива несреће проузроковане ратним делима Сила чија је припадник осигурач, или ратним делима Сила које су с том Силом савезнице или удружене.

§ 18. Ако је доказано да је једно лице, које је пре рата закључило уговор о поморском осигурању с једним осигурачем који је доцније постао непријатељ, закључило после почетка непријатељства ново осигурање којим се покрива исти ризик код једног осигурача који није непријатељ, нови уговор сматраће се да је заменио првобитно осигурање од дана кад је углављен, и питање истеклих премија решиће се на основу начела да је првобитни осигурач био одговоран по уговору само до тренутка кад је ново осигурање закључено.

Друга Осигурања.

§ 19. Са осигурањима углављеним пре рата између једног осигурача и једног лица које је доцније постало непријатељ, а која не спадају у уговоре поменуте у § 9—18, поступаће се у сваком погледу на исти начин као што би се поступило, по реченим члановима, са уговорима о осигурању против пожара између истих уговорних страна.

Реосигурања.

§ 20. Сва реосигурања закључена с једним лицем које је постало непријатељ сматраће се као укинута самом чињеницом што је то лице постало непријатељ;

али остаће неповређено, у случају ризика животног или поморског који је био почео да тече пре рата, право да се после рата наплате суме дуговане по тим ризицима.

Ако је међутим услед непријатељског упада реосигурано лице било у немогућности да нађе другог реосигурача, уговор ће остати у важности до истека рока од три месеца по ступању у важност овог уговора.

Ако је на основу овог члана један уговор о реосигурању поништен, извршиће се обрачун између уговорних страна уједно за плаћене премије и оне које се имају платити и због одговорности за претрпљене штете, у колико се тиче ризика животних или поморских који су почели да теку пре рата. Кад су у питању ризици други а не они споменути у § 11—18, за обрачун ће се узети дан када су уговорне стране постале непријатељи, не водећи рачуна о тражбинама за претрпљене штете после тог дана.

§ 21. Одредбе претходног параграфа проширују се такође на реосигурања посебних ризика што их је осигурач примио у једном уговору осигурања, који нису ризици живота или поморски, ако су та реосигурања постојала онога дана кад су уговорне стране постале непријатељи.

§ 22. Остаће у важности реосигурање једнога уговора о осигурању живота, извршено посебним уговором и необухваћено општим уговором реосигурања.

§ 23. У случају да је пре рата извршено реосигурање једног поморског осигурања, уступање ризика уступљеног реосигурачу остаће у важности, ако је ризик почео да тече пре почетка непријатељстава, и уговор ће остати пуноважан и ако су отпочела непријатељства. Суме које се дугују на основу реосигурања, било за премије било за претрпљене штете, имају се наплатити после рата.

§ 24. Одредбе § 17 и 18 и последња алинеја § 16 примениће се на уговоре о реосигурањима поморских ризика.

Одељак шести. Мешовити Изборни Суд.

Чл. 188. — а) Образоваће се Мешовити Изборни Суд између сваке од Сила савезничких или удруже-

них, с једне, и Бугарске, с друге стране, у року од три месеца од ступања у важност овог уговора. Сваки од тих судова биће састављен од три члана. Свака заинтересована Влада назначиће једнога од тих чланова. Председник ће се изабрати након споразума између двеју заинтересованих Влада.

У случају да се не могне доћи до тога споразума, председник суда и два друга лица, оба способна, у случају потребе да га замене, изабраће Савет Друштва Народа, а до тренутка његовог конституисања г. Густав Адор, ако на то пристаје. Та лица морају бити припадници Сила које су остале неутралне у току рата.

Ако се у року од једног месеца једна Влада не постара за напред предвиђено назначење једнога члана Суда, у случају да је место упражњено, тог члана ће изабрати противна Влада између она два лица напред поменута, изузимајући председника.

Одлука већине чланова биће одлука Суда.

б) Мешовити изборни судови створени применом § а) судиће спорове за које су надлежни према одељцима III, IV, V, VII и VIII.

Осем тога све спорове ма какве природе, који се односе на приватно-правне уговоре које су, пре ступања у важност овог уговора, закључили припадници Сила савезнички и удружених и припадници бугарски расправиће Мешовити Изборни Суд; изузимају се међутим спорови који применом закона Сила савезничких, удружених или неутралних спадају у надлежност државних судова ових последњих држава. У том случају, те спорове ће расправити ти државни судови, искључујући Мешовити Изборни Суд. Заинтересовани припадник једне Силе савезничке или удружене моћи ће међутим изнети и такав спор пред

Мешовити Изборни Суд, ако се само томе не противи закон његове државе.

в) Ако се то оправдава бројем спорова, назначиће се и други чланови да би се сваки Мешовити Изборни Суд могао поделити на више одељења. Свако од тих одељења биће састављено као што је напред речено.

г) Сваки Мешовити Изборни Суд сам ће утврдити свој поступак, у колико он не буде био уређен одредбама Додатка к овоме члану. Он ће имати власт да одреди колике судске трошкове има да плати страна која је спор изгубила.

д) Свака Влада ће платити награду члана Мешовитог Изборног Суда кога она именује и свакога агента кога буде назначила да је пред Судом заступа. Награда председника ће се одредити нарочитим споразумом између заинтересованих Влада и платиће је, као и заједничке трошкове свакога суда, обе Владе по пола.

ђ) Високе Стране Уговорнице се обавезују да ће њихови судови и власти пружити непосредно Мешовитим Изборним Судовима сву помоћ која буде била у њиховој власти, нарочито у погледу преношења саопштења и прикупљања доказа.

е) Високе Стране Уговорнице се слажу да сматрају одлуке Мешовитог Изборног Суда као коначне, и да им дају обавезну силу према својим припадницима.

Додатак.

§ 1. У случају смрти или оставке једног члана Суда, или ако се један члан Суда из кога било разлога нађе у немогућности да врши своје дужности, исти поступак који је употребљен за његово именовање употребиће се да му се нађе заменик.

§ 2. Суд ће усвојити за свој поступак правила саобразна правди и правци. Он ће одлучивати о реду

и роковима у којима ће свака парнична страна бити дужна да поднесе своје захтеве и регулисаће потребне формалности за подношење доказа.

§ 3. Браниоцима и саветницима двеју парничних страна биће дозвољено да усмено и писмено подносе Суду разлоге којима подржавају или бране своје захтеве

§ 4. Суд ће сачувати архиве парница и предмета који му буду поднети и поступка, који се на њих односи, с назначењем датума.

§ 5. Свака од заинтересованих Сила може наименовати једног секретара. Ти ће секретари образовати мешовити секретаријат Суда и биће под његовим заповестима. Суд може наименовати и употребити једнога или неколико чиновника који ће му бити потребни да му помогну у испуњењу његовог задатка.

§ 6. Суд ће о свима питањима и предметима који му буду поднети одлучивати на основу доказа, сведочења и обавештења које заинтересоване стране буду могле изнети.

§ 7. Бугарска се обавезује да Суду пружи све потребне олакшице и обавештења за вођење његових анкета.

§ 8. Језик на коме ће се водити суђење биће, ако се не уговори противно, енглески, француски или талијански, према томе како одлучи заинтересована Сила савезничка или удружена.

§ 9. Председник Суда ће одредити место и дан седница сваког Суда.

Чл. 189. — Ако је један надлежан Суд донео или доноси пресуду у једноме спору предвиђеном у одељцима III, IV, V, VII или VIII, и ако та пресуда није изречена саобразно одредбама тих Одељака, она парнична страна која је тиме оштећена имаће право на накнаду коју ће одредити Мешовити Изборни Суд. На захтев припадника једне Силе савезничке или удружене напред поменућу накнаду ће Мешовити Изборни Суд моћи кад год то буде могуће дати на тај начин што ће поставити понова парничне

стране у оно стање, у ком су се налазиле пре него што је бугарски Суд изрекао пресуду.

Одељак седми. Индустијска својина.

Чл. 190. — С резервом одредаба овог уговора, права индустријске, књижевне или уметничке својине онакве каква је одређена међународним конвенцијама Париском и Бернском, споменутим у чл. 166, биће васпостављена или обновљена, од дана ступања у важност овог уговора, на територијама Високих Страна Уговорница, а у корист лица, која су та права уживала у тренутку кад је почело ратно стање, или њихових наследника. Исто тако права која би била стечена за време рата, да се рат није десио, на основу захтева да се заштити индустријска својина или објављивање једнога књижевног или уметничког дела, биће призната и установљена у корист лица која буду имала за то правне основе, од ступања у важност овог уговора.

Сви акти међутим учињени према правима бугарских припадника на основу нарочитих мера које је за време рата предузела законодавна, извршна или административна власт једне Силе савезничке или удружене, остаће у важности у питањима индустријске, књижевне или уметничке својине и имаће и даље пуно своје дејство.

Бугарска или бугарски припадници не могу подносити никакву тражбину ни тужбу против употребе коју је за време рата чинила Влада једне Силе савезничке или удружене или ма које лице за рачун или са пристанком те Владе са правима индустријске, књижевне или уметничке својине ни против продаје, стављања на продају или употребе производа, справа,

артикала или ма каквих предмета на које су се та права примењивала.

Ако законодавство једне Силе савезничке или удружене није о томе прописало друге одредбе, суме дуговане или плаћене услед предузимања ма какве радње или операције извршене на основу нарочитих мера поменутих у другој алинеји овог члана, биће распоређене онако исто као и остала потраживања бугарских припадника, саобразно одредбама овог уговора; а суме добивене услед нарочитих мера које је бугарска Влада предузела односно права индустријске, књижевне или уметничке својине припадника Сила савезничких или удружених биће сматране и са њима ће се поступати као и са свима другим дуговима бугарских припадника.

Свака Сила савезничка или удружена задржава себи могућност да правима индустријске, књижевне или уметничке својине (изузимајући фабричне и трговачке жигове), које су бугарски припадници стекли пре рата или за његово време или која буду стекли доцније по законодавству те Силе — било да их експлоатише, било да даје дозволе за њихову експлоатацију, било да задржава надзор над том експлоатацијом, било иначе — постави оне услове или ограничења који би се могли сматрати као потребни у интересу државне одбране или у јавном интересу или зато да се обезбеди од стране Бугарске правично поступање према правима индустријске, књижевне или уметничке својине која на бугарској територији имају припадници те Силе, или да се зајемчи да ће Бугарска потпуно извршити све обавезе које је овим уговором примила на себе. Кад се тиче права индустријске, књижевне или уметничке својине стечених после ступања у важност овог уговора, Силе савезничке или удружене моћи ће вршити власт коју су

овим себи задржале само у случају кад се услови или ограничења могу сматрати као потребни у интересу државне одбране или у јавном интересу.

У случају да Силе савезничке или удружене примене претходне одредбе, даће се умерене накнаде, и са тим накнадама ће се поступити онако исто као и са свима другим сумама које се дугују бугарским припадницима, саобразно одредбама овога уговора.

Свака Сила савезничка или удружена резервише себи могућност да сматра као поништено и без икаквог дејства свако потпуно или делимично уступање и сваку концесију права индустријске, књижевне или уметничке својине, ако су извршени после 1. августа 1914, или ако би се извршили у будуће, а имали би за резултат да ометају примену одредаба овога члана.

Одредбе овог члана неће се применити на права индустријске, књижевне или уметничке својине која припадају друштвима или предузећима, чију су ликвидацију Силе савезничке или удружене извршиле саобразно изузетном ратном законодавству или ће извршити на основу члана 177, § 6.

Чл. 191. — Припадницима сваке Високе Стране Уговорнице даће се рок од најмање годину дана од ступања у важност овога уговора, без икакве нове таксе нити какве новчане казне, да изврше све радње испуне све формалности, плате све таксе и у опште одговоре свима обавезама које прописују закони и уредбе сваке државе ради одржања или добијања права индустријске својине већ стечених 1. августа 1914, или која су могла бити стечена да се рат није десио, после тог датума, на основу захтева учињеног пре рата или за време његовог трајања, као и ради жалбе. Овај члан међутим не може дати никакво право

да се у Сједињеним Америчким Државама покрене поновни поступак суђења (*procédure d'interference*) у коме би била одржана закључна седница.

Ако би права индустријске својине била поништена услед неиспуњења једне радње, неизвршења једне формалности или неплаћања једне таксе, та ће се права вратити у живот, али с том резервом у погледу патената и цртежа да ће свака Сила савезничка или удружена моћи предузети мере које буде правично оценила да су потребне за обезбеду права трећих лица која су експлоатисала или употребљавала patente или цртеже у времену кад су били поништени. Осем тога, патенти проналазачки или цртежи који су својина бугарских припадника и који ће се на тај начин повратити у живот, потпадаће и даље под прописе који би се на њих применили за време рата, као и под све одредбе овог уговора.

Време између 1. августа 1914 и дана ступања у важност овог уговора неће се урачунати у рок предвиђен за почетак експлоатације једног патента или за употребу фабричних или трговачких жигова или цртежа; осем тога, никакав патент, фабрични или трговачки жиг или цртеж који је 1 августа 1914, још био у снази не може се само зато што није употребљаван или експлоатисан поништити или огласити да више не вреди пре истека рока од две године од дана ступања у важност овог уговора.

Чл. 192. — Бугарски припадници или лица која су настањена или обављају своју индустрију у Бугарској, као и припадници Сила савезничких или удружених или лица која су настањена или обављају своју индустрију на територији тих Сила, ни они којима су та лица за време рата уступила своја права, не могу подићи никакву тужбу ни тражбину на

основу догађаја који су се десили на територији оне друге стране, између дана почетка ратног стања и дана ступања у важност овог уговора, а који би се могли сматрати да су повредили права индустријске својине, или књижевне или уметничке својине што су постојала у ком било тренутку за време рата или која ће бити васпостављена према члану 191 овог уговора.

Исто тако неће се примати никаква тужба тих истих лица за повреду права индустријске или уметничке својине, у ком било тренутку, а поводом продаје или стављања на продају, на територијама Сила савезничких или удружених с једне или Бугарске с друге стране, у року од годину дана од потписа овог уговора, производа или прерађевина или књижевних или уметничких дела објављених у времену између почетка ратног стања и потписа овог уговора или поводом стицања својине њихове или употребе, углављено је међутим да се ова одредба неће применити кад су држаоци права имали свој домицил или своје индустријске или трговачке заводе у областима које је Бугарска била заузела у току рата.

Овај се члан неће применити на односе између Сједињених Америчких Држава, с једне, и Бугарске, с друге стране.

Чл. 193. — Приватно-правни уговори којима се дозвољава експлоатација права индустријске својине или умножавање књижевних или уметничких дела, закључени пре рата између припадника Сила савезничких или удружених или лица настањених или која обављају своју индустрију на њиховој територији с једне стране и бугарских припадника с друге стране, сматраће се као раскинути од почетка ратног стања између Бугарске и Силе савезничке

или удружене. Али у сваком случају, оно лице у чију је корист првобитно такав уговор закључен имаће право, у року од шест месеци од ступања у важност овог уговора, да захтева од титулара права давање нове дозволе чије ће услове, ако се стране не могу споразумети, утврдити суд за то надлежан у земљи под чијим су законодавством права била стечена; изузимају се од тога дозволе добивене на основу стечених права под бугарским законодавством за које ће утврдити услове Мешовити Изборни Суд предвиђен Одељком VI овога Дела. Суд може тада, ако томе има места, одредити износ накнада које му изгледају оправдане да се дају за искоришћење права за време рата.

Продужење дозволе која је постојала пре рата не може повредити дозволе које се односе на права индустријске, књижевне или уметничке својине које буду биле дате по нарочитом ратном законодавству једне Силе савезничке или удружене; те дозволе остаће у важности и имаће и даље све своје дејство; у случају да је једна таква дозвола дата оном истом лицу које се првобитно користило једном дозволом од пре рата, та ће се дозвола сматрати да је заменила ону од пре рата.

Ако су извесне суме плаћене за време рата, на основу неког уговора или дозволе датих пре рата у циљу експлоатације права индустријске својине или умножавања или приказивања књижевних, драмских или уметничких дела, са тим сумама ће се онако исто поступити као и са осталим дуговима и потраживањима бугарских припадника, саобразно овоме уговору.

Овај се члан неће примењивати на односе између Сједињених Америчких Држава, с једне, и Бугарске, с друге стране.

Чл. 194. — Становници територија одвојених од Бугарске на основу овог уговора задржаће, без обзира на то одвајање и промену држављанства која из њега буде проистекла, у целини и потпуности уживање у Бугарској свих права индустријске, књижевне и уметничке својине чији су били титулари по бугарском законодавству, у тренутку тог одвајања.

Права индустријске, књижевне и уметничке својине која су у снази на територијама одвојеним од Бугарске, саобразно овом уговору, у тренутку одвајања тих територија од Бугарске или која ће се васпоставити или обновити применом члана 190, признаће држава на коју ће се пренети речена територија, и она ће остати на тој територији у снази за време које им се одреди по бугарском законодавству.

Чл. 195. — Нарочита конвенција ће регулисати сва питања о архивама, регистрима и плановима који се односе на администрацију индустријске, књижевне и уметничке својине као и о њиховом евентуалном преносу или саопштењу које имају да изврше Офиси бугарски Офисима Држава којима су бугарске територије уступљене.

Одељак осми. Нарочите одредбе за уступљење области

Чл. 196. — Међу физичким и моралним лицима која су раније била припадници Бугарске, она која пуноправно стичу, по овоме уговору, држављанство једне Силе савезничке или удружене биће назначена у наредним одредбама изразом »некадашњи бугарски припадници«. Израз »бугарски припадници« означаје она лица која задржавају бугарско држављанство.

Чл. 197. — Бугарска ће некадашњим бугарским припадницима предати одмах државину њихових добара, права и интереса који леже на бугарској територији. Та добра, права и интереси биће враћени слободни од сваког терета или таксе створених или повећаних од 29. септембра 1918.

Износ такса и пореза на капитал који су створени или повећани на добра, права и интересе некадашњих бугарских припадника до 29 септембра 1918 или који могу бити створени или повећани до повраћаја саобразног одредбама овог уговора или, ако се тиче добара, права и интереса који нису били потчињени изузетним ратним мерама, до истека рока од три месеца по ступању у важност овог уговора, вратиће се натраг онима од којих је наплаћен.

Враћена добра, права и интереси неће бити потчињени никаквој такси која се наплаћује на свако друго добро или на свако друго предузеће које припада том истом лицу, од самога тренутка кад се та добра буду однела из Бугарске или кад експлоатација тих предузећа буде прекинута.

Ако су таксе ма које врсте унапред плаћене на добра, права и интереса однете из Бугарске, део тих такса који одговара времену после одношења тих добара, права и интереса, вратиће се натраг сопственицима.

Завештања, поклоне, стипендије, фондове свих врста основане или створене у Бугарској а намењене некадашњим бугарским припадницима, Бугарска ће ставити, у колико се ти фондови налазе на њеном земљишту, на расположење Силе савезничке или удружене, чији су речени некадашњи бугарски припадници постали сада припадници. Бугарска ће их дати у оном стању у ком су се налазили на дан 20

септембра 1915 а водиће се рачун о редовним плаћањима учињеним на сврхе фонда.

Чл. 198. — Остају у снази сви приватно-правни уговори закључени пре 29 септембра 1918 а који су били у важности на тај дан између некадашњих бугарских припадника, с једне стране, и бугарске Владе или бугарских припадника с друге стране.

Поништиће се међутим они од напред назначених уговора чије раскидање у општем интересу Влада Силе савезничке или удружене, чије је држављанство стекао некадашњи бугарски припадник, буде саопштила Бугарској у року од шест месеци од ступања у важност овога уговора. Али и тада ће остати у снази све што се односи на дугове и остале новчане обавезе које проистичу из извршења једне радње или плаћања предвиђених у тим приватно-правним уговорима.

Напред поменуто поништење неће се моћи изрећи кад је бугарском припаднику одобрено да се настани на оној територији која је уступљена заинтересованој Сили савезничкој или удруженој.

Чл. 199. — Ако поништење предвиђено у члану 198 повлачи за једну уговорну страну знатну штету, Мешовити Изборни Суд предвиђен Одељком VI овога Дела моћи ће досудити оштећеној страни накнаду за чије ће се израчунавање као основица узети једино ангажовани капитал, не водећи рачуна о пропуштено добити.

Чл. 200. — У питањима свих врста застарелости и губитка права, у територијама одвојеним од Бугарске, примењиваће се одредбе предвиђене у члановима 183 и 184 овога Дела, с тим да се израз

»почетак рата« мора заменити изразом »дан који ће административно утврдити свака Сила савезничка или удружена а кога су односи између уговорних Страна постали правно или стварно немогући« а израз »трајање рата« изразом »време између напред поменутог дана, и дана кад овај уговор ступа у важност«.

Чл. 201. — Бугарска се обавезује да призна, у колико се на њу могу односити, све споразуме или конвенције закључене или које ће се закључити између Сила савезничких или удружених, у циљу обезбеђења права и интереса припадника тих Сила умешаних у друштва или удружења образована по бугарским законима и која развијају ма какву активност у територијама одвојеним од Бугарске. Она се обавезује да олакша све преносе, да врати све документе или вредности, да прибави сва обавештења и у опште да испуни све радње или формалности на основу речених споразума или конвенција.

Чл. 202. — Регулисање питања која се односе на дугове закључене пре 29 септембра 1918 између Бугарске или бугарских припадника настањених у Бугарској, с једне стране, и некадашњих бугарских припадника, с друге стране, извршиће се саобразно одредбама члана 176 и његовог Додатка, с тим да се израз »пре рата« мора заменити изразом »пре дана, који ће административно утврдити свака Сила савезничка и удружена а кога су односи између уговорних Страна постали правно или стварно немогући«.

Ако су дугови били изражени у бугарском новцу, они ће бити плаћени у том новцу, ако је дуг био изражен у ма каквом другом новцу осем бугарског, он ће се исплатити у уговореном новцу.

Чл. 203. — У колико се то не противи другим одредбама овог уговора, бугарска Влада се обавезује да преда Сили на коју су бугарске територије пренесене, онај део резерви који су Владе или администрације Бугарске, или јавне или приватне организације под њиховим надзором, накупили да би обезбедиле функционисање у тим територијама свих друштвених и државних осигурања.

Силе којима ће се ти фондови предати морају их употребити за извршење обавеза које проистичу из тих осигурања.

Услови те предаје биће одређени нарочитим конвенцијама закљученим између бугарске Владе и заинтересованих Влада.

У случају да те нарочите конвенције не буду закључене, саобразно претходној алинеји, у року од три месеца од ступања у важност овог уговора, услови преноса ће се сваки пут изнети пред једну комисију од пет чланова, од којих ће једнога наименовати бугарска Влада, једнога друга заинтересована Влада а три ће назначити Управни Савет Међународне канцеларије рада између припадника других држава. Та комисија, одлучујући већином гласова, биће дужна у року од три месеца од свог конституисања да усвоји мишљења која ће се изнети пред Савет Друштва Народа; одлуке Савета морају одмах сматрати и Бугарска и друга заинтересована држава као коначне.

Десети део. Ваздухопловство.

Чл. 204. — Ваздушни бродови који припадају Силама савезничким или удруженим имаће пуну слободу да лете и да се спуштају над територијом и територијалним водама Бугарске и уживаће исте

користи као и бугарски ваздушни бродови, нарочито у случају несреће на земљи или на мору.

Чл. 205. — Ваздушни бродови који припадају Силама савезничким или удруженим, кад су у пролазу за ма коју страну земљу имаће право да прелете, не спуштајући се, преко територије и територијалних вода Бугарске, с резервом да се придржавају уредаба које Бугарска буде донела а које ће се подједнако примењивати на ваздушне бродове бугарске и на оне земаља савезничких и удружених.

Чл. 206. — Аеродроми установљени у Бугарској и отворени јавном домаћем промету биће отворени и ваздушним бродовима који припадају Силама савезничким и удруженим и с тим ће се бродовима поступати подједнако као и са бугарским у погледу сваковрсних такса, разумејући ту и таксу за спуштање на земљу и за смештање.

Чл. 207. — С резервом ових прописа, право пролаза, транзита и спуштања на земљу предвиђено у члановима 204, 205 и 206 потчињено је придржавању уредаба које бугарска буде нашла за потребно да донесе; разуме се да ће се те уредбе примењивати подједнако на ваздушне бродове бугарске и на оне земаља савезничких и удружених.

Чл. 208. — Уверења о држављанству, о пловности, дипломе којима се признаје способност и дозволе које је дала или признала као пуноважне која било од Сила савезничких и удружених, примиће се у Бугарској као пуноважни и као једнаки уверењима, дипломама и дозволама које она сама даје.

Чл. 209. — У погледу унутрашњег ваздушног трговачког промета, ваздушни бродови који припадају Силама савезничким и удруженим уживаће у Бугарској клаузулу највећег повлашћења.

Чл. 210. — Бугарска се обвезује да приступи потребним мерама како би се сваки ваздушни брод који лети над њеном територијом придржавао правила о светлостима и сигналима, правила о летењу и о ваздушном промету над аеродромима или у њиховој близини, правила каква буду утврђена конвенцијом закљученом између Сила савезничких и удружених односно ваздушне пловидбе.

Чл. 211. — Обавезе наметнуте у одредбама овога Дела остаће у важности до 1. јануара 1923, осем ако пре тога Бугарска не буде била примљена у Друштво Народа или не буде била овлашћена, са пристанком Сила савезничких и удружених, да приступи конвенцији закљученој између речених Сила односно ваздушне пловидбе.

Једанаести део. Пристаништа, водени путеви и железничке пруге.

Одењак први. Опште одредбе.

Чл. 212. — Бугарска се обвезује да да слободу транзита кроз своју територију на путевима најподеснијим за међународни транзит жељезницом, пловном реком или каналом, лицима, роби, бродовима, лађама, вагонима и пошти који долазе са територија које било Силе савезничке и удружене, или су упућени у њих, било да се те Силе граниче са

Бугарском или не: и у том циљу биће допуштен прелаз територијалних вода.

Лица, роба, бродови, лађе, вагони и пошта неће моћи бити предмет никакве транзитне таксе нити каквог рока или ограничења непотребног, и имаће право да се са њима у Бугарској поступа као и са бугарским, у свему што се односи на таксе и олакшице као и у свакоме другоме погледу.

Роба транзитна биће ослобођена свих царинских или других сличних такса.

Све таксе или терети на транзитне преносе мораће бити умерени, с обзиром на прометне услове. Никаква такса, олакшица или ограничење неће моћи зависити, непосредно или посредно, од својства сопственика или држављанства брода или другог преносног средства, које се буде или би требало да се употреби на ком било делу пута.

Чл. 213. Бугарска се обвезује да неће наметнути ни одржати никакав надзор над предузећима преноса емиграната у транзиту, при одласку и повратку, кроз њену територију, осем потребних мера којима се утврђује да су путници одиста у транзиту; она неће дозволити никаквом бродарском друштву нити каквој другој организацији, друштву или приватном лицу заинтересованим у том промету да на који било начин узму учешћа у једној административној служби установљеној у том циљу, нити да у том погледу врше непосредан или посредан утицај.

Чл. 214. — Бугарска се обвезује да у царинама, таксама и забранама које се односе на увоз у њену територију или на извоз из ње, а с резервом посебних одредаба овога уговора, у колико се тиче услова

и цена преноса робе или лица која долазе у њену територију или су упућена из ње, неће поставити никакве разлике ни преимућства непосредна или посредна, оснивајући се на улазну или излазну границу, на природу, својину или заставу употребљених преносних средстава (разумејући ту и ваздушне преносе), на првобитну или последњу полазну тачку брода или лађе, вагона, ваздушног брода или другог преносног средства, на крајњи или ближи циљ, на пут којим се ишло или на место где се врши прелаз, на чињеницу да је пристаниште кроз које се роба увози или извози бугарско или страно или на чињеницу, да је роба увезена или извезена морем, сувим или ваздушним путем.

Бугарска се обвезује нарочито да неће, на штету пристаништа, бродова и лађа које било Силе савезничке или удружене завести никакву нову таксу, нити какву непосредну или посредну повластицу за извоз или увоз преко пристаништа или на бродовима или лађама бугарским или на онима друге које Силе, нарочито под видом комбинованих тарифа; она исто тако неће подвргнути лица или робу, који пролазе кроз једно пристаниште, или се користе бродом које било Силе савезничке или удружене, никаквим формалностима ни роковима којима та лица или роба не би били потчињени кад би пролазили кроз једно пристаниште бугарско или кроз пристаниште друге које Силе кад би се користили бродовима или лађама бугарским или друге које Силе.

Чл. 215. — Предузеће се све корисне мере, у административном и техничком погледу, да се колико је могуће скрати прелаз робе преко граница Бугарске, и да се од речених граница осигура попиљка и пренос те робе, не чинећи разлике да ли роба

долази из територија Сила савезничких или удружених или је упућена у њих, да ли је у транзиту из тих територија или за њих, и да то буде под материјалним погодбама, нарочито у погледу брзине и стараности на путу једнаким онима којима би се користила иста таква роба кад би путовала преко бугарске територије под сличним преносним условима.

Нарочито пренос робе изложене квару вршиће се брзо и уредно и царинске формалности ће бити такве да се омогући непосредно продужење преноса робе возовима који имају везу.

Чл. 216. — Морска пристаништа Сила савезничких и удружених користеће се свима повластицама и спуштеним тарифама које се дају на железничким пругама или пловним путевима Бугарске у корист пристаништа Бугарске или кога било пристаништа друге Силе.

Бугарска неће моћи одбити да узме учешћа у тарифама или комбинацијама тарифа чији је циљ осигурање пристаништима једне Силе савезничке или удружене користи сличних онима које Бугарска буде дала својим сопственим пристаништима или пристаништима које друге Силе.

Чл. 217. — Без обзира на противне одредбе конвенција што сад важе, Бугарска се обавезује да на линијама најподеснијим за међународни транзит и саобразно тарифама које су у снази да слободу транзита телеграфској преписци и телефонским везама које долазе из које било Силе савезничке или удружене или су упућене у њих, била та Сила гранична или не с Бугарском. Та преписка и те везе неће се потчинити никаквом року нити каквом ограничењу излишном; са њима ће се поступати у

Бугарској као са домаћом преписком у свему што се односи на лакоћу а нарочито на брзину трансмисија. Никаква такса, олакшица или ограничење не могу зависити непосредно или посредно од држављанства пошиљаоца или адресанта.

Одењак други. Пловидба.

Глава друга. Слобода пловидбе

Чл. 218. — Са припадницима Сила савезничких или удружених као и са њиховим добрима, бродовима и лађама, поступаће се у свима пристаништима и на унутрашњим пловним путевима Бугарске подједнако у сваком погледу као са припадницима, добрима и бродовима и лађама бугарским.

Нарочито бродовима и лађама које било Силе савезничке или удружене биће дозвољено да преносе путнике и робу сваке врсте за сва пристаништа или места или из свих пристаништа и места на бугарској територији у којима бугарски бродови и лађе могу имати приступа, под условима који неће бити тежи од услова примењених на домаће бродове и лађе; са бродовима и лађама савезничким ће се поступити исто онако као и са домаћим бродовима и лађама, у погледу олакшица и намета сваке врсте у пристаништима и на кејовима, разумејући ту олакшице за пристајање, утовар и истовар, и таксе на тонажу, таксе за кеј, пилоте и куле светиљке, карантине и све сличне таксе и намете ма какве природе оне биле, које се наплаћују у име и у корист Владе, државних чиновника, појединаца, корпорација или завода ма које врсте.

У случају да Бугарска којој било Сили савезничкој или удруженој или којој било другој страни

Сили да какво повлашћење у поступку, то повлашћење ће се истога тренутка и безусловно проширити на све Силе савезничке и удружење.

Саобраћају лица и бродова и лађа неће се чинити друге сметње осем оних које проистичу из одредаба царинских, полицијских, прописа санитетских или прописа који се односе на емиграцију или имиграцију као и на увоз или извоз забрањене робе. Те одредбе, умерене и једнообразне не смеју стављати промету непотребне сметње.

Глава друга. Клаузуле о Дунаву.

1. Заједничке одредбе за речне мреже које су оглашене као међународне.

Чл. 219. — Оглашује се за међународни: Дунав од Улма, и сваки пловни део те речне мреже који природно служи као приступ к мору неколиким државама, са прелазом или без прелаза из једне лађе у другу, као и побочни канали и рукави саграђени било да удвоје или поправе делове речене речне мреже природно пловне, било да споје два дела природно пловна истога речног тока.

Споразум закључен међу обалским државама моћи ће проширити међународни режим на сваки део напред поменуте речне мреже који не би био обухваћен општом дефиницијом.

Чл. 220. — На путевима који су у претходном члану оглашени за међународне, са припадницима, добрима и заставама свих Сила поступаће се потпуно подједнако, тако да се неће чинити никакве разлике на штету припадника, добара и заставе које било Силе, између ових и припадника добара и заставе саме обалске државе или државе чији

припадници, добра и застава уживају највеће по-влашћење.

Чл. 221. — Бугарски бродови моћи ће вршити преносе редовним путничким и теретним саобраћајем, између пристаништа једне Силе савезничке или удружене само са нарочитом дозволом те Силе.

Бугарска се обвезује да одржи у користи Сила савезничких и удружених и њихових припадника све олакшице које су ови уживали у пристаништима бугарским пре рата.

Чл. 222. — Таксе које ће моћи бити различне на различним деловима реке моћи ће се наплаћивати од бродова који се служе пловним путем или његовим приступима кад год у каквој конвенцији у важности не постоји супротна одредба. Те таксе ће морати искључиво имати за циљ да правично покрију расходе око одржавања пловности реке или поправке њене и њених приступа или да служе на издатке учињене у интересу пловидбе, Тарифа њихова ће се израчунати према тим трошковима и објавити у пристаништима. Таксе ће тако бити установљене да не изазивају потребу подробног прегледа товара, осем ако се не подозрева иступ или превара.

Чл. 223. — Транзит путника, бродова и робе вршиће се саобразно општим условима утврђеним у I Одељку.

Кад обе обале једне међународне реке чине саставни део исте државе, роба у транзиту моћи ће се ставити под печате или под чување царинских стражара. Кад река тече границом, роба и путници у транзиту биће ослобођени сваке царинске формал-

ности; утовар и истовар робе као и укрцавање и искрцавање путника моћи ће се вршити само у пристаништима која буде означила обалска држава.

Чл. 224. — На току напред поменутих пловних путева као и на њиховом ушћу неће се моћи наплаћивати никаква друга такса осем оних које су у овом Делу уговора предвиђене.

Ова одредба неће спречавати обалске државе да установе царине, месну трошарину или таксе на потрошњу, или да заведу умерене и за све подједнаке таксе које ће се наплаћивати у пристаништима, по објављеним тарифама, а за употребу чекрка, елеватора, кејова, магацина и осталих сличних инсталација.

Чл. 225. — У недостатку нарочите организације која би се односила на извршење радова око одржавања и поправке међународног дела једне пловне речне мреже, свака обалска држава ће бити дужна да предузме, колико је потребно, нужне мере да се отклоне све сметње или опасности по пловидбу и да се осигура одржање пловидбе у добром стању.

Ако једна држава пропусти да испуни ову обавезу, свака обалска држава или држава која је заступљена у Међународној Комисији моћи ће се против тога жалити Суду који Друштво Народа буде установило у том циљу.

Чл. 226. — На исти начин ће се поступити у случају да једна обалска држава предузме радове који могу нашкодити пловидби у међународном делу. Суд, означен у претходном члану, моћи ће прописати обуставу или престанак тих радова, водећи

рачуна у својим одлукама о правима на наводњавање, на водену снагу, на риболов и о другим националним интересима који ће, ако се о томе споразумеју све обалске државе или све државе заступљене у Међународној Комисији, имати првенство над потребама пловидбе.

Обраћање Суду Друштва Народа није суспензивно.

Чл. 227. — Режим формулисан напред у члановима 220 и 222 до 226 замениће се оним који буде установљен једном општом конвенцијом; ту конвенцију о пловним путевима чији ће она међународни карактер признати, донеће Силе савезничке и удружене а потврдиће Друштво Народа. Та ће се конвенција нарочито моћи применити на целу дунавску мрежу напред поменути или на један њен део, као и на друге елементе те речне мреже који би могли бити у њој обухваћени према једној општој дефиницији.

Собразно одредбама члана 248, Бугарска се обавезује да приступи поменутој општој конвенцији.

Чл. 228. — Бугарска ће уступити заинтересованим Силама савезничким и удруженим, најдаље у року од три месеца по саопштењу које о томе буде учињено, један део реморкера и бродова који буду остали протоколирани у пристаништима речних мрежа назначених у члану 219, пошто се изузму лађе намењене за повраћаје или накнаду. Бугарска ће такође уступити сваковрсно материјал потребан заинтересованим силама савезничким и друженим за искоришћавање те мреже.

Број реморкера и лађа и количину материјала који се имају уступити као и њихову поделу одре-

диће један или више изборних судија које ће означити Сједињене Америчке Државе. Судије ће при томе водити рачуна о оправданим потребама заинтересованих страна и узеће нарочито за основу пловидбени промет за последних пет година које су претходиле рату.

Сви уступљени бродови морају бити снабдевени својим прибором и машинеријом, бити у исправном стању, способни за пренос робе и изабрани међу најдоцније саграђеним.

Када ради уступања предвиђених у овом члану буде потребно стицање својине коју је 15 октобра 1918 или после тог датума имало једно приватно лице, изборни судија или судије одредиће права некадашњих сопственика као и износ накнаде која се има платити реченим сопственицима, и, у сваком посебном случају, начин на који ће се та накнада исплатити. Ако изборни судија или судије нађу да све или део те накнаде треба да припадне непосредно или посредно Силама које имају давати накнаде, они ће одредити суму која ће се на том основу ставити на одужење речених држава.

У колико се тиче Дунава, предаће се одлуци изборног судије или судија напред поменутих сва питања која се односе на сталну поделу бродова око чије својине или држављанства буде постојао спор између држава и на услове те поделе.

До коначне поделе, надзор над тим бродовима поверава се комисији састављеној од представника Сједињених Америчких Држава, Британске Царевине, Француске и Италије. Та ће комисија предузети привремене мере које су потребне да се у општем интересу обезбеди преко које било локалне организације експлоатација тих бродова или ће, ако то не

могне бити, она узети експлоатацију у своје руке не утичући тиме на коначну поделу.

Та привремена експлоатација ће се поставити колико је могуће на трговачке основе, и чисти приходи које речена комисија наплати за давање бродова под кирију употребиће се на начин који ће означити Комисија за накнаду штета.

2. Нарочите одредбе за Дунав.

Чл. 229. — Дунавска Европска Комисија понова ће вршити власт коју је имала пре рата. Али привремено ће састављати ту комисију једино представници Велике Британије, Француске, Италије и Румуније.

Чл. 230. — Од тачке где престаје надлежност Европске Комисије, дунавска мрежа, назначена у члану 219 биће стављена под управу једне Међународне Комисије овако састављене :

2 представника немачких обалских држава ;
по 1 представник сваке друге обалске државе ;
по 1 представник сваке од необалских држава које ће у будуће бити заступљене у Дунавској Европској Комисији.

И ако неки од тих представника не могу бити назначени у тренутку ступања у важност овог уговора, одлуке Комисије биће ипак пуноважне.

Чл. 231. — Међународна Комисија предвиђена у преходном члану састаће се чим буде било могуће по ступању у важност овог уговора и привремено ће узети на себе управу реке саобразно одредбама чланова 220 и 222 да 226, све док оне Силе које савезничке и удружене Силе одредиле буду не утврде коначни статут Дунава.

Та Међународна Комисија доносиће одлуке већином гласова. Свака земља ће одредити и плаћати плату свог комесара.

Сваки дефицит који би се појавио у административним трошковима Међународне Комисије сносиће за сад равномерно државе заступљене у комисији.

Комисији ће се нарочито поверити да уреди давање дозвола пилотима, трошкове пилотаже и да води надзор над службом пилота.

Чл. 232. — Бугарска се обвезује да прими режим који ће за Дунав установити једна конференција Сила, означених од савезничких и удружених Сила ; та конференција, којој ће моћи присуствовати представници Бугарске, састаће се у року од године дана по ступању у важност овог уговора.

Чл. 233. — Учињен је крај мандату датом чланом 57 Берлинског Уговора од 13 јула 1878 Аустро-Угарској, а који је ова уступила Угарској, за извршење радова на Ђердапу. Комисија, којој је поверена управа тог дела реке, решаваће о регулисању рачуна, с резервом финансијских одредаба овог уговора. Таксе које би могле бити потребне не може ни у ком случају наплаћивати Угарска.

Чл. 234. — У случају да Држава Чехо-Словачка, Држава Срба-Хрвата-Словенаца или Румунија предузму, по овлашћењу или на основу мандата Међународне Комисије, радове на прилагођавању, поправљању корита, баражу или друге које на једном делу речне мреже који чини границу, тим државама ће се дати на противној обали као и на делу корита који је ван њихове територије све потребне олакшице за проучавање, вршење и одржавање радова.

Чл. 235. — Бугарска ће бити дужна да изврши према Дунавској Европској Комисији све повраћаје и накнаде за штету коју је за време рата претрпела та комисија.

Одељак трећи. Железнице.

Глава прва. Клаузуле о међународним превозима.

Чл. 236. — Роба која долази са територија Сила савезничких и удружених а упућена је у Бугарску, као и роба у транзиту кроз Бугарску, а која долази са територија савезничких и удружених Сила, или је упућена у њих користиће се пуноправно на бугарским железницама, у погледу такса које имају да се наплате (водећи рачуна о свима премијама и повраћајима таксе), олакшица и у сваком другом погледу најповољнијим режимом који се буде примењивао на робу исте природе преношену на којој било бугарској прузи, било у унутрашњем промету, било у извозу, увозу или транзиту, под сличним преносним условима, нарочито односно дужине пута. Исто ће се правило применити, на захтев једне или више Сила савезничких и удружених, на робу коју поименично назначе те Силе, која долази из Бугарске а упућена је у њихове територије.

Међународне тарифе, установљене по стопама предвиђеним у претходној алинеји и у којима ће се налазити и директни путни листови, мораће се завести чим то буде од Бугарске затражила једна Сила савезничка или удружена.

Чл. 237. — Од ступања у важност овог уговора, Високе Стране уговорнице обновиће, у колико се на њих односе и са резервама означеним у другом пара-

графу овога члана, конвенције и погодбе потписане у Берну 14 октобра 1890, 20 септембра 1893, 16 јула 1895, 16 јуна 1898 и 19. септембра 1906 о преносу робе железничким пругама.

Ако у року од пет година по ступању у важност овог уговора буде закључена нова конвенција о преносу путника, пртљага и робе на железницама, која ће заменити конвенцију потписану у Берну 14 октобра 1890 и доцније њене допуне напред поменуте, та нова конвенција као и накнадни услови којима се регулишу међународни преноси железничким пругама а који се на њој буду оснивали, везиваће Бугарску чак и ако та Сила одрече да узме учешћа у изради конвенције. Бугарска ће се придржавати одредаба Бернске конвенције и њених допуна напред поменутих као и накнадних услова.

Чл. 238. — Бугарска ће бити дужна да сарађује на установљењу службе путника и пртљага са директним картама, које од ње затраже једна или неколико Сила савезничких и удружених да би се осигурале железницама међусобне везе тих Сила или везе тих Сила са свима другим земљама у транзиту преко бугарске територије; Бугарска ће нарочито бити дужна у том циљу да прими возове и кола који долазе са територија Сила савезничких и удружених и да их отпрати бар оноликом истом брзином какву имају њени најбржи возови за велике даљине на тим истим пругама. Цене које се примењују на те директне службе не могу ни у ком случају бити веће од цена које се на истим пругама наплаћују за унутрашње бугарске службе извршене под истим погодбама брзине и удобности.

Тарифе које се имају применити, под истим условима брзине и удобности, на преносе емиграната

по бугарским железницама, емиграната који су упућени у пристаништа Сила савезничких и удружених или долазе из њих, неће никад моћи оснивати се на километарској такси већој од оне која се налази у најповољнијим тарифама, водећи рачуна о свима повластицама или повраћајима таксе, које на реченим железницама могу уживати емигранти упућени у која било друга пристаништа или који долазе из њих.

Чл. 239. — Бугарска се обавезује да не усвоји никакву техничку, фискалну или административну меру, као што су царински преглед, опште мере полицијске, санитарске или надзорне, а која би се односила само на директне службе предвиђене у претходном члану, или на преносе емиграната, који су упућени у пристаништа или долазе из пристаништа Сила савезничких и удружених и чија би последица била ометање или успоравање тих служби.

Чл. 240. — Кад се пренос врши делом железницом а делом унутрашњом пловидбом, са или без директног путног листа, претходне одредбе ће се примењивати на део пута који се прелази железницом.

Глава друга. Возни материјал.

Чл. 241. — Бугарска се обавезује да ће бугарски вагони бити снабдевени потребним направама :

1., да буду увршћени у теретне возове који саобраћају по пругама оних Сила савезничких и удружених које су потписале Бернску Конвенцију од 15 маја 1886, измењену 18 Маја 1907, не ометајући функционисање механичке кочнице, ако ова може бити усвојена у тим земљама у року од десет година по ступању у важност овог уговора ;

2., да се вагони тих Сила уврсте у све теретне возове који саобраћају на бугарским пругама.

Са возним материјалом Сила савезничких и удружених поступаће се на бугарским пругама онако исто као са бугарским материјалом у погледу саобраћаја, одржавања и оправака.

Глава трећа. Уступање железничких пруга.

Чл. 242. — С резервом посебних одредаба о уступању пристаништа, водених путева и железничких пруга на територијама пренесеним на основу овог уговора, као и финансијских одредаба о концесионарима и издавању пензија особљу, уступање железница ће се вршити под овим условима :

1., Радови и инсталације на свима железничким пругама предаће се у потпуности и у исправном стању;

2., Комисије вештака, које ће назначити Силе савезничке и удружене и у којима ће Бугарска бити заступљена, одредиће део који има да се преда од материјала који на тој мрежи постоји. Те комисије морају узети у обзир количину материјала протоколисаног на тим пругама по последњем инвентару пре 29. септембра 1918, дужину пруга, разумејући ту и помоћне пруге, природу и обим промета ; оне ће исто тако назначити које ће се локомотиве, кола и вагони уступити у сваком поједином случају, утврдиће услове њиховог пријема и донеће потребне привремене погодбе да се осигура њихова оправка у бугарским радионицама ;

3., Стокови помоћних материјала, покретности и алати предаће се под истим условима као и возни материјал.

Чл. 243. — Установљење свих нових граничних станица између Бугарске и граничних савезних

или удружених држава, као и експлоатација пруга између тих станица, регулисаће се погодбом која ће се закључити између заинтересованих железничких администрација. У случају да се те администрације не могу сложити око услова те погодбе, спорове ће расправљати комисије вештака образоване као што је напред речено.

Глава четврта. Прелазне одредбе.

Чл. 244. — Бугарска ће извршити упутства која јој буде дала у погледу транспорта једна власт која дела у име Сила савезничких и удружених:

1., За пренос трупа који се врше на основу овог уговора као и за пренос материјала, муниције и намирница за војску;

2., И привремено, за пренос намирница за извесне крајеве, за што брже васпостављење нормалних услова транспорта и за организацију поштанске и телеграфске службе.

Одељак четврти. Суђење спорова и ревизија сталних клаузула.

Чл. 245. — Спорови који могу понићи између заинтересованих Сила око тумачења и примене одредаба овога Дела уговора, расправиће се на начин који одреди Друштво Народа.

Чл. 246. — Друштво Народа моћи ће свакога тренутка предложити ревизију она два горња члана који се односе на један стални административни режим.

Чл. 247. — По истеку три године од ступања у важност овог уговора, Савет Друштва Народа моћи

ће свакога тренутка ревидирати одредбе чланова 212 до 218, 221, 236, 238 до 240.

Ако не буде те ревизије а по истеку рока предвиђеног у претходном параграфу, ни једна Сила савезничка и удружена не може се користити ни једном одредбом чланова напред побројаних, за један који било део својих територија за који реципроцитет не буде био дат. Савет Друштва Народа може продужити рок од три године у коме се не може захтевати реципроцитет.

Одељак пети. Посебна одредба.

Чл. 248. — Бугарска се обавезује да приступи свакој општој конвенцији о међународном уређењу транзита, пловних путева, пристаништа и железничких пруга, која буде закључена између Сила савезничких и удружених, с одобрењем Друштва Народа, у року од пет година од ступања у важност овог уговора; то приступање не може изменити посебне обавезе које су овим уговором наметнуте Бугарској у корист Сила савезничких и удружених.

Дванаести део. Рад.

Одељак први. Организација рада.

Пошто је Друштву Народа циљ да постави општи мир, а такав се мир може оснивати само на друштвеној правди;

Пошто постоје и такви услови рада који повлаче за велики број лица неправду, беду и оскудицу, што ствара такво незадовољство да су мир и општа хармонија доведени у опасност и пошто је прешно да се ти услови поправе: на пример у погледу уређења

часова рада, одређивања највеће мере трајања дана и недеље рада, врвовања радне снаге, борбе против незапослености; у погледу обезбеде такве наднице која ће осигурати пристојан живот, заштите радника против болести општих или професионалних и против несрећних случајева при раду, заштите деце, младића и жена, пензије старцима и инвалидима, одбране интереса оних радника који раде на страни, потврђења начела слободе синдикалне, организације професионалне и техничке наставе, и других сличних мера;

Пошто неусвајање од стране које било државе једног режима рада одишта човечног омета и напоре других држава вољних да у својим земљама поправе стање радника;

Високе Стране Уговорнице надахнуте осећањима правде и човечности као и жељом да осигурају трајан светски мир, сложиле су се у следећем:

Глава прва. Организација.

Чл. 249. — Оснива се једна стална организација чија је дужност да ради на остварењу програма изложеног у уводу.

Од почетка именовани чланови Друштва Народа биће и први чланови те организације, а у будуће чланство Друштва Народа повлачиће собом и чланство те организације.

Чл. 250. — Сталну организацију сачињаваће:

1., Једна општа конференција представника чланова;

2., Једна међународна канцеларија рада под управом Управног Савета предвиђеног у члану 255.

Чл. 251. — Општа конференција представника чланова сазиваће се сваки пут кад се потреба укаже а најмање једанпут годишње. Њу ће састављати по четири представника свакога члана, од којих ће двојица бити делегати Владе, а друга двојица ће представљати један послодавца а други раднике припаднике свакога члана.

Сваки делегат може имати уза се техничке саветнике чији број може бити највише два за сваки одвојен предмет увршћен у дневни ред сазива. Кад конференција има да претреса питања која се нарочито односе на жене, бар једно од лица означених као технички саветници мора бити жена.

Чланови се обавезују да делегате и техничке саветнике који не представљају Владу означе споразумно са професионалним организацијама које најпотпуније заступају било послодавце било раднике дотичне земље, под предпоставком да такве организације постоје.

Техничким саветницима биће дозвољено да узму реч само на захтев који учини делегат коме су придодати а по нарочитом одобрењу председника конференције; они не могу узети учешћа у гласању.

Један делегат може, писменим актом упућеним председнику, означити једнога свог техничког саветника као свог заменика, и тај заменик моћи ће у том својству узети учешћа у саветовању и у гласању.

Влада свакога члана саопштиће Међународној Канцеларији рада имена делегата и њихових техничких саветника.

Конференција ће оверити пуномоћија делегата и њихових техничких саветника; конференција може већином од две трећине гласова присутних делегата, одбити да прими свакога делегата или техничког

саветника за кога не сматра да је назначен саобразно овоме члану.

Чл. 252. — Сваки ће делегат имати право да поименично гласа о свима питањима која буду поднета конференцији.

У случају да један члан не буде назначио једнога од делегата који не представљају Владу а на које има право, други делегат који није представник Владе имаће право да узима учешћа у дебатама конференције, али неће имати право гласања.

У случају да конференција, на основу власти коју јој даје члан 251, одбије да прими једнога делегата, одредбе овог члана ће се применити као у случају кад речени делегат не буде био назначен.

Чл. 253. — Сазив Конференције биће у месту где је седиште Друштва Народа или ма у ком другом месту које конференција буде одредила, у ранијем свом сазиву, већином од две трећине гласова присутних делегата.

Чл. 254. — Међународна канцеларија рада установиће се у месту где је седиште Друштва Народа и биће саставни део установа Друштва.

Чл. 255. — Међународна канцеларија рада биће стављена под управу једног Управног Савета састављеног од двадесет и четири лица, која ће се наименовати према овим одредбама :

Управни Савет Међународне Канцеларије рада биће састављен на овај начин :

Дванаест лица која представљају Владе ;

Шест лица која бирају делегати на конференцији, представници послодаваца ;

Шест лица која бирају делегати на конференцији, представници чиновника и радника.

Од дванаест лица која представљају Владе, осам ће наименовати чланови чији је индустријски значај највећи а четири ће наименовати чланови које за то одреде делегати Влада на конференцији, с искључењем делегата напред поменутих осам чланова.

Савет Друштва Народа пресудиће могуће спорове око тога који су чланови чији је индустријски значај највећи.

Мандат чланова Управног Савета трајаће три године. Управни Савет може, с тим да Конференција затим одобри, регулисати начин на који ће попуњавати упражњена места, као и друга питања исте природе.

Управни Савет изабраће једнога свог члана за председника и израдиће своју уредбу. Он ће се састајати у времена која сам буде одредио. Нарочити сазив мора бити сваки пут кад најмање десет чланова Савета буду то писмено захтевали.

Чл. 256. — Један директор ће бити стављен на чело Међународне канцеларије рада ; њега ће назначити Управни Савет, од кога ће добијати и упутства, и према коме ће бити одговоран за добар рад канцеларије као и за извршење свих других задатака који му буду поверени.

Директор или његов заменик присуствоваће свима седницама Управног Савета.

Чл. 257. — Директор ће изабрати особље Међународне канцеларије рада. При томе избору треба гледати да лица буду разних народности, у колико год се то слаже са тежњом да се узму најбољи канди-

дати. Један извршан број тих лица треба да буду женске.

Чл. 258. — У функције Међународне канцеларије рада спадаће збирање и разашилане свих обавештења о међународном уређењу радничког стања и режима рада и, нарочито, проучавање питања која су предложена да се поднесу конференцији на дебатоване, у циљу закључења међународних конвенција, као и вршење свих нарочитих анкета које конференција нареди.

Канцеларија ће бити дужна да спреми дневни ред сазива конференције.

Она ће испунити, саобразно одредбама овога Дела овога уговора, све дужности које јој падну у део у погледу свих међународних спорова.

Она ће уређивати и издавати на француском, енглеском и сваком другом језику за који управни Савет нађе да је потребан, један периодичан гласник посвећен проучавању питања која се односе на индустрију и рад а која су од међународног интереса.

Она ће у опште, поврх функција означених у овом члану, имати све друге власти и функције које конференција нађе за умесно да јој да.

Чл. 259. — Она министарства чланова организације која се баве радничким питањима моћи ће општити непосредно са директором преко представника своје Владе у Управном Савету Међународне Канцеларије рада, или у одсуству тог представника, преко сваког другог чиновника правилно квалификованог за то и кога за то означиле заинтересована Влада.

Чл. 260. — Међународна Канцеларија рада може тражити сарадњу Главног Секретаријата Дру-

штва Народа у свима питањима у којима се та сарадња може дати.

Чл. 261. — Сваки члан ће платити трошкове пута и бављења својих делегата и њихових техничких саветника као и својих представника који узимају учешћа у сазивима конференције и Управног Савета.

Све остале трошкове Међународне Канцеларије рада, сазива конференције или сазива Управног Савета, накнадиће директору Главни Секретар Друштва Народа, из општег буџета Друштва.

Директор ће бити одговоран према Главном Секретару Друштва Народа за употребу сваког новца који му буде положен према одредбама овог члана.

Глава друга. Функционисање.

Чл. 262. — Управни Савет ће саставити дневни ред сазива конференције пошто буде размотрио све предлоге које учини Влада једнога члана или свака друга организација поменута у члану 251, у погледу предмета који треба да се уврсте у тај дневни ред.

Чл. 263. — Директор ће вршити дужност секретара Конференције и биће дужан да саопшти дневни ред сваког сазива, четири месеца пре почетка тог сазива, свакоме члану организације, и, преко њега, делегатима, који не представљају Владу, кад год су ти делегати назначени.

Чл. 264. — Влада свакога члана организације имаће право да спори стављање на дневни ред сазива једнога или више предвиђених предмета. Разлози који правдају то противљење морају бити објављени

у једном мемоару упућеном директору, који ће га саопштити члановима сталне организације.

Предмети којима се неко буде противио остаће ипак увршћени у дневни ред ако конференција тако одлучи већином од две трећине гласова присутних делегата.

Свако питање за које конференција одлучи, истом већином од две трећине, да мора бити разматрано (осем случајева предвиђених у претходној алинеји) биће стављено на дневни ред наредног сазива.

Чл. 265. — Конференција ће формулисати правила свога функционисања; она ће изабрати свога председника; она може наименовати комисије чија ће дужност бити да поднесу извештаје о свима питањима за која конференција сматра да треба да буду проучена.

У свима случајевима за које се нарочито не тражи у другим члановима овога Дела овога уговора јача већина, одлучиваће проста већина гласова присутних чланова конференције.

Никакво се питање не може сматрати за изгласано ако је број изражених гласова мањи од половине броја делегата присутних сазиву.

Чл. 266. — Конференција може придодати комисијама, које буде образовала, техничке саветнике, који ће имати само саветодавни а не и решавајући глас.

Чл. 267. — Ако се конференција изјасни за усвајање предлога који се односе на један предмет на дневном реду, она има да реши да ли ће ти предлози узети облик: а) једнога мишљења које ће се

поднети члановима на разматрање да би га привели у дело под видом државног закона, или иначе; б) или једнога пројекта међународне конвенције који ће чланови ратификовати.

У оба случаја, да конференција усвоји једно мишљење или један пројекат конвенције на завршном гласању, захтева се већина од две трећине гласова присутних делегата.

Састављајући једно мишљење или један пројекат конвенције чија ће примена бити општа, конференција се мора обзирати на земље у којима клима, непотпун развитак индустријске организације или друге особене прилике чине услове индустријске битно различне, и она ће саветовати измене које буде сматрала као потребне да се задовоље особене прилике тих земаља.

Председник конференције и директор потписаће један примерак мишљења или пројекта конвенције и депоноваће га у руке Главног Секретара Друштва Народа. Овај ће доставити свакоме члану организације једну оверену копију мишљења или пројекта конвенције.

Сваки члан се обавезује да у року од године дана од закључка сазива конференције (или ако је услед изузетних прилика немогуће то извршити у року од године дана, чим буде било могуће, али никад доцније од осамнаест месеци после закључења сазива Конференције) поднесе мишљење или пројекат конвенције власти или властима у чију надлежност предмет спада, у циљу да се претвори у закон или да се на основу његовом предузму друге мере.

Ако се тиче мишљења, чланови ће известити Главни Секретаријат о предузетим мерама.

Ако се тиче пројекта конвенције, члан који буде добио пристанак надлежних власти доставиће своју формалну ратификацију конвенције Главном Секретару и предузеће оне мере које буду потребне, да одредбе речене конвенције постану ефективне.

Ако једном мишљењу не следује законодавни акт или друге мере којима ће се то мишљење остварити, или ако један пројекат конвенције не наиђе на одобрење власти у чију надлежност предмет спада, члан неће бити подвргнут никаквој другој обавези.

Кад је држава савезна, и кад је власт те државе да приступи једној конвенцији о предметима који се односе на рад потчињена извесним ограничењима, Влада ће имати право да сматра пројекат конвенције на који се та ограничења примењују као просто мишљење, и одредбе овога члана у погледу мишљења примениће се у том случају.

Овај члан ће се тумачити саобразно овом начелу:

Ни у ком случају се неће тражити ни од једног члана, као последица чињенице да је конференција усвојила једно мишљење или један пројекат конвенције, да умањи заштиту коју његово законодавство већ даје радницима којих се то тиче.

Чл. 268. — Главни Секретар Друштва Народа увешће у протокол сваку конвенцију тако ратификовану, али конвенција ће везивати само оне чланове који су је ратификовали.

Чл. 269. — Сваки пројекат који у закључном гласању у начелу не буде добио већину од две трећине гласова присутних чланова може постати посебна конвенција између оних чланова сталне организације који желе да је потпишу.

Сваку посебну конвенцију такве природе заинтересоване Владе ће бити дужне да доставе Главном Секретаријату Друштва Народа, који ће се старати да се она уведе у протокол.

Чл. 270. — Сваки члан се обвезује да Међународној Канцеларији рада подноси годишње извештај о мерама које је предузео да би извршио конвенције којима је приступио. Ти извештаји ће имати облик који означи Управни Савет а у њима треба да буду сва ближа одређења која овај захтева. У првome сазиву конференције директор ће поднети извод тих извештаја.

Чл. 271. — Сваку жалбу коју упути Међународној Канцеларији рада једна професионална организација радничка или послодавачка а по којој један ноји било члан није обезбедио на довољан начин извршење конвенције коју је примио, Управни Савет може упутити Влади окривљеној, и та Влада може бити позвана да у жалби учини изјаву коју буде сматрала као умесну.

Чл. 272. — Ако у довољном року не стигне никаква изјава од Владе против које је жалба, или ако примљена изјава не задовољава Управни Савет, овај ће имати право да изнесе на јавност примљену жалбу, а по потреби и дани одговор.

Чл. 273. — Сваки члан може поднети Међународној Канцеларији рада жалбу против другог члана који по његовом мишљењу не обезбеђује на довољан начин извршење једне конвенције коју су и један и други ратификовали на основу претходних чланова.

Управни Савет може, ако сматра за умесно, и пре него што преда ствар једној анкетној комисији, по ниже означеном поступку, доћи у везу са Владом против које је жалба, на начин означен у члану 271.

Ако Управни Савет не сматра за потребно да жалбу достави Влади против које је она упућена, или ако никакав одговор који би задовољио Управни Савет не буде примљен у довољном року после саопштења жалбе, Савет може подстаћи образовање једне анкетне комисије која ће имати за задатак да проучи предмет жалбе и да о томе поднесе извештај.

Савет може исто тако поступити било из сопствене иницијативе било услед жалбе једног делегата при конференцији.

Кад једно питање, покренуто на основу члана 272 или 273, дође пред Управни Савет, Влада против које је жалба, ако већ нема свог представника у Управном Савету, имаће право да означи једнога делегата који ће узети учешћа у дебатама Савета по том питању. Датум за који је дебата заказана саопштиће се благовремено Влади против које је жалба.

Чл. 274. — Анкетна комисија ће се образовати на овај начин :

Сваки члан се обавезује да означи, у року од шест месеци по ступању у важност овог уговора, три лица надлежна за индустријска питања, од којих ће прво представљати послодавце, друго раднике а треће ће бити независно и од једних и од других. Скуп тих лица саставиће листу са које ће се изабрати чланови анкетне комисије.

Управни Савет ће имати право да овери квалификације речених лица и да одбије, већином од две трећине гласова присутних делегата, она лица

чије квалификације не одговарају одредбама овога члана.

На захтев Управног Савета, Главни Секретар Друштва Народа означиће три лица изабрата по једно из сваке категорије са листе састављене за анкетну комисију и означиће такође које ће од та три лица бити председник те комисије. Ниједно од та три тако означена лица не може зависити од једнога члана организације који је у жалби непосредно заинтересован.

Чл. 275. — У случају да једна жалба буде упућена на основу члана 273 једној анкетној комисији сваки члан организације, био он или не непосредно заинтересован у питању, обавезује се да стави на расположење комисији свако обавештење које има везе са предметом жалбе а налази се у његовим рукама.

Чл. 276. — Пошто дубље испита жалбу, анкетна комисија саставиће један извештај у који ће унети своје констатације о свима тачкама помоћу којих ће се моћи одредити домаћај спора, као и савете које мисли да треба формулисати у погледу потребних мера у циљу да се да задовољење Влади која се жали и у погледу рокова у којима би се те мере имале предузети.

У том ће се извештају, ако је потребно, означити и оне економске санкције против Владе погођене жалбом које комисија буде сматрала као умесне и за које јој изгледа оправдано да их друге Владе примене.

Чл. 277. — Главни Секретар Друштва Народа саопштиће извештај анкетне комисије свакој Влади која

је у спору заинтересована и побринуће се да се тај извештај објави.

Свака заинтересована Влада дужна је известити Главнога Секретара Друштва Народа у року од једног месеца, да ли усваја или не савете који се налазе у извештају комисије и, у случају да их не усвоји, да ли жели изнети спор пред Стални Међународни Суд Друштва Народа.

Чл. 278. — У случају да један члан организације не предузме, односно једног мишљења или једног пројекта конвенције, мере прописане у члану 267, сваки други члан имаће право да се на то жали Сталноме Међународном Суду.

Чл. 279. — Неће се моћи апеловати против одлуке Сталнога Међународног Суда односно једне жалбе или једног питања, које му је поднето на основу члана 277 или 278.

Чл. 280. — Стални Међународни Суд може потврдити, изменити или поништити могуће закључке или савете анкетне комисије; Суд је дужан, кад је то потребно, да означи економске санкције које му изгледају умесне против Владе која је крива и за које му изгледа оправдано да их друге Владе примене.

Чл. 281. — Ако се који било члан организације не придржава у прописаном року савета које евентуално буде садржао било извештај анкетне комисије, било одлука Сталнога Међународног Суда, сваки други члан може применити према том члану економске санкције које се према извештају комисије или одлуци Суда могу у том случају применити.

Чл. 282. — Влада која је крива може свакога тренутка известити Управни Савет да је предузела потребне мере да поступи било по саветима анкетне комисије било по оним које садрже одлуке Сталнога Међународног Суда, и може захтевати од Управног Савета да изради да Главни Секретар Друштва Народа образује једну анкетну комисију чија ће бити дужност да провери изјаве Владине. У том случају ће се применити одредбе чланова 274, 275, 276, 277, 279 и 280, и ако су извештај анкетне комисије или одлука Сталног Суда повољни по Владу која је била крива, остале Владе ће бити дужне да олмах повуку натраг економске мере које буду пред () против речене Владе.

Глава трећа. Општи прописи

Чл. 283. — Чланови организације се обавезују да примењују конвенције које буду примили, према одредбама овога Дела овога уговора, на своје колоније или поседе и на оне своје протекторате који се не управљају потпуно самостално, и то под овим резервама :

1. Да месне околности не чине немогућом примену конвенције.

2. Да се измене које би биле потребне да се конвенција прилагоди месним околностима могу унети у конвенцију.

Сваки члан организације биће дужан да саопшти Међународној Канцеларији рада одлуку коју намерава донети у погледу сваке своје колоније или поседа или свакога свог протектората који се не управљају потпуно самостално.

Чл. 284. — Измене овога дела овога уговора, које конференција буде усвојила већином од две

трећине гласова присутних делегата, добиће извршну силу кад их буду ратификовале државе, чији представници састављају Савет Друштва Народа, и три четвртине чланова организације.

Чл. 285. — Сва питања или тешкоће који се односе на тумачење овога Дела овога уговора, и конвенције које буду чланови закључили доцније на његовом основу, биће поднети на оцену Сталном Међународном Суду.

Глава четврта. Прелазне мере.

Чл. 286. — Први сазив конференције биће у месецу октобру 1919. Место и дневни ред сазива утврђени су у приложеном Додатку.

За позиве и организацију тог првог сазива стараће се Влада која је за то означена у реченом Додатку. За спремање докумената, Влади ће се придодати једна међународна комисија чији ће се чланови назначити у истом Додатку.

Трошкови тог првог сазива и сваког доцнијег сазива до тренутка када се потребни кредити буду могли унети у буџет Друштва Народа, изузимајући путне трошкове делегата и техничких саветника, разделиће се на чланове организације, у размерама које су постављене за Међународну Канцеларију Светског Поштанског Савеза.

Чл. 287. — Док се не буде конституисало Друштво Народа, сва саопштења која би требало да се упуте на основу претходних чланова Главном Секретару Друштва, биће на чувању код директора Међународне Канцеларије рада, који ће о њима известити Главног Секретара.

Чл. 288. — Докле се не створи стални Међународни Суд, спорови који треба да му буду предати на суђење на основу овога Дела уговора биће упућени једном суду састављеном од три лица која ће назначити Савет Друштва Народа.

Додатак.

Први Сазив Конференције Рада, 1919.

Место у коме ће се конференција одржати биће Вашингтон.

Влада Сједињених Америчких Држава биће умовљена да сазове конференцију.

Међународни одбор за организацију биће састављен од седам лица која ће назначити Владе Сједињених Америчких Држава, Велике Британије, Француске, Италије, Јапана, Белгије и Швајцарске. Одбор може, ако сматра за потребно, да позове друге чланове организације да буду у њему заступљени.

Дневни ред биће овај :

1. Примена начела осмочасовног дана и недеље од 48 часова ;

2. Питања о начинима на које ће се предупредити незапосленост и ублажити њене последице ;

3. Употреба жена :

a) пре или после порођаја (то обухвата и питање о накнади за материнство) ;

b) ноћу ;

a) у нездравим радовима ;

4. Употреба деце :

a) године од којих ће се узимати на рад ;

b) ноћни радови ;

a) нездрави радови ;

5. Проширење и примена међународних конвенција усвојених у Берну 1906, којима се забрањује ноћни рад жена запослених у индустрији и употреба белог (жутог) фосфора у изради палидрваца.

Одељак други. Општа начела.

Чл. 289. — Високе Стране Уговорнице слажу се у томе да је физичко, морално и интелектуално

благостање радника на надници од битне важности у међународном погледу, и зато су установиле, да би достигле тај узвишени циљ, сталну организацију предвиђену у одељку I и здружену са организацијом Друштва Народа.

Оне се слажу у томе да разлике у клими, обичајима и навикама, економском опортунитету и индустријској традицији чине да је тешко достићи одмах апсолутну једнообразност у условима рада. Али убеђене да рад не треба сматрати просто као један трговачки предмет, оне држе да има метода и начела за регулисање услова рада које би све индустријске заједнице требало да се труде да примене, у колико то дозволе нарочите прилике, у којима се оне могу наћи.

Међу тим методама и начелима, ови изгледају Високим Странама Уговорницама од нарочитог значаја, и њихова је примена неодложна :

1., Главно начело напред изражено, да рад не треба просто сматрати као робу или као трговачки предмет.

2. Право удруживања у свима циљевима који нису противни законима, како за надничаре тако и за послодавце.

3. Плаћање радницима наднице која ће им осигурати пристојан живот, онакав какав се сматра за пристојан у њиховом времену и њиховој земљи.

4. Усвајање осмочасовног дана или недеље од четрдесет осам часова као циља који треба достићи свуда где још није остварен.

5. Усвајање недељног одмора од најмање двадесет и четири часа који би требало да обухвати недељу, сваки пут кад је то могуће.

6. Укидање децјег рада и обавеза да се раду омладине оба пола поставе потребна ограничења,

да би се омладини омогућило да продужи своје васпитање и да осигура своје физичко развијање.

7. Начело једнаке наднице, без разлике пола, за рад једнаке вредности.

8. Правила донета у свакој земљи у погледу услова рада треба да осигурају правично економско поступање према свима радницима који су настањени у земљи саобразно законима.

9. Свака држава биће дужна да организује једну инспекциону службу у којој ће бити и жене, да би осигурала примену закона и уредаба о заштити радника.

Не објављујући ова начела и метода као потпуне или коначне, Високе Стране Уговорнице су мишљења да они могу руководити политику Друштва Народа ; и ако их усвоје индустријске заједнице које су чланови Друштва Народа, и ако их у пракси одржи неповређене један нарочито за то спремљен кадар инспектора, они ће неоцењено благотворно утицати у свету на оне који наднице.

Тринаести део. Разне клаузуле.

Чл. 290. — Бугарска се обавезује да ће признати и усвојити уговоре које су закључиле или ће закључити Силе савезничке и удружене или извесне од њих са сваком другом Силом односно трговине с оружјем и спиритуозним пићима и односно других питања којима се баве општи акти Берлински од 26 фебруара 1885 и Бриселски од 2 јула 1890 као и конвенције које су те акте допуниле или измениле.

Чл. 291. — Високе Стране Уговорнице, признајући гаранције углављене у корист Швајцарске уговорама од 1815, и нарочито актом од 20 новембра 1815,

гарантије које значе међународне обавезе у циљу одржавања мира, констатује међутим да одредбе тих уговора и конвенција, декларација и осталих допунских аката, који се односе на неутрализовану зону Савоје, онакву каква је одређена алинејом 1. члана 92. Закључног Акта Бечког Конгреса и алинејом 2. члана 3. Париског Уговора од 20 новембра 1815, не одговарају више садашњем стању. Према томе Високе Стране Уговорнице примају к знању споразум, који је постигнут између Владе Француске и Владе Швајцарске о укидању одредаба, које се односе на ту зону. Те одредбе јесу и остају укинуте.

Високе Стране Уговорнице исто тако признају да одредбе уговора од 1815 и осталих допунских аката, које се односе на слободне зоне Горње Савоје и краја Жекс не одговарају више садашњем стању и да је на Француској и Швајцарској, да међу собом и заједничким споразумом одреде режим тих територија, под условима које сматрају као погодне за обе земље.

Додатак.

I. Швајцарско Савезно Веће известило је Француску Владу на дан 5 маја 1919 да је разгледало у духу непромењеног и искреног пријатељства одредбу члана 435 услова мира које су Немачкој поднеле Силе савезничке и удружене, и да је доста сретно што је дошло до закључка да му је могуће пристати на ту одредбу, под овим примедбама и са резервама:

1. Неутрализована зона Горње Савоје:

а) Разуме се, докле год Федералне Коморе не буду ратификовале споразум углављен између двеју Влада о укидању одредаба које се односе на неутрализовану зону Савоје, да неће ничега коначно бити у том питању, ни с једне ни с друге стране.

б) Пристанак који је Швајцарска Влада дала да се укину горе поменуте одредбе претпоставља, саобразно усвојеном тексту, признање гаранција фор-

мулисаних у корист Швајцарске уговорима од 1815 а нарочито декларацијом од 20 новембра 1815.

а) Споразум између Влада Француске и Швајцарске о укидању горе поменутих одредаба сматраће се као пуноважан само ако уговор о миру садржи члан онакав каква је био редигован. Осем тога, стране које су уговориле мир биће дужне да раде на добијању пристанка Сила потписница уговора од 1815 и декларације од 20 новембра 1815 а које нису потписнице садашњег уговора о миру.

2. Слободна зона Горње Савоје и краја Жекс.

а) Савезно Веће изјављује, да чини најизречније резерве у колико се тиче тумачења, које се има дати декларацији назначеној у последњој алинеји горњег члана, који ће се уврстити у уговор о миру, и где се каже да »одредбе уговора од 1815 и осталих аката, које се односе на слободне зоне Горње Савоје и краја Жекс, не одговарају више садашњем стању«. Савезно Веће не би заиста хтелo да се из његовог приступања овој редакцији могне извести закључак да би оно пристало на укидање једне установе чији је циљ да суседним покрајинама пружи корист једног специјалног режима подешеног према њиховом географском и економском положају и који се показао као добар. По мишљењу Савезног Већа, не циља се на измену царинске структуре зоне, онакве каква је била установљена горепоменутих уговорима, већ једино на регулисање услова размене међу заинтересованим покрајинама, на начин сходнији садашњим економским приликама. Савезно Веће је дошло на претходне примедбе читајући пројекат конвенције о будућој конституцији зоне, који се налази приложен ноти Француске Владе од 26. априла. Чинећи напред поменуте резерве, Савезно Веће изјављује да је спремно да размотри у најпријатељскијем духу све предлоге, које Француска Влада буде сматрала за умесно да му учини у овом питању.

б) Усвојено је, да ће одредбе уговора од 1815 и осталих допунских аката, које се односе на слободне зоне, остати у важности до тренутка, кад се нова погодба буде закључила између Швајцарске и Француске ради одређења режима тих територија.

II. Француска Влада је упутила Швајцарској Влади 18 маја 1919 ову ноту, као одговор на саопштење изнето у претходном параграфу:

Нотом од 5 маја ове године, Швајцарско Посланство у Паризу благоизволело је саопштити Влади Француске Републике пристанак Савезне Владе на пројекат члана, који има да се унесе у уговор о миру између Владе савезничких и удружених, с једне, и Немачке, с друге стране.

Француска Влада је врло радо примила к знању споразум тако постигнут, и на њен захтев пројекат поменутог члана који су Владе савезничке и удружене усвојиле, увршћен је под бр. 435 у услове мира поднете немачким пуномоћницима.

Швајцарска Влада је у својој ноти од 5 маја формулисала у овом питању разне примедбе и резерве.

У колико се тиче оних примедба које се односе на слободне зоне Горње Савоје и краја Жекс, Француска Влада има част скренути пажњу на то да је одредба која се налази у последњој алинеји члана 435 такве јасноће, да никаква сумња не може постојати у погледу њеног домаћаја, а нарочито у погледу незаинтересованости других Сила сем Француске и Швајцарске у овом питању, незаинтересованости коју та одредба у будуће претпоставља.

У колико се ње тиче, Влада Републике, трудећи се да бди над интересима француских територија које су у питању, и руководећи се њиховим особеним положајем, не губи из вида корисност да им се осигура пригодан царински режим и да се на начин који боље одговара садашњим околностима уреди услови размена између тих територија и суседних територија швајцарских водећи рачуна при томе о узајамним интересима.

По себи се разуме да се тиме ни у колико не може повредити право Француске да у тој области постави своју царинску линију на својој политичкој граници, као што је већ случај на осталим деловима њених територијалних граница, и као што је сама Швајцарска одавно поступила на својим границама у тој области.

Поводом тога, Влада Републике врло радо прима к знању пријатељско расположење у коме Швајцарска Влада изјављује да је готова да размотри све француске предлоге учињене да се дође до погодбе, којом ће се заменити садашњи режим речених слободних зона, а које Француска Влада мисли формулисати у истом таквом пријатељском духу.

Поред тога Француска Влада не сумња да привремено одржавање у снази режима од 1815, у погледу слободних зона, поменутог у тој алинеји ноте Швајцарског Посланства од 5 маја, чији је разлог очевидно да се ублажи прелаз од садашњег режима ка режиму конвенционалном, неће ни на који начин изазвати одлагање установљења новог режима, чију потребу обе Владе увиђају. Иста примедба се чини и на ратификацију Федералних Комора предвиђену у алинеји а) тачке 1. Швајцарске ноте од 5. маја, под насловом »нетуралисана зона Горње Савоје«.

Чл. 292. — Високе Стране Уговорнице изјављују да су примиле к знању уговор који је потписала Влада Француске Републике 17. јула 1918 са Његовом Светлости Кнезом од Монака, којим се одређују односи Француске са Кнежевином.

Чл. 293. — Високе Стране Уговорнице су се сложили да у одсуству доцнијих противних одредаба, председник сваке комисије установљене овим уговором имаће право да по други пут гласа у случају равне поделе гласова.

Чл. 294. — Силе савезничке и удружене саглашују се да имања црквених хришћанских мисија које су удружења или лица бугарска издржавала на територијама Сила савезничких и удружених или на територијама које су њиховим Владама поверене саобразно овом уговору, разумејући ту и имања трговачких друштава чија је добит намењена издржавању мисија, и даље остану намењена мисијама. Да би се обезбедило правилно извршење ове обавезе, савезничке и удружене Владе предаће речена имања управним одборима, које ће Владе именовати или потврдити и чији ће чланови бити исте вероисповести као и мисија којим имањем управљају.

Савезничке и удружене Владе, продужујући вршење пуног надзора над лицима која управљају тим мисијама, обезбедиће интересе тих мисија,

Примајући к знању претходне обавезе, Бугарска изјављује да прима све погодбе закључене или које ће се закључити између заинтересованих Влада савезничких и удружених ради испуњења циља речених мисија или трговачких друштава и да се одриче свих потраживања од њих.

Чл. 295. — С резервом одредаба овог уговора, Бугарска се обавезује да не поднесе ни непосредно ни посредно, против иједне од Сила савезничких и удружених, потписница овог уговора, никакву новчану тражбину на основу чињеница које су претходиле ступању у важност овог уговора.

Ова одредба ће важити као потпуно и коначно одрицање свих тражбина те врсте и те су тражбине овим угашене, ма ко био у њима заинтересован.

Чл. 296. — Бугарска усваја и признаје као пуноважне и обавезне све одлуке и наредбе које се односе на бугарске бродове и на бугарску робу, као и све одлуке и наредбе о плаћању трошкова, које је донео ма који ратни суд за заробљене лађе Сила савезничких и удружених; Бугарска се обавезује да у погледу тих одлука или наредаба не подноси никакву тражбину у име својих држављана.

Силе савезничке и удружене резервишу себи право да размотре, под условима које буду одредиле, одлуке и наредбе бугарских судова у питањима заробљених лађа, било да се те одлуке и наредбе односе на права својине припадника речених Сила било да се односе на права неутралних припадника. Бугарска се обавезује да преда копије свих а-

ката тих спорова, разумејући ту и донете одлуке и наредбе, као и да усвоји и изврши оно што јој се буде препоручило после поменутог разматрања спорова.

Да би се свели на најмању меру губитци проузроковани у току рата потапањем лађа и товара, и да би се олакшало повраћање сопственицима лађа и товара који се могу спасти као и регулисање приватних потраживања у том погледу, бугарска Влада се обавезује да да сва обавештења којима располаже и која би могла бити од користи Силама савезничким и удруженим или њиховим припадницима, а односе се на лађе које су бугарске поморске снаге потопиле или оштетиле за време непријатељства.

Овај уговор, редигован на француском, енглеском и талијанском биће ратификован. У случају разилажења, биће меродаван француски текст, изузимајући I део (Пакт Друштва Народа) и два наести део (Рад) у којима ће француски и енглески текст бити подједнако меродавни.

Ратификације ће се депоновати у Паризу што пре буде било могуће.

Оне Силе, чијих је Влада седиште ван Европе, моћи ће да се ограниче на то да саопште Влади Француске Републике, преко свога дипломатског представника у Паризу, да су уговор ратификовале, и у том случају биће дужне да предаду акт ратификације који буду могле то учинити.

Први протокол депоа ратификација саставиће се чим уговор буду ратификовале Бугарска, с једне стране, и три Главних савезничких и удружених Сила, с друге стране.

Од самог дана тог првог протокола, уговор ће ступити у важност између Високих Страна Уговор-

ница које су га на тај начин ратификовале. Тај ће дан бити дан ступања у важност за рачунање свих рокова предвиђених овим уговором.

У сваком другом погледу, уговор ће за сваку Силу ступити у важност онога дана кад она буде депоновала акт своје ратификације.

Француска Влада ће предати свима Силама потписницима један оверен препис протокола о депоновању ратификација.

У потврду овога, напред поменути пуномоћници потписали су овај уговор.

Рађено у Неји-на-Сени, двадесет седмога новембра хиљаду девет стотина деветнаесте године, у једном једином примерку, који ће остати на чувању у архивама Владе Француске Републике и чији ће се оверени преписи предати свакој од Сила потписница.

ПРОТОКОЛ

Да би се ближе одредили услови под којима ће се морати извршити извесне клаузуле уговора потписаног на данашњи дан, *Високе Стране Уговорнице* су се споразумеле да :

1. Списак лица која ће, саобразно члану 118 алинеја 2. Бугарска морати издати Силама савезничким и удруженим, буде упућен бугарској Влади у месецу који следује ступању у важност уговора ;

2. Отвориће се истрага против лица која буду учинила кривична дела при ликвидацији бугарских добара, и Силе савезничке и удружене примиће обавештења и доказе које им бугарска Влада могне прибавити у том погледу.

Рађено на француском, енглеском и талијанском, с тим да у случају неслагања француски текст буде меродаван, у Неји-на-Сени двадесет седмог новембра хиљаду девет стотина деветнаесте године.

ПОСТУПАК

мешовитог изборног суда

Састављеног од Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Бугарске према чл. 188. Хејскога Уговора о миру.

1. Рад суда.

Чл. 1. — *Састав.* Суд се састоји из председника и двојице изабраних судија, одређених сходно члану 188 Хејског Уговора о Миру. Он одлучује већином гласова.

Чл. 2. — *Језик.* Службени језик суда је француски.

Ипак, по заједничком пристанку странака моћи ће се употребити немачки језик за писање процесних аката и при усменој одбрани пред судом. Овај пристанак сматраће се да постоји, кад тужба или ма који процесни акт буде написан немачким језиком, а друга странка не би у току две недеље тражила употребу француског језика.

Чл. 3. — *Секретаријат.* Секретаријат се налази у Женеви, Corraterie 22.

Чл. 4. — *Место седница.* Седнице суда биће по правилу у Бечу I, Schmerlingplatz 10. (Palais de Justice). Међутим председник задржава право да у сваком поједином случају слободно одреди место седница (Уговор о миру, чл. 188 додатак § 9).

Чл. 5. — *Достављања.* Достављања, саопштења и позиви суда чине се препорученим писмом секретаријата на повратни рецепис о пријему.

II. Пуномоћници странака.

Чл. 6. — *Заступништво странака.* Странке морају бити заступљене пуномоћницима, али суд има права захтевати у свако доба да странка лично предстане.

Остају у снази одредбе члана 8. о заступању од стране државног заступника.

Чл. 7. — *Избор пуномоћника.* Могу бити изабрани за пуномоћнике :

1. а) адвокати земаља странака или оне где суд држи седнице ;

б) адвокати других земаља, које прими председник.

2. Професори правних факултета и судски чиновници и под истим условима као адвокати.

3. У предметима патената, патентни одвакати заинтересованих земаља.

Ипак суд може искључити лица, која су била предмет казнивих или дисциплинарних мера, или која буду повредила достојанство суда.

III. Државни заступници.

Чл. 8. — *Учешће у парници.* Заступницима заинтересованих држава допуштено је да заступају своје државе и могу интервенисати у сваком стадијуму парнице.

Они заступају своје сиромашне земљаке у мери одређеној од њихове владе. Појам сиромаштва одређује национални закон.

Сва саопштена и достављања учињена партијама морају се такође чинити државним заступницима.

IV. Процесни акти.

Чл. 9. — *Форма.* Процесни акти морају бити написани на машини за писање или штампани и потписани од сртане пуномоћника странке од које они потичу.

Чл. 10. — *Копије.* Процесним актима приложује се:

1. Толико копија колико буде засебних противничких странака;
2. Пет копија одређених за чланове суда и државне заступнике.

Обавеза да се поднесе копија простире се такође и на прилоге, али председник може допустити да се од опширних састава не подноси никакав препис или да се приложи препис у изводу.

Чл. 11. — *Приложени састави.* Уз саставе приложене процесним актима придодаће се, ако нису на француском језику, француски превод.

Чл. 12. — *Достављање.* Секретаријат назначаван на парничном акту датум његовог пријема и о томе издаје признаницу странци.

Достављање противној странци бива препорученим писмом на повратни рецепис. Одбијање пријема писма сматра се као свршено достављање писма.

Чл. 13. — *Рачунање рокова.* Месеци се рачунају од дана у месецу до одговарајућег по броју дана у месецу, а ако овај недостаје у последњем месецу, онда до последњег дана овога месеца. Недеље се рачунају од дана у недељи до дана истог имена. Последњи дан рачуна се у рок, а ако је овај последњи дан празнични дан у месту секретаријата, онда рек обухвата следећи радни дан.

V. Тужба.

Чл. 14. — *Почетак парнице.* Парница почиње предајом тужбе суду.

Чл. 15. — *Рок.* Тужба ће се поднети секретаријату у следећим роковима, који ће се продужити до 30. априла 1922. ако раније истичу:

а) у случају члана 177 три месеца од дана кад је тужилац сазнао о штети или одлуци надлежне власти, на основу које му се његово добро не враћа, или три месеца од дана кад је дошао у државину свога добра;

б) у случају члана 188. lit. b., алинеја 2. прва реченица, три месеца од дана када питање надлежности националних судова једне савезничке, удружене или неутралне силе буде било решено негативно, било судском одлуком било изјавом надлежне власти ове силе.

Ако тужилац не може да поднесе таку судску одлуку или таку изјаву парница ће почети у роковима утврђеним доле под словом *г*).

У случају предвиђеном чланом 188 lit. б) при крају, странка која жели да изнесе ствар пред суд, треба то да учини пре 1. маја, 1922. подносећи изјаву надлежне власти своје земље која тврди да се њен национални закон томе не противи;

в) у случају члана 189, три месеца од саопштења пресуде тужиоцу или, ако му саопштење није учињено, од дана кад је сазнао за пресуду.

г) у свима другим случајевима где је Суд надлежан пре 1. маја, 1922. или ако је тужилац доцније дознао за чињенице, које су дале повод спору, три месеца, од дана кад их је сазнао.

Чл. 16. — Задоцњење. Тужбе поднесене после протека рокова моћи ће бити одбијене, по захтеву противне стране или по службеној дужности. Суд слободно одлучује о примању задоцњених тужаба, водећи рачуна о разлозима задоцњења, о интересима у питању и правичности.

Чл. 17. — Предујам. Да би се обезбедило плаћање судских трошкова сваки тужилац или тужилац по против-тужби дужан је претходно положити, у швајцарским францима, суму од сто швајцарских франака а уз то два од хиљаде од вредности спора. Суд може ову суму доцније слободно повисити, али ипак целокупни износ не може проћи десет хиљада швајцарских франака.

Сума која се има платити по првој алинеји овога члана срачунава се по средњем курсу практикованом на женевској берзи на дан пријема тужбе или по последњем курсу практикованом до овога дана.

Странка обавезна у погледу предујма, дужна је положити утврђену суму код Banque de Genève (rue de Commerce, à Genève) сходно објави коју је експедовао секретаријат, а у року од четрдесет дана од дана ове објаве.

Ако се предујам не положи у овом року, тужба или противтужба моћи ће се сматрати као ништавна и неподнесена.

Кад се парница сврши, суд слободно одлучује о евентуалном враћању једног дела положене суме. Он може осудити туженога да врати тужиоцу целу или један део ове суме.

Државни заступници нису дужни полагати претходни предујам кад заступају своје сиромашне земљаке.

Чл. 18. — Садржина. Тужба ће садржавати:

а) тачно и одређено означање странака, заједно с означањем њиховог држављанства и њиховог домицила, и означање пуномоћника тужиоцевог;

б) означање пуномоћника за достављање у вароши где се налази секретаријат. За пуномоћника за достављање може се одредити даље државни заступник Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Београду (Министарство Спољних Послова) и државни заступник бугарски, комесаријат бугарске владе при Међусавезничкој Комисији у Софији, ул. Александра I. Бр. 2.;

в) означање чињеница из којих се види да се пазило на рокове члана 15;

г) излагање чињеница, које образлажавају тужбу, с означањем доказаних средстава;

д) разлагања правна, која ће у сваком случају садржавати тачно означање законских текстова и јуриспруденције, на коју се позива;

ђ) закључке тужиоца ;

е) списак приложених докумената, поднетих за поткрепљење тужбеног захтева, међу којима ће бити, у случају чланова 185 и 189 препис пресуде или одлуке, против којих се тражи помоћ ;

ж) када тужилац не тражи плаћање једне одређене суме новаца, означање вредности коју придаје спору.

Чл. 19. — *Измена закључака.* Закључци могу се изменити док се не сврши извиђање, ако се тиме не мења природа спорне ствари.

Чл. 20. — *Достављање.* Када препоручено писмо, које садржи тужбу, није могло — ван случаја предвиђеног у чл. 12. алинеја 2. — бити достављено туженоме, или кад се из констатовања кога државног заступника види да је домицил или боравиште туженога непознато, онда ће Председник умолити Заступника Државе, чији је поданик тужени, да изврши достављање према законима ове државе.

VI. Одговор, реплика и дуплика.

Чл. 21. — *Рок за одговор.* Одговор туженога мора се предати секретаријату у року од три месеца од дана достављања тужбе.

Чл. 22. — *Садржина.* Одговор ће садржавати :

а) тачно и одређено означање странака и пуномоћника туженога као и означање њиховог домицила ;

б) јасно признање или порицање сваке чињенице изнесене у тужби. Ако ове чињенице нису личне

радње или опажања туженога, он се може ограничити на изјаву да их не зна ;

в) излагање чињеница и правних средстава, на које се тужени ослања. Правно излагање садржаваће у сваком случају тачно означање законских текстова и јуриспруденције, на коју се позива ;

г) закључке туженога ;

д) списак поднесених прилога.

Чл. 23. — *Реплика и дуплика.* После предаје одговора секретаријату, председник ће одредити наизменично нове рокове тужиоцу да поднесе своју реплику и туженоме да поднесе своју дуплику.

Чл. 24. — *Закључење претходнога извиђања.* Када одговор туженога није предат секретаријату у року члана 21., или кад тужени одговори на време, после предаје реплике и дуплике или после протеча рока реплике и дуплике, огласиће се да је претходно извиђање закључено.

Неће се допустити никакво накнадно измењивање списка, сем ако суд нареди поновно отварање претходног извиђања утврђујући тачке на које се оно има односити.

Чл. 25. — *Прећутно признање.* Ћутање и сваки околишни одговор оне странке, према којој се истичу одређене чињенице у тужби или у коме од горе означених списка, моћи ће суд протумачити као признање дотичних чињеница.

VII. Приговори.

Чл. 26. — *Форма и рок.* Сваки приговор који тужени истиче, да се не би упустио у главну ствар,

мора бити изнесен у одговору на тужбу и мора га тужени споменути у почетку својих закључака.

Чл. 27. — *Одлуке.* Суд може на основу одговора на тужбу одлучити да се одмах решава о приговору. О томе он онда извештава туженога и одређује тужиоцу рок да се изјасни.

Када овај рок протече суд одлучује не саслушавајући одбрану.

VIII. Интервенције и сједињавања.

Чл. 28. — *Вољна интервенција.* Свако лице које тврди да има законитог интереса у спору, може се у спор умешати молбом која ће садржавати, поред означења странака, означање места достављања, сходно чл. 18., излагање чињеница и права, закључке и списак поднесених доказних средстава.

Чл. 29. — *Противљење.* Интервенција се саопштава странкама и државним заступницима.

Ако не наиђе на противљење у току од две недеље од овог саопштења, сматра се да је интервенција допуштена.

Ако има противљења, суд одлучује о допуштености интервенције, што неће задржавати пресуђивање главне ствари кад она буде зрела за решавање. Ако се молба за интервенцију одбаци, суд ће одмах одлучити о трошковима услед интервенције, а који падају на терет интервенијента.

Ако је интервенција допуштена, суд утврђује рокове које нађе да су потребни за странке да се изјасне о чињеницама изнесеним од стране интервенијента и о његовим правним средствима.

Чл. 30. — *Позив на учествовање у спору.* Тужени који мисли да има права позвати које треће лице да води парницу на место њега или заједно са њим, мора то учинити пре сваког одговора на главну ствар у року утврђеном за одговор.

Позив се чини подношењем секретаријату, на адресу трећег лица, нарочите молбе, сходно члану 18, која ће се саопштити тужиоцу и државним заступницима. Позвано треће лице добиће у исто време препис оригиналне молбе.

Чл. 31. — *Сједињавање и растављање.* Суд има увек права наредити сједињавање и растављање спорова.

Пре но што ће донети одлуку, суд одређује странкама рок да се изјасне.

IX. Мере обезбеђења.

Чл. 32. — *Опште одредбе.* а) На молбу једне странке или државног заступника, а и пре отпочињања поступка, може суд наредити сваку меру обезбеђења, која му се учини правичном и потребном, пошто саслуша, ако је могуће, лице против кога је мера предложена.

б) Суд може захтевати од молиоца предлагача кауцију одређену да зајемчи покриће штете, која може настати услед дотичне мере.

в) Ако је мера била предузета пре отпочињања парнице, суд ће одредити молиоцу, по захтеву сваког лица погођеног том мером, рок за отпочињање парнице.

г) Одлука о мерама обезбеђења одређује њихов обим и њихове услове. Она се доставља странкама и државним заступницима и има исту извршну снагу

као и пресуда судска, али ни у чему није обавезна у погледу главне спорне ствари.

б) Суд може замолити надлежног државног заступника да настане да се изврши ова одлука чак и пре сваког достављања, а ово достављање мора бити учињено за осам дана после извршења.

Чл. 33. — *Противљење.* Сваки кога се дотиче мера обезбеђења може се њој успротивити образложеном молбом, о којој ће суд одлучити, пошто остави молиоцу рок да се изјасни.

Противљење одлаже извршење само онда, ако то суд одлучи.

Х. Доказни поступак.

Чл. 34. — *Доказна средства.* Допуштена су сва доказна средства, али суд цени вредност доказа по слободном убеђењу.

Чл. 35. — *Одлука суда.* Чим се закључи претходно извиђање према горњем члану 24., суд одлучује о важности чињеница постављених ради доказа и о доказним средствима којима ће се приступити, пошто буде саслушао, ако сматра за потребно, пуномоћнике странака као и државне заступнике.

Чл. 36. — *Доказ сведоцима.* Листа с означењем имена, занимања и домицила сведока, које свака странка жели да буду саслушани, биће поднесена секретаријату у року, који ће се одредити одлуком суда, предвиђеном у претходном члану.

У овој листи значиће се за свакога у њој споменутога сведока да ли треба да буде саслушан путем молбе за саслушања или да га сам суд саслуша.

Свака странка може се успротивити саслушавању сведока, који није означен или није јасно означен на овој листи.

Суд слободно одлучује у случајевима предвиђеним горе у алинејама 2. и 3.

Чл. 37. — *Позив сведока.* Сведоци које има суд да саслуша биће позвани преко државних заступника а по захтеву упућеном суду од стране странке која жели да буду саслушани. Позиви морају стићи сведоцима најмање недељу дана пре њиховог саслушања.

Чл. 38. — *Претходни предујам.* Суд одређује странкама рок да положи секретаријату потребне суме за накнаду трошкова сведоцима, чије саслушање траже. Ако се то не учини, суд може одлучити да не буде саслушања.

Чл. 39. — *Делегација.* Суд може одредити једнога од својих чланова за саслушање сведока, које суд има да саслуша.

Чл. 40. — *Искључења.* Не могу бити саслушавани као сведоци :

- а) претци или потомци једне од странака ;
- б) браћа и сестре ;
- в) стричеви и ујаци, синовци и сестрићи ;
- г) супруг, и кад је разведен.

Ипак странке могу тражити да се и ова лица саслушају, без полагања заклетве, у циљу обавештавања.

Чл. 41. — *Саслушавање сведока.* Сведоци се заклинју обећавајући да ће казати целу истину и

ништа друго до истину, без мржње и наклоности према којој странци.

Суд ће ослободити заклетве кад му се буде учинило да околности то захтевају.

Он ће решити накнаде, које се дугују сведоцима.

Председник може наредити да се изјаве запишу у протокол и потпишу од стране сведока.

Чл. 42. — *Молбе за саслушања.* Молбе за саслушања и извођење доказа наређује суд. Оне се упућују преко државних заступника надлежној власти домицила или боравишта сведока, који ће бити саслушани у форми прописаној локалним законом.

Чл. 43. — *Заклетва главна.* Главну заклетву може понудити странка, на коју пада терет доказивања, или је повратити друга странка.

Чл. 44. — *Допуњавна заклетва.* Суд може наложити заклетву једној странци, било по службеној дужности било по предлогу једне странке или државног заступника, ако има довољног почетка доказа.

Суд слободно цени доказну снагу допуњавне заклетве.

Чл. 45. — *Увиђај.* Суд може наредити да се изврши увиђај.

Чл. 46. — *Вештачење.* Суд може наредити вештачења. Чл. 38. овде се примењује.

Суд одређује једног или више вештака саслушавши странке. Вештаци ће бити заклети.

Вештачко мишљење подноси се секретаријату у три примерка. Странке га могу ту разгледати и ако нису добиле један примерак директно од вештака, могу добити о своме трошку препис његов.

Суд може, по захтеву једне странке или државног заступника, наредити да се вештачење допуни или друго вештачење изврши.

Чл. 47. — *Поднашање исправа.* Суд може у свако доба предузети све погодне мере да обезбеди поднашање секретаријату или на ком другом месту које ће означити, акта или исправа, који му се чине потребни ради објашњења ствари. Странке или њихови пуномоћници и државни заступници имају право да их разгледају у секретаријату до на две недеље пре дана одређеног за рочиште. Нарочито је суд овлашћен наложити заклетву једној странци, по захтеву друге странке, да би издејствовао поднашање исправа.

XI. Рочиште за извиђање.

Чл. 48. — *Одређивање рочишта.* После закључења претходног извиђања, или, ако је суд наредио нарочити доказни поступак, после закључења овога поступка, суд извештава странке и државне заступнике о дану и месту рочишта за извиђање.

Чл. 49. — *Држање рочишта.* Рочиште је јавно. Протокол рочишта воде заједнички секретари обе заинтересоване државе или секретар одређен од обе владе.

Чл. 50. — *Ток рочишта.* Пошто пуномоћници странака буду предали своје закључке, даће им се реч. Они имају права на реплику.

Државни заступници имају права предати своје закључке и узети реч после странака.

XII. Пресуда.

Чл. 51. — *Садржина.* Пресуда садржава :

1. Дан и место кад је и где је изречена ;
2. Имена чланова суда ;
3. Имена државних заступника, ако су учествовали у спору ;
4. Тачно и одређено означање странака и њихових пуномоћника ;
5. Предлоге странака и, евентуално, државних заступника ;
6. Фактична и правна разлагања ;
7. Одлуку о главној ствари и о трошковима.

Чл. 52. — *Форма.* Пресуду потписује председник или три члана суда. Њу премапотписује секретар или секретари.

Чл. 53. — *Достављање.* Одлука пресуде доставља се странкама и државним заступницима.

Секретаријат даје странкама преписе пресуда кад плате трошкове.

Чл. 54. — *Израчунавање трошкова.* Свака је странка дужна поднети са својим последњим закључцима :

- a) рачун својих издатака у националном новцу ;

b) списак трошкова свога пуномоћника, у истом новцу.

Суд одлучује о трошковима на основу ових докумената. Он није везан поднесеним тарифама и може свести оно што би сматрао да није у сразмери са значајем спора или употребљеним трудом.

Чл. 55. — *Извршење.* Суд ће уmolити државне заступнике да обезбеде извршење судских одлука, сходно члану 188 litt. г. уговора о миру.

У том циљу секретаријат предаје државним заступницима препис судске одлуке, потписане од стране председника и једног или оба секретара.

XIII. Поравнање, признање и одустанац.

Чл. 56. — *У опште.* Поравнања, признање или одустанац, који се учине на рочишту, бележе се у протокол. Ван рочишта они треба да буду констатовани специјалним актом, који ће потписати, на основу изричног пуномоћства, пуномоћници странака које делају.

Извод из протокола или оригинал специјалног акта потписаће председник и секретар, и он остаје на чувању у секретаријату. Странке могу тражити препис ових састава.

Суд ће издати у најкраћем року наредбу, којом ће потврдити поравнање, признање или одустанац, које он чини неопозивним од тога дана. Наредба ликвидира трошкове, решене и израчунате, ако има места, сходно члану 54. По правилу, изузимајући противан договор, трошкови се пребијају један за други, у случају поравњања, а остају, у случају оду-

станка или признања, на терет странке која делује. Ако странке нису у стању да поднесу одмах саставе који се захтевају §-ом 54. наредба ће само регулисати принцип накнаде трошкова, о којима ће се решити доцнијом наредбом.

Наредба има извршну снагу. Она се доставља сходно члану 53; на молбу суда, државни заступници осигураће њено извршење сходно члану 55.

Чл. 57. — *Повлачење тужбе.* Тужилац може док се не поднесе одговор на тужбу, а са изричним пристанком туженога и доцније повући тужбу. Одустанак од тужбе бележи се у протокол или се констатује специјалним актом, сходно члану 56, који се примењује по аналогiji. Пристанак туженога треба да буде дат, ако је потребно, писмено пре но што би се могла издати наредба; писмено које то констатује чува се у секретаријату као прилог акту који констатује одустанак. Рок за подношење тужбе тече као да парница, од које је тужилац одустао, није ни била отпочета.

XIV. Недолазак странака.

Чл. 58. — Недолазак једне странке на рочиште не спречава течај парнице.

Заступник државе, којој припада изостала странка, може захтевати одлагање рочишта за други неки дан. Ово ће се допустити само један пут.

Чл. 59. — Ако једна странка не дође на рочиште за извиђање, и ако одлагање није захтевано сходно чл. 58. алинеја 2., суд ће наредити да се положи исправа, поднесене у парници од стране странке која није дошла и пресуда, која ће се изрећи сматраће се као контрадикторна.

XV. Одлагање и застарелост парнице.

Чл. 60. — *Вољно одлагање.* На основу заједничког захтева странака председник може одложити парницу за одређено време.

Кад протече рок парница се наставља.

Чл. 61. — *Принудно одлагање.* Када једна странка или њен законски заступник или њен пуномоћник умре или постане неспособан или кад права једне странке пређу на другог, парница тече својим током, ако је за одлуку сазрела.

Ако ствар није зрела за одлуку, поступак се одлаже докле га нови законски заступник, правни последници или нови пуномоћник, не преузму. Ако они оклевају да то учине, суд може, по захтеву друге странке или заступника њене државе, одредити заинтересованима један рок да поступак преузму или да пусте да се изрекче пресуда. Ако се они не изјасне, парница се наставља.

Чл. 62. — *Застарелост.* Ако једна странка за годину дана није предузимала никакву процесну радњу, онда друга странка може, као одговор на прву радњу у циљу продужења парнице, истаћи приговор застарелости.

Застарелост ставља странке у положај, у коме би биле да поступак није био отпочет.

XVI. Исправка пресуде и поновљење парнице.

Чл. 63. — *Исправка.* Суд може, по службеној дужности или по захтеву једне странке или државног заступника, исправити пресуду, чији је диспозитив нејасан, непотпун или противречан или садржи коју погрешку у писању или рачуну.

Захтев треба поднети суду у року од месец дана од дана кад је пресуда достављена.

Суд може одложити извршење пресуде пре но што доносе одлуку.

Чл. 64. — *Поновљење поступка.* Странка која сазна за неку чињеницу, за коју није знала за време расправе, а која докаже да је није знала, може, у року од године дана од дана достављања пресуде, захтевати поновљење поступка, ако би познавање ове чињенице од стране суда имало за последицу знатну измену пресуде.

Поступак поновљења отвара се одлуком суда, којом се утврђује постојање и значај нове чињенице и даљи поступак регулише.

Суд може одложити извршење пресуде.

XVII. Закључне одредбе.

Чл. 65. — *Одступања од судског поступка.* Суд може, у изузетним случајевима, одступити он прописа овога парничног поступка, ако му се чини да то налажу правда и правичност.

Чл. 66. — *Измена поступка.* Суд задржава себи право да измени и допуни овај поступак, водећи рачуна о поукама искуства.

Чл. 67. — *Публикација.* Суд позива обе заинтересоване владе да публикују овај поступак у њиховим Службеним Новинама, најдоцније до 30. јануара 1922. године.

Женева, Софија и Београд, 1 децембра 1921.

(Службене Новине Бр. 17. А. од 25. јануара, 1922. године).

